

Kvinnebilder i postfeminismen

- En analyse av kjønnsfremstillinger og seksualitetsnormer i

Henne & Elle

Ane Kathrine Strand

Masteroppgave i Medievitenskap
Institutt for medier og kommunikasjon
Universitetet i Oslo

Våren 2010

Sammendrag

Denne oppgaven tilbyr en kvalitativ innholdsanalyse av et utvalg artikler fra de to norske kvinnemagasinene *Henne* og *Elle*, fra siste halvdel av 2008. Prosjektets overordnede mål er å avdekke magasinenes holdninger til kvinnerolle og seksualitetsnormer, sett i lys av postfeministiske perspektiver og strømninger. Teorigrunnlaget i oppgaven baserer seg på to ulike innfallsvinkler til postfeminisme, som henholdsvis en populærkulturell trend og som en poststrukturalistisk innfallsvinkel til kjønnsnormer og betydningstildeling. Analysen bygger på en sosialkonstruksjonistisk innfallsvinkel til kjønn, og benytter kritisk diskursanalyse som metode.

Analysen tilsier at *Henne* og *Elle* i all hovedsak reflekterer en *essensialistisk* innfallsvinkel til hva det vil si å være kvinne og at den kvinnelige identiteten i stor grad er knyttet til den heterofile seksualiteten. I motsetning til *Elle* har *Henne* fokus på andre seksualitetskategorier, men det heteronormative fungerer som målestokk i begge magasiner. Oppgaven argumenterer for at magasinene spiller på selvfølgelig viten om kjønn og seksualitet, som ofte forbindes med et *tilbakeslag* i den postfeministiske mediale fortellingen.

Summary

This thesis offers a qualitative analysis of a range of chosen articles from the two Norwegian women's magazines *Henne* and *Elle*, from the last six months of 2008. The projects main target is to uncover the magazines attitudes towards the female sex role and the norms of sexuality in light of postfeminist perspectives and trends. The theoretical foundation in this thesis is based upon two different approaches to postfeminism, respectively a popular cultural trend and a poststructuralistic approach to gender norms. The analysis is based upon a social constructivistic approach to gender and uses critical discourse analysis as a method.

The analysis argues that *Henne* and *Elle* mainly reflects an *essentialistic* approach to what it means to be a woman and that the female identity to a large extent is defined by her heterosexuality. As opposed to *Elle*, *Henne* does not altogether exclude other categories of sexuality, but the heteronormative defines the standard in both. The thesis argues that both magazines draw benefits from simplistic knowledge of gender and sexuality, which is often reviewed as representing a backlash in the postfeminist popular culture.

Takk til veilederen min, Arnt Maasø (vår/høst 2009, vår 2010), for konstruktiv kritikk og tro på oppgaven. En stor takk til Linda for inspirerende samtaler og åpen dør. Takk til Tirill og til alle de som har bidratt med oppmuntrende kommentarer og forståelse. Og til slutt, takk til Elisabeth.

1. Innledende perspektiver 1

- 1.1 Samfunnsdebatt og feminisme 1**
- 1.2 Problemstilling 3**
- 1.3 Magasinene 3**
- 1.4 Tidligere forskningsbidrag 5**
- 1.5 Mitt bidrag 6**

2. Teoretiske utgangspunkt 8

- 2.1 Feminismens vilkår 8**
  - 2.1.2 Er feminismen død? 8
  - 2.1.3 Det personlige er politisk/det politiske er personlig 9
  - 2.1.4 "The problem that has no name" 10
  - 2.1.5 Patriarkatet slår tilbake 11
- 2.2 Postmodernisme/postfeminisme/postmoderne feminisme 12**
  - 2.2.1 Depolitisering og/eller destabilisering 12
  - 2.2.2 Postfeminisme som medieskapt fenomen 15
  - 2.2.3 Mot en diskursiv tilnærming 16
  - 2.3.1 Virkeligheten som diskursiv konstruksjon 17
  - 2.3.2 Innvendinger mot sosialkonstruksjonisme 18
  - 2.3.3 En sosialkonstruksjonistisk tilnærming til kjønnsforskjeller 19
  - 2.3.4 Queerteori og det utvidede kjønnsbegrepet 20
  - 2.3.5 Seksualitet og definisjonsmakt 22
  - 2.3.6 En innvending til postmodernisme 23
- 2.4 Språket som maktbærer 24**
  - 2.4.1 Poststrukturalisme og kjønnskategorier 24
  - 2.4.2 Feministisk poststrukturalistisk diskursanalyse 25
  - 2.4.3 "The great he/she battle" 27

3. Metodisk tilnærming og utvalg 30

- 3.1 Diskursanalyse 30**
  - 3.1.2 Diskursiv tilnærming hos Foucault og Fairclough 31
- 3.2 Kritisk diskursanalyse 33**
  - 3.2.1 Analyseverktøy 33
  - 3.2.2 Tekster i dialog 34
  - 3.2.3 Hva er common sense? 35
- 3.3 Utvalg og materiale 36**
  - 3.3.1 Strategisk utvalg 37
  - 3.3.2 Mitt utvalg 38
  - 3.3.3 Ytterligere avveininger og vei valg 39

4. Kvinneframstillinger i postfeminismen 40

- 4.1 Kjærlighet på bekostning av selvrealisering? 40**
  - 4.1.1 "Bind meg, elsk meg" 41
  - 4.1.2 Ironi og postfeminisme 43
  - 4.1.3 Ambivalens 44

4.1.4 Intertekstualitet – endring eller bekreftelse	45
4.2 Morsinstinktet	47
4.2.1 Den biologiske klokka	48
4.2.2 Heteronormativitetens selvfølgelighet	50
4.2.3 Valgfrihetens ufrivillighet?	51
4.2.4 ”Peppermø” eller feministisk ikon?	52
4.2.5 Den seksualisert kroppen/den biologiske kroppen	53
4.2.6 Oppsummerende betraktninger	54
4.3 Feministiske ikoner anno 2008	55
4.3.1 Nora, Barbie og Pippi	55
4.3.2 ”Å tørre å være mislykket”	57
4.3.3 En essensiell kvinnelighet/mannlighet	58
4.3.4 Handleposen, pistolen og leppestiften – ulike maktstrategier	61
4.3.5 Oppsummerende betraktninger	65
4.4 Skeive presentasjoner i Henne	66
4.4.1 Synliggjøringsprosjekt?	66
4.4.2 ”Ikke regn med å få deg kvinnfolk her”	68
4.4.3 (Post)moderne mødre og nye forhandlinger	71
4.4.1 I postmodernismen er alt lov?	72
4.4.5 ”Minoriteter blant minoriteter”	73
4.4.6 Kjønn i bevegelse	76
4.4.7 Oppsummerende betraktninger	78

5. Oppsummerende konklusjoner 80

5.1 Postfeministiske diskurser 80

- 5.1.1 Tilbakeslagsteoriene 81
- 5.1.2 Overlappende kvinnekonstruksjoner 81

5.2 Diskursive konstruksjoner av seksualitet 83

- 5.2.1 Den *naturlige* målestokken forblir naturlig 83
- 5.2.3 En kommentar til generaliserbarhet 84

5.3 Avslutning 85

Litteratur 88

Avisartikler 91

Andre kilder 91

Bladene i mitt material 92

1. Innledende perspektiver

Motivasjonen for å skrive denne oppgaven bunner i et ønske om å trenge bak den glansede forsiden på *kvinnemagasinen*. Som en ivrig bladleser har jeg mange ganger tatt meg selv i å stille meg undrende til mye av det jeg konsumerer, uten å reflektere særlig mye mer over *hva* som har fått meg til å undre.

Vendepunktet i mitt forhold til denne bladgenren kom parallelt med det jeg oppfattet som et stort fokus på postfeministiske tendenser i mediene og i samfunnsdebatten generelt. Med postfeministiske tendenser sikter jeg til diskusjonen om feminismens stilling, samt den populærkulturelle trenden som reflekterer at det har skjedd et skifte i kvinneframstillingene i populærkulturen. Noen velger å kalle dette skiftet et tilbakeslag, andre kaller det ”kvinnens rett til å være kvinner”. Jeg ble interessert i *hva det vil si å være kvinne*, ut i fra denne tankegangen. Og hvor åpen denne kategorien er for forhandling, med tanke på både seksualitet og betydningstildeling.

1.1 Samfunnsdebatt og feminisme

Sommeren 2008. Det er *Sex og singelliv*-feber i Oslo. Lerretet fylles opp av Manolo Blahnik sko og deres fire frittallende eiere, til stor jubel fra fullsatte kinosaler. Premierevisningen av filmen trakk til seg Norges kvinnelige kjendiselite, som overgikk hverandre i å fortelle hvor mye TV-serien hadde betydd for dem personlig. Hvorfor? På grunn av de sterke og frigjorte kvinnene i serien. Og klærne.

Våren 2009. Fenomenet Susan Boyle skaper hysteri med sin opptreden på talentkonkurransen *Britains Got Talent*. Sagt med Arnhild Skres enkle, men treffende ord, ”kombinasjonen av dårlig hår og flott stemme gjorde Susan til stjerne over natten” (Morgenbladet, april 2009). Tenk at kvinner som ikke er vakre har noe på TV å gjøre. Omtrent på samme tid mottar filosof Nina Karin Monsen Fritt Ord-prisen for sin deltakelse i samfunnsdebatten. De kritiske innvendingene mot den nye ekteskapsloven, samt diverse spissformuleringer om farene ved å sette ”farløse” eller ”morløse” barn til denne verden, skaffet henne en plass på talerstolen på Den norske opera. Monsens reaksjonære standpunkter lever side om side med felles ekteskapslov, som trådte i kraft 1. januar 2009.

Sommeren 2009. På Aftenpostens debattsider er det duket for kamp. Anne Eskild fra Kvinneklinikken ved Akershus universitetssykehus er bekymret fordi unge norske jenter venter for lenge med å få barn. Anne Bitche, journalist i det feministiske tidsskriftet FETT, svarer med et motangrep: Skal kvinnen igjen reduseres til sin biologiske skjebne? ”Kvinnen utfører sin rett til selvbestemmelse ved å ta kontroll over egen reproduksjon”, er hennes svar (Aftenposten 23.07.09). Og ballen rullet videre.

2009 er også året for to jubileer. Det er 250 år siden filosof – og kvinnesakspioner Mary Wollstonecraft ble født inn i et patriarkalsk England. Og det er 60 år siden Simone de Beauvoir ga ut *Det annet kjønn*. Hennes klassiske tese, ”du fødes ikke som kvinne, du blir det”, virker like aktuell i dag. Wollstonecraft stilte spørsmålstegn ved hvorfor kvinner måtte vise at de har nok av *kvinnelige* egenskaper for å bli oppfattet som normale, allerede i 1792. Vi lar oss fascinere av Susan Boyle fordi hun våger å stå på en scene, samtidig som hun ikke er tradisjonelt feminint *stylet*. ”Skjønnhetstyraniet” gjør kvinnen til den andre, fordi hun må være vakkert pyntet for mannen og er aldri i seg selv nok, hevdet Wollstonecraft nesten 200 år før de Beauvoir formulerte at kvinnen ikke er i-seg-selv-væren, men alltid for en annen, for mannen.

Våren 2010. Harald Eia sanker overskrifter med sitt mye omtalte populærvitenskapelige program *Hjernevask*. Spørsmålet om arv og miljø står i fokus, og temaer som homofili, rasisme og likestilling skal stå sin prøve i møte med både norske og utenlandske kjønnsforskere. NRK, representert ved Harald Eia, har mest sansen for de amerikanske forskerne, som på sin side slår et slag for biologien. På samme tidspunkt og på samme kanal, sjarmerer *Jentene på Toten* TV-seerne med sitt ærlige og mangefasetterte bilde av transseksuelle og transvestitter. *Er de blitt sånn, eller er de født sånn?*, ville kanskje Eia spurt.

Jeg kunne gitt utallige eksempler på aktuelle temaer som har berørt kjønn og seksualitet mens oppgaven har blitt til. Det er utvilsomt et tema som fascinerer, forarger og som nok aldri vil bli utdebattert. Når jeg velger å bruke kvinnemagasinene som et barometer på kjønns – og seksualitets fremstillinger, er det på bakgrunn av et ønske om å finne ut i hvilken grad denne populærkulturelle genren avspeiler rådende diskurser. På tross av at magasinene tradisjonelt ikke setter seg som mål å være en arena for hardtslående samfunnsdebatt, er de et populærkulturelt produkt som når ut til en stor gruppe lesere. Av denne grunn mener jeg at de holdningene som kommer til uttrykk på det glansede papiret er av interesse. På samme måte

som innholdet i magasinene avspeiler rådende oppfatninger om kvinneverole, seksualitet og feminisme, er de også med på å forme de samme diskursene. Tanker omkring dette vekselforholdet ledet meg til *sosialkonstruksjonisme* som et utgangspunkt for mine tanker rundt kjønn og seksualitet. En teoretisk retning jeg senere skulle lære at også Mary Wollstonecraft hadde tanker rundt for 250 år siden. Kvinnemagasinene, her representert ved *Henne* og *Elle*, er mitt barometer for hva som er aksepterte ytringer rundt seksualitet og kjønn i dag. På forhånd aner det meg at det kan være motstridende fremstillinger som kommer til uttrykk mellom permene. Kvinnemagasinene har et komplekst innhold, med temaer fra voldtekt og hungersnød, til karriere, kropp, kjærlighet og mote. Samtidig er min hypotese at magasinene også er et konkret uttrykk for *ambivalensen* som ofte knyttes til postfeminismen. Kanskje er det nettopp denne ambivalensen som har satt i gang undertegnede's undring over innholdet i kvinnemagasinene.

1.2 Problemstillinger

På bakgrunn av de overstående betraktningene er mitt prosjekt å undersøke hvordan kvinnemagasinene *Henne* og *Elle* tjener som premissleverandører for tanker om kjønn og seksualitet. Undersøkelsen støtter seg på en poststrukturalistisk innfallsvinkel til kjønn og seksualitet, samt teori om postfeminisme som både en populærkulturell og akademisk term. På bakgrunn av dette har jeg formulert følgende problemstilling:

Hvordan kan vi forstå Henne og Elle sine holdninger til stereotypiske kvinnebilder og seksualitetsnormer versus motkulturer og nye kjønnsforhandlinger?

For å svare på spørsmålet anser jeg følgende underproblemstilling som relevant:

I hvilken grad avspeiler innholdet en postfeministisk diskurs?

1.3 Magasinene

For å svare på de overnevnte spørsmålene vil jeg foreta en kvalitativ innholdsanalyse av to norske kvinnemagasin, *Henne* og *Elle*. Begge disse bladene retter seg mot et relativt voksent publikum og går under kategorien *glansede magasiner*. På det norske bladmarkedet er det en

rekke andre blader som også retter seg mot kvinner: *Norsk Ukeblad, Hjemmet, Kvinner og Klær, Det Nye, Kamille, Tara, Tique, Costume* og *Woman*. Samtidig har vi [mag] og *Cosmopolitan*, som retter seg mot et noe yngre segment.

De ulike publikasjonene skiller seg fra hverandre både i utgivelsesfrekvens (ukeblad versus månedsmagasin), målgruppe og image. Når jeg velger ut *Henne* og *Elle*, er det dels fordi de når ut til et stort publikum og dels på grunn av profilen de skilter med. Begge magasinene har til felles at de presenterer mote, skjønnhet og trendrelatert stoff, samt mer dyptpløyende artikler. Særlig *Henne* markedsfører seg som et magasin som "setter dagsorden" (aller.no¹).

Henne nådde bladhyllene for første gang i 1994 og karakteriserer seg selv i dag som "det ledende magasinet for voksne kvinner". Magasinets opplag ligger i 2010 på 32 836 og det har 186 000 lesere (mediebedriftene.no²). Ifølge utgavesjef i *Henne*, Sigrid Kvam Østmark³, er bladets kjernemålgruppe 30-39 år, livsfasebasert mer enn faktisk alder, og sekundært 20-29 år, rekruttering undenfra (Kvam Østmark 2010). På Aller-gruppens hjemmeside står det at *Henne* retter seg mot samfunnsengasjerte kvinner som lever og bor urbant, som er eventyrlystne og individualistiske og som liker å holde seg oppdatert. Samtidig som *Henne* skal være en inspirasjonskilde til alt det nye innenfor mote og livsstil tar det også sikte på å ha samfunnsaktuelle vinklinger og seriøst lesestoff som krever "litt mer av deg som leser". Etter min mening er dette et aspekt ved magasinet som gjør det interessant som analyseobjekt. Magasinets redaktør og ansikt utad, Ellen Arnstad, har også gjort seg bemerket i mediene med sine synspunkter på feminisme og likestilling.

Elle kom med sin første norske utgivelse i 1997 og er en del av det internasjonale Hachette-Filliphacchi-konsernet. Deler av magasinets innhold er oversettelser av utenlandske *Elle* artikler, men størsteparten er norskprodusert. Redaksjonssjef i *Elle*, Laila Madsö, oppsummerer magasinets profil og målgruppe på følgende måte: Målgruppen til *Elle* er urbane, trendy jenter i alderen ca 18-35 som har en positiv innstilling til livet, som er nysgjerrig på verden rundt seg, som er flinke til å pleie seg selv, og som liker å reise. *Elle* - leserene har gjennomsnittlig høy utdanning og er ofte innovatører (Madsö 2010). Magasinet

¹ http://www.aller.no/Henne.hTL99TVVp2Z--231D7A_xENi9yTMJVPL28nMhPLZB9MtlY05hRjUXs.ips [2010, 22. april]

² <http://www.mediebedriftene.no/index.asp?id=78877> [2010, 20. april]

³ Informasjonen om magasinenes målgruppetenkning er basert på E-poster fra henholdsvis utgavesjef i *Henne*, Sigrid Kvam Østmark og redaksjonssjef i *Elle* Laila Madsö, etter min forespørsel.

har pr. 2010 et opplag på 34 514 og 180 000 lesere (mediebedriftene.no). Også *Elles* redaktør, Signy Fardahl, har gjort seg bemerket i mediene, med sine meninger om at et motemagasin ikke skal trenge å skrive om ”barneprostitusjon, menneskehandel og omskjæring for å bli tatt på alvor” og ”at det må gå an å ha to tanker i hodet på samme tid” (Stårvik, 2007:30).

Når jeg velger å undersøke diskurser omkring kjønn og seksualitet, med utgangspunkt i et analysemateriale som ikke ser det som et uttalt ønske å bidra i samfunnsdebatten, anser jeg ikke dette som problematisk. Slik jeg ser det tar *Elle* sikte på å være et innovativt magasin som følger med i tiden. Hvilke eksplisitte og implisitte holdninger som kommer til uttrykk i magasinet er derfor av interesse i forhold til problemstillingen, da det er et uttrykk for hva som er aksepterte ytringer rundt seksualitet og kjønn i dag.

1.4 Tidligere forskningsbidrag

I skrivende stund holder Brita Ytre-Arne på med sin doktoravhandling om ukepresse og lesererfaringer, med spesielt fokus på kvinnemagasiner. Hun skal blant annet finne ut hvordan og hvorfor kvinnemagasiner leses. Hun mener å registrere at kvinnemagasinene nå skriver mer om feminisme og likestilling. Hennes prosjekt sammenfaller til en viss grad med Kjersti Bakke Sørensens masteroppgave i sosiologi, *Blader til besvær?*, som også har fokusert på jenters (15 – 25 år) lesepraksis. Ved empirisk undersøkelse fra leserperspektiv, konkluderer hun med at bladene blir lest som underholdning og tidsfordriv, uten at informantene nødvendigvis identifiserte seg med den idealiserte verden som magasinene representerer (Bakke Sørensen 2003).

Også Joke Hermes (2005) har gjort en studie fra leserperspektiv, som er publisert i bokform under tittelen *Reading Womens Magazines*. Hennes prosjekt var motivert ut fra et ønske om å kartlegge individuelle oppfatninger av magasiner og deres bruksområder. Et av Hermes funn var at magasinene leses som et avbrekk fra livets viktigere gjøremål. Videre konkluderer hun med at kvinnemagasinene tar opp sensitive tema for kvinner. Identitetsbygging og vedlikehold av identitet er derfor viktige aspekter ved magasinene (Hermes 1995). Dawn Currie (1999) har gjort en lignende studie, der hun fokuserte på unge kanadiske jenters møte med blader for sin målgruppe. Currie konkluderer blant annet med at lesning av denne typen

blader er med på å opprettholde kjønnede subjekter med klare indikasjoner på hva det vil si å være kvinne, som igjen er med på å opprettholde definerte kjønnsroller.

Det er gjort lite omfattende innholdsanalyse av norske kvinnemagasiner. Av prosjekter kan jeg nevne Brekke og Hobæk (2000) sin studie av portrettintervjuer i norske kvinne – og manneblader, *Den lille forskjellen*. Gjennom sin undersøkelse av *Vi Menn*, *Kvinner og klær* og *Henne*, konkluderer de med at mens det er så godt som totalt fravær av kvinnelige portrettobjekter i manneblader, har kvinnebladene nesten like mange portrettintervjuer av menn som av kvinner. Når mannebladene skriver om kvinner, er det kropp og utseendet som er i fokus og når kvinner skriver om menn, er det myke verdier som tillegges. Således formidles et stereotypet kjønnsrollemønster, konkluderer Brekke og Hobæk (Brekke & Hobæk, 2000:97). Bjørlo (2001) har gjort en innholdsanalyse av *Henne*, *Elle* og *Tique* i sin hovedoppgave. Denne oppgavens fokus er imidlertid på bladenes visuelle uttrykk og hvilket kvinnebilde som kommer frem i den estetiske lesningen av magasinene. Bjørlo konkluderer med at de tre magasinene har en noe ulik kvinnefremstilling, der spesielt *Elle* skiller seg ut ved å spille på mer eksplisitte seksuelle kvinnefremstillinger. Magasinets motereportasjer ”spiller på det vulgæres tiltrekningskraft samtidig som det skjuler seg bak den ironiske distanse” (Bjørlo, 2001:117). I motsetning henvender *Henne* seg til et eldre publikum og spiller mindre på sex, men bygger opp under myten om yndige, tiltrekkende og behagelige kvinner (ibid:117).

Til slutt vil jeg nevne *Menn i manneblad. Ein analyse av maskulinitetskonstruksjonar i Vi menn og Mann* (2005). Her foretar Overvoll en diskursanalyse av et utvalg tekster fra de nevnte bladene, med utgangspunkt i en sosialkonstruksjonistisk tilnærming til kjønnsforskjeller. For å oppsummere mener han at materialet forteller om en mer kompleks maskulinitet, som handler om å skape sin egen *identitet*. Samtidig er det ikke ”fravær av diskurser om etablert maskulinitet i sterk opposisjon til femininitet”, i begge bladene (Overvoll, 2005:105).

1.5 Mitt bidrag

Slik jeg kan se er det gjort få innholdsanalyser av norske kvinnemagasiner. Et perspektiv som utfordrer den heteronormative seksualiteten i slikt materiale er så vidt det er

meg bekjent helt fraværende. Det er utvilsomt nyttig med undersøkelser som inntar et *leserperspektiv*, men samtidig mener jeg en kritisk granskning av det som står på trykk i magasinene kan berike kunnskapen omkring kjønnsframstillinger i populærkulturen. Ved å benytte poststrukturalistiske tilnærminger, kan man utfordre det som blir tatt-for-gitt i framstillingen av kjønn og seksualitet. Jeg anser nettopp et mer inkluderende identitetsprosjekt, som en av postfeminismens største styrker. Samtidig kan den populærkulturelle fortellingen om kjønn, den postfeministiske *mediale* framstillingen, tegne et annet bilde. Dette spenningsforholdet er svært interessant å utforske og da er kvalitativ innholdsanalyse en metode jeg anser som relevant.

I neste kapittel vil jeg redegjøre for feminisme, både i et historisk og filosofisk perspektiv, og på denne måten skape den nødvendige rammen og bakgrunnen for analysen. Jeg anser en grundig kartlegging av diskurser som nødvendig for å svare på problemstillingen, og særlig postfeminismens posisjon i forhold til den feministiske tradisjonen. I kapittel tre vil jeg gjøre rede for de metodiske avveiningene jeg har gjort i forhold til analysen og hvorfor jeg anser disse som relevante. I tillegg vil jeg også presentere analysematerialet.

Analysen, kapittel fire, er tematisk delt i to. Den første delen tar for seg kvinnekonstruksjoner i et postfeministisk perspektiv og den andre delen tar for seg hvordan den skeive seksualiteten blir fremstilt i artikler som eksplisitt tar for seg dette temaet. Den første delen baserer seg på artikler fra både *Henne* og *Elle*, mens den andre delen kun baserer seg på artikler fra *Henne*. Grunnen til dette er at det ikke finnes artikler som omhandler skeiv seksualitet i *Elle* i det tidsrommet materialet stammer fra. Jeg har valgt å flette inn utdypende teoretiske perspektiver i analysen for å underbygge mine egne tolkninger. Analysen tjener derfor også som en teoretisk diskusjon omkring temaene som er knyttet til problemstillingen. Utdrag av analysematerialet er plassert som illustrasjoner i dette kapittelet, med formål om å gi leseren en mer helhetlig opplevelse av de aktuelle tekstene.

Avslutningskapittelet er oppsummerende og konkluderende i forhold til hovedfunn i oppgaven.

2. Teoretiske utgangspunkt

Hensikten med dette kapittelet er å danne et teoretisk bakteppe for oppgavens videre diskusjon av tekstene fra *Elle* og *Henne*. Mitt analytiske og filosofiske utgangspunkt er, som nevnt innledningsvis, at kvinnemagasinene er med på å forme betydningen av hva det vil si å være kvinne, i en sosialkonstruksjonalistisk betydning. Sammenkoplingen mellom poststrukturalisme og feminisme er ikke fri for innvendinger, men som jeg vil argumentere for, anser jeg dekonstruksjon som en nyttig måte å avdekke rådende diskurser omkring kjønn på.

2.1 Feminismens vilkår

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på fremveksten av postfeminisme og samtidig gjøre et forsøk på å forklare dette relativt mangetydige begrepet. Postfeminisme og/eller postmoderne feminisme, har vokst frem som en reaksjon på feminismens første og andre bølge⁴. Postfeminisme, eller den tredje bølgen, beskrives typisk som mer flerstemt og inkluderende, men beskyldes samtidig for å undergrave mange av feminismens mest grunnleggende målsetninger.

2.1.2 Er feminismen død?

På coveret av juni utgaven av *Times Magazine* i 1998 lød overskriften *Is feminism dead?* Den populærkulturelle figuren Ally McBeal står side om side med kvinnesaksforkjemper Susan B. Anthony, forfatter av den banebrytende boken *The Feminine Mystique*, Betty Freidan, og ikonisk 70-talls feminist, Gloria Steinem. Kvinnene representerer de ulike bølgene innenfor den feministiske utviklingen og setter spørsmålstegn ved hvor feminismen som retning befinner seg i 1998. Calista Flockhards, i rollen som den nevrotiske og single advokaten Ally McBeal, er avbildet i farger mens de tre andre fremstår nærmest spøkelsesaktige, i svart hvitt. Symbolikken er enkel. Ally McBeal ble et postfeministisk ikon på 1990-tallet, et symbol på en ny fortelling om hva det vil si å være kvinne i en postmoderne verden, og representerer således en holdningsendring i forhold til feminismen som retning og grad av tilstedeværelse i

---

⁴ Det er vanlig å fremstille feminismens historie som bølgebevegelser. Flere (for eksempel Holst, 2009) har påpekt at dette er en noe forenklet måte å fremstille feminismen på. Da jeg likevel benytter meg av denne fremstillingen, er det med utgangspunkt i at det utvilsomt fanger inn betydningsfulle trekk som fungerer som et bakteppe for å forstå fremveksten og kritikken av postfeminisme (også kjent som feminismens tredje bølge).

kvinner liv. Spørsmålet som ligger og dirrer i lufta på slutten av 1990-tallet, *trenger kvinner lenger feminismen?*, impliserer at kvinner har oppnådd det de har kjempet for. Samtidig advarer andre stemmer mot at det som har funnet sted i virkeligheten er et tilbakeslag. Forsiden av *Times Magazine* er en talende innfallsvinkel til diskursen som preger populærkulturen på slutten av 90-tallet og frem til våre dager. På tross av at det diskuteres hvorvidt feminismen er ”død” lever diskusjonen *om* feminisme og hvorvidt vi fortsatt trenger feminisme, i beste velgående. To fronter gjør seg med andre ord gjeldene i denne sammenhengen, og i krysningspunktet mellom de to, spørsmålet *hva betyr feminisme i dag?* Nedenfor følger en kort introduksjon til feminismens utvikling.

2.1.3 Det personlige er politisk/det politiske er personlig

Overskriften oppsummerer to posisjoner som har vært, og fortsatt er, rådende innenfor feministisk tenkning og som samtidig representerer to ulike poker på den feministiske tidslinjen. Retningen har gått fra å være en hardtslående politisk bevegelse, til å bli mer fragmentert og subjektivt orientert.

Det er noe stridighet omkring tidfestingen av feminismens første bølge. Noen hevder feminismen for alvor satte sitt preg på samfunnsdebatten på slutten av 1700-tallet, i tiden rundt den franske og den amerikanske revolusjon. Andre hevder kvinnesakens fødsel kan tidfestes senere, til omkring 1850, da amerikanske kvinnesakskvinner samlet seg i Seneca Falls, New York i 1848 (Holst 2009:46). Mary Wollstonecraft var en av 1700-tallets mest radikale forkjempere for kvinners rettigheter og hennes verk, *Et forsvar for kvinners rettigheter* (1792), kan betraktes som en feministisk uavhengighetserklæring eller et feministisk manifest (Aftenposten 17.04.09). Likeledes står John Stuart Mills bok, *Kvinneundertrykkelsen* (1869), som et sentralt filosofisk innlegg i debatten rundt kvinners rettigheter. Både Wollstonecraft og Mill har til felles at de betraktet kvinners underlegenhet som en konsekvens av sosial praksis og ikke biologiske kjønnsforskjeller. Som jeg vil komme tilbake til, er kjønn som sosial konstruksjon en høyst aktuell problemstilling den dag i dag. Også Wollstonecrafts syn på kvinnen som fysisk objekt, som et offer for ”skjønnhetstyraniet”, er tanker som vi møter igjen helt frem til vår egen tid. Foruten å skaffe til veie viktige filosofiske betraktningene rundt kjønnsforskjeller, er feminismens første bølge også politisk slagkraftig. Wollstonecraft og hennes meningsfrender kjempet for politisk reform, både når det gjaldt kvinners adgang til utdanning, endring av ekteskapet som institusjon og kvinners rett til eiendom og arv, for å nevne noe. I denne perioden ble kvinneorganiseringen sterkere,

kvinner fikk flere formelle rettigheter og ble mer synlige i det offentlige rom. Mens verdenskrigene brakte med seg et behov for kvinnelig arbeidskraft, beskrives 1950-tallet ofte som husmorens storhetstid og et tiår preget av tilbakeslag (Holst, 2009:46-49).

2.1.4 "The problem that has no name"

Betty Freidan (1921-2006), amerikansk aktivist og forfatter, blir ofte (se Bowden & Mummery 2009, Macdonald 1995) omtalt som drivkraften bak feminismens andre bølge. Utgivelsen av *The Feminine Mystique* (1963) brakte fokus rundt problemstillinger som oppsummerer tidsånden. Freidan satte søkelyset på det hun karakteriserte som en utilpasshet og et ubehag blant hjemmeværende husmødre, som seg selv. Problemet hadde sitt utspring i kløften mellom kvinnens oppfattelse av sitt selv, sitt potensial og sine evner på den ene siden, og rollen som mor og kone, på den andre. Hun velger å betegne denne utilpassheten som "The problem that has no name". Det navnløse problemet oppsummerer alle temaene som henger sammen med kvinnens mangel på sosiale muligheter: undertrykkelse, utnyttelse, underdanighet, diskriminering, ulikhet, sjåvinisme og patriarkat. "The feminine mystique", blir et synonym for en type kvinnelighet som er basert på en løgn, en omfavnelse av et liv som innskrenker hennes potensial og autonomi. På tross av at kvinner hadde relativt store muligheter når det gjaldt utdanning på 60-tallet, anså Freidan den offentlige sfære fortsatt som mannens arena. Det var nødvendig å holde kvinnen borte fra offentligheten, slik at hun ikke skulle sette spørsmålsteget ved sin livsoppgave som henholdsvis mor og kone (Bowden og Mummery, 2009:13 – 15).

Feminismens andre bølge er typisk preget av en frigjørings- og undertrykkingsretorikk, som eksemplifisert gjennom Freidans *The Feminine Mystique*. Radikalfeminismens slagord, "det personlige er politisk" oppsummerer tidsånden og fokusområdet. Særlig gjør en strukturell forklaring på kvinneundertrykkelse seg gjeldende. Mens den sosialistiske feminismen forklarte kvinneundertrykkelse gjennom det kapitalistiske systemet, mente radikalfeministene at *patriarkatet* var et minst like gjennomgripende og viktig forklaringsmodell. Cathrine Holst (2009) definerer patriarkat som "et samfunnssystem der menn har makt over kvinner fordi de er menn, og kvinner undertrykkes fordi de er kvinner" (Holst 2009:33). Radikalfeministene så på det patriarkalske systemet som universelt og som gjeldende på alle samfunnsområder, også i de personlige relasjonene. I familielivets private sfære og i seksuallivet, blir kvinnens kropp utsatt for vold og seksuelle overgrep. Og derav blir "det personlige politisk". Radikalfeministene sloss mot pornografi og prostitusjon og for kvinnens rett til selvbestemt

abort. Liberalfeministene, på sin side, kjempet for likestilling mellom kvinner og menn i det offentlige rom, like rettigheter og muligheter innenfor utdanning og i arbeidsliv. En del lesbiske feminister kritiserte imidlertid at både radikalfeminismen, og feminismen generelt, hadde den heterofile kvinnen som sitt selvfølgelige subjekt. Likeledes mente fargede kvinner at kvinnebevegelsen representerte den hvite middelklassen (ibid:53 – 55).

Også denne perioden førte med seg konkrete seiere for kvinnesaken, eller kvinnefrigjøringen, som er en vanlig betegnelse på den politiske kampen for kvinners rettigheter på 1970-tallet. Velferdsordninger gjør det enklere for kvinner å kombinere morsrolle og arbeidsliv, rett til selvbestemt abort vedtas, og lover mot seksualisert vold blir innført. Det er vanlig å anta at andre bølge ender på slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet. En konservativ høyrebølge skyller inn over vesten og feminismen får skylden for en påstått ”krise” som rammer kvinner.

2.1.5 Patriarkatet slår tilbake?

Naomi Wolfs bok *Skjønnhetsmyten* (1991) innleder feminismens tredje bølge, på begynnelsen av 90-tallet. Wolf knytter den kvinnelige mystikk til et spørsmål om skjønnhet, slik Betty Freidan tidligere koplet det opp mot husmorrollen i *The Feminine Mystique* (1963). ”Da kvinnene marsjerte ut av kjøkkenet etter oppløsningen av husmorrollens feminine mystikk, overtok skjønnhetsmyten som den nye kontrollmekanismen”, skriver Wolf (Wolf, 1991:12). Wolfs tese er at alle generasjonene siden 1830-tallet har måttet slåss med sin egen utgave av skjønnhetsmyten. Maktstrukturen har slått tilbake mot kvinner, ved å stille beinharde skjønnhetskrav, skriver Wolf, og utdyper ”den (skjønnheten) er som all økonomi politisk bestemt, og er i moderne tid den ideologi som best bevarer og opprettholder mannens makt” (ibid:14). Det har seg nettopp slik at skjønnhetsmyten blomstrer opp når kvinner truer med å bryte materielle hindringer, og i dette perspektivet er det ikke overraskende at 80-tallet skjønnhetsideal slo tilbake, som en reaksjon på kvinnes suksess på arbeidsmarkedet. Naomi Wolf deler Nina Bjørk sitt syn på skjønnhet som noe relativt og omskiftelig. ”Kjernen i skjønnhetsmyten er i virkeligheten alltid atferd og ikke utseende” (ibid:15). Bjørk beskriver sitt møte med bladet *Elle* slik: ”*Elle* er til for at kvinner skal realisere sin første oppgave: å bli tradisjonelt kvinnelige, å bli vakre objekter”. Som jeg vil utdype senere anser ikke Bjørk kvinnelighet som en konstant størrelse, men som noe kvinnen må ikle seg, for å bli betraktet som en ekte *kvinnelige*.

Også Susan Feludis bok, *Det store tilbakeslaget* (1992), har blitt stående som et symbol på tilbakeslaget som skapte et vannskille i feminismens historie. Tilbakeslaget, skriver hun, ble drevet fremover av fiendtlig media, som gir feminismen skylden for en rekke problemer og sykdommer som rammer kvinner, fra utbrenthet, depresjon og mentale problemer til ufruktbarhet. Feminisme blir fremstilt som kvinnens egen verste fiende, og mantraet ”man kan ikke få alt”, skal minne kvinnen på at hun neppe kan lykkes både i arbeidslivet og på hjemmebane. Fremveksten av en ”ny tradisjonalisme” er nært relatert til dette tilbakeslaget, og her er forestilling om hjemmet som kvinnens tilfluktsted sentralt. Det oppstår et uttalt fokus på kvinnens ”rett” til å avstå fra betalt arbeid til fordel for familie. Den hjemmeværende kvinnen blir ikke lenger fremstilt som en politisk fange, det Betty Friedan (1963) karakteriserte som ”the comfortable concentration camp of the family”. Hjemmet har heller blitt gjenstand for ”the mystique chic”(Genz & Brabon, 2009:51-52). Et sted som representerer virkelig frihet og selvrealisering. Analyse av kvinnen som kjærlighetssøkende subjekt i *Elle* berører blant annet denne problemstillingen og minner om dens aktualitet.

2.2 Postmodernisme/Postfeminisme/postmoderne feminisme

Et av oppgavens overordnede mål er å si noe om hvordan magasinene posisjonerer seg i forhold til *postfeministiske* tendenser. Jeg bruker ordet *tendenser* fordi det er stridigheter rundt hvordan man i det hele tatt skal definere postfeminisme. Postfeminisme, eller feminismens tredje bølge, er dernest ofte forbundet med *postmodernisme* og *postmoderne feminisme*.

2.2.1 Depolitisering og/eller destabilisering

Postmodernismen vil bli grundigere behandlet videre i kapittelet, men jeg støtter meg foreløpig på Holst definisjon, nemlig at postmodernismen beskriver ”(...) et oppgjør med det som har blitt kalt den store moderne fortellingen. Dette var fortellingen om hvordan fornuft og opplysning kan bringe frihet og fremskritt” (Holst, 2009:56). Den postmoderne motforestillingen mot de rene, politiske forklaringsmodellene er vesensforskjellig fra den politiske feminismen, slik den er beskrevet ovenfor. I det en eneste struktur, patriarkatet, blir satt som forklaringsmodell, bryter man med ideen om at det ikke finnes en objektiv sannhet, men bare en mengde subjektive sannheter. Denne erkjennelsen har skapt misnøye hos den politiske venstresiden, som mener postmodernismen underminerer feminismens politiske prosjekt, og at det dermed motarbeider endringspotensialet. Som nevnt innledningsvis, anser

jeg ikke at forholdet mellom postmodernisme/poststrukturalisme og feminisme trenger å være så pragmatisk. Jeg støtter meg på Wenche Mühleisen, som tvert imot fremhever det fruktbare i et slikt samarbeid: "Postfeminismen har et stort politisk potensial, men det krever at man utfordrer begreper som makt, politikk, undertrykkelse, identitet og forskjell" (Klassekampen 14.07.2004).

Mühleisen bruker her postfeminisme som sammenfallende med postmoderne feminisme og derfor som et teoretisk ståsted. På tross av at begrepene postfeminisme og postmoderne feminisme ofte brukes om hverandre, henviser de ofte til to ulike fenomener. Mens postmoderne feminisme forbindes med poststrukturalisme og dekonstruksjon, blir postfeminisme (i tillegg til å sammenfalle med postmoderne feminisme) også ofte brukt for å omtale en populærkulturell trend. Denne trenden i populærkulturen leses ofte som en reaksjon på feminismen og er stadig forbundet med et *tilbakeslag* i forhold til hva feminismen opprinnelig representerte.

Rosalind Gill tematiserer det problematiske i betegnelsen *postfeminisme* etter to tiår med det hun kaller uklarheter om meningsinnholdet i termen, og konkluderer med at "(...) from this perspective postfeminist media culture should be our critical object – a phenomenon into which scholars of culture should inquire – rather than an analytic perspective" (Gill 2004:148). Jeg er langt på vei enig i dette perspektivet, da det vektlegger at postfeminisme er noe som lever utenfor academia, influert av markedskrefter og ulike sosiale strømninger. Samtidig vil Mühleisens innfallsvinkel til postfeminisme også være et premiss for teorigrunnlaget i oppgaven, da jeg støtter meg på hennes bruk av poststrukturalistisk teori som en kilde til kunnskap om kjønn og seksualitet som diskursive konstruksjoner. De ulike måtene å bruke begrepet på overlapper langt på vei, men det er likevel viktig å være observant på motsetningen mellom den trenden det avspeiler og de analytiske verktøyene man bruker i kjønnsforskningen.

Et eksempel på en definisjon av postfeminisme jeg finner dekkende på mange områder, er her gitt av Ann Brooks og gjengitt av Amanda Lotz (2006).

"Postfeminism as understood from this perspective is about the conceptual shift within feminism from the debates around equality to a focus on debates around difference. it is fundamentally about, not a depolitization of feminism, but a political shift in feminism`s

conceptual and theoretical agenda. Postfeminism is about a critical engagement with earlier feminist political and theoretical concepts and strategies as a result of its engagement with other social movements for change. Postfeminism expresses the intersection of feminism with postmodernism, poststructuralism and post-colonialism, and as such represents a dynamic movement capable of challenging modernist, patriarchal and imperialist framework” (Lotz,2006:21).

Som Brooks hentyder innledningsvis er postfeminisme som fenomen knyttet til et fokusskifte som fant sted fra 1990-tallet, der kvinner som gruppe - som et *vi* - går over til å utgjøre et mer fragmentert landskap. Mange hevder at selve feminismediskusjonen fornyes, blant annet som en følge av at flere stemmer slipper til, med andre observasjoner, perspektiver og spørsmål. Menn deltar mer aktivt i diskusjonen, og tidligere marginaliserte kvinnegrupper kommer sterkere på banen, som lesbiske kvinner og kvinner utenfor den vestlige verden (Holst, 2009: 55). Istedenfor likheter, fokuseres det mer på å diskutere forskjeller. Den tredje bølgen utfordrer en essensialistisk tilnærming til hva det vil si å være kvinne. Den homogene fremstillingen av kvinner som gruppe har, som sagt, ført til at mange marginaliserte grupper har følt seg utenfor feminismens fokus. Variasjoner innenfor rase, klasse, etnisitet og seksualitet er noen av underkategoriene som ikke fikk like stor betydningstildeling under feminismens andre bølge, som typisk hadde den hjemmевærende, hvite husmoren som sin hovedbeskjeftigelse (Bowden & Mummery, 2009:100 – 103).

Blant de som har uttrykt kritikk mot den tradisjonelle feminismens snevre kvinnebegrep, er den franske feministen og filosofen Monique Wittig. I essayet *One is not born a woman* (1992), argumenterer hun for at kategorien ”kvinne” normativt ekskluderer den lesbiske kvinnens mulighet til å være en ekte kvinne. Hun bruker de Beauvoirs *Det annet kjønn* (1949) for å belyse sitt poeng. Til tross for at de Beauvoir dedikerer et kapittel i boken til den lesbiske kvinnen, har resten av boken et heteroseksuelt utgangspunkt, der kvinnen blir bekreftet i forhold til mannen. Skal vi følge Wittigs resonnement, er ”lesbisk” derfor ikke forenelig med å tilhøre kategorien ”kvinne”. De Beauvoirs kapittel, som er unntaket til den heteroseksuelle regelen, gir i realiteten kun et skinninntrykk av inkludering. Denne paradoksale antakelsen understreker vanskelighetene forbundet med en forståelse av ulikhetene mellom kvinner generelt og et kollektivt feministisk prosjekt. Er ikke lesbiske ordentlige kvinner? Eller er det noe galt med kategorien ”kvinne”? hvis noe er galt med kategorien, hva er da som forener feministiske målsetninger?, spør Wittig (Bowden &

Mummery, 2009:100 – 103). Dette er et eksempel på hvordan det tidligere feministiske tankegodset problematiseres på 1990-tallet og hvilke nye spørsmål som melder seg.

2.2.2 Postfeminisme som medieskapt fenomen

En annen refleksjon over postfeminisme⁵, tar utgangspunkt i at det har skjedd et tilbakeslag og at vi befinner i oss en tidsalder som er preget av reaksjonære strømninger og en fordømmelse av feminismen. Postfeminisme defineres som et uttrykk for en individualistisk og konsumer orientert kultur, der feministiske målsetninger og politiske ideer har blitt til private anliggende. Genz og Brabon (2009) beskriver dette som at "the distinction between feminist politics and feminist identity is in danger of completely disappearing" (Genz & Brabon, 2009:35). Dette er en problematisk situasjon, argumenterer de, fordi populærpressen skaper et bilde av en postfeministisk utopi, der kvinner kan gjøre hva de vil, så lenge de har sterk nok vilje og nok entusiasme. Dette fokuset på individuelle muligheter har gått så langt at man har begynt å snakke om kvinnelige sjåvinister, som selv dyrker de kvinnelige stereotypene som feministene har kjempet mot. Ariel Levy, forfatter av boken *Female Chauvinist Pigs* setter spørsmålsteget ved hvorfor det plutselig ble så vanlig at også kvinner objektiverer seg selv. Hvorfor mente plutselig kvinner at det var feministisk å kaste klærne, bli glamourmodeller eller begynne med "poledancing" som en treningsform, undrer Levy (Dagbladet 08.03.09).

Angela McRobbie (2004, 2009) har en lignende oppfattelse av hva som har funnet sted. "It understands post-feminism to refer to an active process by which feminist gains of the 1970s and 80s come to be undermined" (McRobbie, 2004:1). Hun argumenterer for at vi nå står ovenfor det hun kaller *faux*-feminism. I dette ligger det at feminismens gamle målsetninger og vokabular har blitt inkorporert i en langt mer individualistisk diskurs, som spesielt utspiller seg i populærkulturen (McRobbie, 2009:1). Det vil si at feminisme blir tatt med i betraktning på en slik måte at det eksisterer et bilde av at likestilling mellom kjønnene er oppnådd, og at vi derfor egentlig ikke *trenger* feminisme lenger (McRobbie 2004:1). Kvinner i dag er så frigjorte at det nesten oppfattes befriende at en kvinne kan tørre å si at hun *velger* å spille på kropp. Postfeminisme i dette perspektivet handler om å ikke identifisere seg som en feminist, men som individualist. En konsekvens av dette er spørsmålet om hvorvidt "feminismen er død". En påstand som, ironisk nok, ofte henger sammen med en oppfatning av at kvinner er så

---

⁵ Jamfør diskusjonen av postfeminisme som henholdsvis populærkulturell trend og et feministisk ståsted/periode.

frigjorte at de ikke trenger feminismen lenger. Et treffende eksempel på dette er den typiske *Cosmo* leseren; hun skylder feminismen mye, men det er usannsynlig at hun identifiserer seg som feminist.

2.2.3 Mot en diskursiv tilnærming

Som vi har sett er det mange (McRobbie, Genz, Levy) som uttrykker bekymring for hvilken retning feminismen har tatt fra begynnelsen av 90-tallet. Feministiske interessegrupper har krystallisert seg i flere ulike avgreninger med ulike innstillinger til hva det i det hele tatt vil si å være en *feminist*. Naomi Wolf ser det problematiske i denne trenden, ”Vi vet hva slags lover og politikk vi behøver for å oppnå full likestilling. Det vi mangler er folkebevegelser som kan tvinge fram den politiske viljen. Leppestift og livsstilsfeminisme alene vil ikke skape en slik bevegelse” (Dagsavisen 23.05.2009).

Kulturkritikk som dette er utvilsomt viktig. Det politiske aspektet er, som Wolf sier, selve forutsetningen for å oppnå like rettigheter for menn og kvinner. Samtidig mener jeg at de postmodernistiske perspektivene har tilført noe svært verdifullt til kjønnsforskningen og den feministiske tematikken. Den postmoderne bevisstheten rundt kontekst og betydningstildeling kan brukes som en metode for å teoretisere rundt det feminine som en konstruksjon innenfor den ”postfeministiske utopien” og hvilke maktstrukturer som ligger bak en slik fremstilling.

Jeg mener Nina Björk representerer en slik inngangsport i sin tro på at ”feminismen ikke trenger en bevissthet om kvinnens *vesen*, bare en bevissthet om hennes *posisjon*” (Björk, 1998:14). Kvinnens innerste vesen er ikke en konstant størrelse, det er en konstruksjon som blir skapt i de diskursive bildene som fremsettes om henne. Denne erkjennelsen vil jeg utvide til å gjelde for all vår tenkning rundt kjønn og seksualitet, en erkjennelse som bygger på et *sosialkonstruksjonistisk* grunnlag.

2.3 Sosialkonstruksjonisme

Poststrukturalismen har bidratt med mangfoldig kunnskap og nye perspektiver rundt kjønn og seksualitet. Teorien bygger på dekonstruksjon, som kan beskrives som en kritisk granskning av tekst og ord, for å avdekke en underliggende diskursiv betydning (Gemzöe, 2002:133).

Denne teorien er knyttet til sosialkonstruksjonisme, som danner grunnlaget for en type

kjønnsforståelse, der maskulinitet og femininitet er et resultat av betydningstildeling og ikke universelle sannheter. Dette premisset vil som sagt ligge til grunn for kjønnsforståelsen og lesningen av materialet i oppgaven.

2.3.1 Virkeligheten som diskursiv konstruksjon

Sosialkonstruksjonismen kan generelt beskrives som en fellesbetegnelse for en rekke nyere teorier om kultur og samfunn (Jørgensen og Phillips, 2008:17). Vivian Burr (1995) utdyper at det ikke finnes en enkelt tilnærming til det teoretiske feltet som sosialkonstruksjonismen utgjør. Hun trekker imidlertid frem fire premisser som sammenfatter og forklarer de mange tilgangene.

For det første representerer retningen en kritisk innstilling til selvfølgelig viten. Det vi betrakter som sannhet er ikke et speilbilde av virkeligheten, men et resultat av betydningstildeling og en måte å kategorisere verden på. Vår viten om verden kan derfor ikke oppfattes som objektiv sannhet eller kunnskap. I følge den sosialkonstruksjonistiske logikk, burde vi derfor være ekstra oppmerksomme på hvordan vi kategoriserer verden og *hvorfor* vi gjør det. Selv de mest tatt-for-gitte sannheter, som at vi deler verdens befolkning inn i to kjønn, er selvfølgeligheter som er verdt å granske. Nettopp fordi det kan være nyttig å reflektere over *hvorfor* fysisk kjønn er en egenskap som har blitt viet så mye betydning (Burr, 2005:3). Jeg anser kvinnemagasingenren som et godt eksempel på et populærkulturelt produkt som overleverer *selvfølgelig* viten om kjønn. Det ligger som et premiss allerede i genrebeskrivelsen (*kvinnemagasin*).

Dernest vektlegger Burr at hva vi anser som slik selvfølgelig viten, alltid vil være historisk og kulturelt spesifikt. Det vil si at som historiske og kulturelle vesener, er vårt syn på verden alltid historisk og kulturelt betinget. Vårt verdensbilde er med andre ord betinget ut i fra tid og sted. Sosialkonstruksjonismen forkaster troen på ”de store sannheter”, og betegner seg derfor som *anti-essentialistisk*. Det gir for eksempel ingen mening å snakke om ”kvinnelighet” som en konstant størrelse, da den sosiale verden konstrueres, og ikke innehar stabile eller autentiske karakteristika (ibid:3-4).

Et tredje sosialkonstruksjonistisk prinsipp er kjennetegnet ved at vår måte å forstå verden på skapes og opprettholdes gjennom sosiale prosesser, skriver Burr. Viten skapes gjennom sosial

interaksjon, og derfor er spesielt språk av særlig interesse. Gjennom språket bygger man opp felles sannheter, og kjemper om retten til å definere hva som er sant og usant (ibid:4).

Til slutt fremheves sammenhengen mellom viten og sosial handling. Den sosiale konstruksjonen av viten og sannhet får konkrete sosiale konsekvenser, ettersom mennesker handler på bakgrunn av hva som er naturlig og betraktet som akseptert, på et gitt tidspunkt (ibid:5).

Ut i fra disse prinsippene kan vi anta at kvinнемagasinene potensielt har makt til å både påvirke sine leseres verdensbilde og at magasinene også blir påvirket av den historiske konteksten de opererer innenfor. Sett i lys av hvordan de glansede magasinene nærmest dikterer hva som er *in* og hva som er *ut* fra sesong til sesong, er kanskje motereportasjene det mest opplagte eksempelet på bladenes definisjonsmakt. Det tekstuelle innholdet er imidlertid også en avspeiling av hva magasinene betegner som *sant* eller *usant* på et gitt tidspunkt, innenfor en sosialkonstruksjonistisk ramme. Ut i fra det skisserte tankesettet er magasinenes fremstilling av kjønnsroller ikke et uttrykk for sannhet, men isteden en refleksjon av aktuelle diskurser om menn og kvinner.

2.3.2 Innvendinger mot sosialkonstruksjonisme

En innvending mot sosialkonstruksjonisme, slik den er skissert ovenfor, er at når all viten og alle sosiale identiteter er ustabile, blir konsekvensen at alt ting flyter. All tvang og regelmessighet i det sosiale er derfor oppløst og vanskelig å få fatt på. Jørgensen og Phillips (2008) mener imidlertid at dette er en for enkel og nærmest karikert fremstilling. De fleste tilhengere av sosialkonstruksjonisme oppfatter det sosiale felt som mye mer regelbundet og selvregulerende. Mens viten og identitet i prinsippet er dynamiske størrelser, er det i konkrete situasjoner mer fastlåst. Individet tilpasser seg i forhold til konkrete situasjoner, der det eksisterer konkrete føringer på hvilke meningsutsagn som virker meningsfulle. Jeg mener derfor det er mulig å hevde at de holdningene som kommer til uttrykk i kvinнемagasinene sier noe om en rådende tendens som er relativt stabil. Selv om vi mennesker baserer kunnskapen vår på de aktuelle diskurser vi er en del av, er de, som Jørgensen og Phillips påpeker, relativt fastlåste da de må fremstå logiske og meningsfulle (Jørgensen & Philips, 2008:14).

En annen innsigelse mot sosialkonstruksjonisme baserer seg på biologiske argumenter. Som nevnt står sosialkonstruksjonistiske innsikter i et motsetningsforhold til biologiske forklaringsmodeller. Tilhengere av biologiske forklaringsmodeller, mener menn og kvinners biologi må tas med i betraktning når man diskuterer kjønnes forutsetninger og atferd. I en slik diskusjon er det for eksempel vanskelig å komme unna det faktum at det er kvinnen som må gå gravid i ni måneder og føde barn. Videre knytter adferdsbiologer menn og kvinners atferdsmønster til deres millioner av år lange utviklingshistorie. Ulike biologiske responser må ifølge disse teoriene tas med i betraktningen når man forklare handlingsmønstre. Cathrine Holst tar for seg denne diskusjonen i boken *Feminisme* (2009). Hun mener den feministiske skepsisen til naturvitenskapelige kjønnsstudier er noe overdreven. Det er imidlertid ikke slik at man skal bruke biologiske forskjeller som en unnskyldning til å diskriminere eller forskjellsbehandle, fortsetter hun. Man må heller ta utgangspunkt i virkeligheten slik den er, og sette i gang tiltak for å redusere hindre knyttet til biologiske forskjeller (Holst, 2009:31-32). Virkeligheten er etter min mening mer nyansert enn at spørsmålet kan kokes ned til *er du født sånn eller blitt sånn?* Som Holst også påpeker, er den postmoderne kritikken en påminnelse om hvor potensielt innskrenkende det er å definere noen på bakgrunn av deres biologiske kjønn (ibid:107).

2.3.3 En sosialkonstruksjonistisk tilnærming til kjønnsforskjeller

Sosialkonstruksjonismen har vært innflytelsesrik for mange feminister. Grunnen til dette er nettopp retningens syn på hva som konstruerer kjønnsforskjeller og biologiens reduserte betydning som forklaringsmodell. Troen på at det ikke finnes noen absolutter, at vår viten er historisk og kulturell spesifikk, sant ikke-essensialistisk, gjør det mulig å hevde at ulikheter mellom menn og kvinner ikke skyldes biologi, men isteden dyptliggende sosial praksis og tradisjon. Med dette utgangspunktet har feminister sett for seg en fremtid som er basert på likhet, rettferdighet og mangfold, istedenfor patriarkatets maktutfoldelse (Bowden & Mummery, 2009:84). En biologisk innfallsvinkel til kjønnsforskjeller er med andre ord preget av determinisme, i motsetning til endringspotensialet som sosialkonstruksjonisme åpner opp for.

Når ikke kjønnsforskjeller er knyttet uløselig opp til biologi, gir det en helt ny innfallsvinkel til tanker omkring maskulinitet og femininitet. Det er ingen logisk forklaring på hva som kan forventes av menn og kvinner, kun i kraft av at de *er* sitt kjønn. Det er med andre ord mulig å utfordre tradisjonelle innstillinger til hva det vil si å være mann eller kvinne. Forventningene

til kjønnene har gjennomgått endringer, både i arbeidslivet og på hjemmebane, samt i forhold til seksualitet. Endringspotensialet er derfor til stede, forklarer Bowden og Mummery (2009). Dette er etter min mening et godt argument for at poststrukturalisme og feminisme ikke er gjensidig utelukkende størrelser.

2.3.4 Queerteori og det utvidede kjønnsbegrepet

Judith Butler er en sentral bidragsyter i sitt syn på at kjønn bare er midlertidig eller provisorisk (ibid:84-85). Butler er tydelig influert av Michel Foucaults kjønnsforståelse, og definerer seg selv som poststrukturalist og feminist. Tiina Rosenberg (2002) hevder Butlers gjennombruddsbok *Gender Trouble* (1990) markerer et paradigmeskifte i feministisk teori og politikk (Rosenberg, 2002:69). Som representant for queerperspektivet, bidrar Butler med analyser av ustabiliteten i kjønns- og seksualitetskategorienes tatt-for-gitte betydning (Lorentzen og Mühleisen, 2006:139). Butler undersøker, eller problematiserer, konseptet med kjønn og biologisk kjønn, som hun hevder ikke alene skaper et naturlig utgangspunkt for personlig identitet. I *Bodies that matter* argumenterer hun for at kjønn er normativt og performativt: "The category of "sex" is, from the start, normative; it is what Foucault has called a "regulatory ideal". In this sense, then, "sex" not only functions as a norm, but is part of a regulatory practice that produces the bodies it governs" (Butler, 1993:1). Antakelsen om at det eksisterer en naturlig sammenheng mellom biologisk kjønn (sex) og kjønn (gender) er ifølge Butler kun et resultat av hvordan kjønn er produsert som kulturell diskurs og denne distinksjonen er selvopprettende, fordi kulturen snakker gjennom mennesket. Mühleisen (2003) forklarer hvordan kjønnsuttrykket, i henhold til Butler, avhengig av repetisjon for å bli gjenkjent og forstått (Mühleisen, 2003:35).

Distinksjonen mellom *sex* og *gender* finnes ikke i det norske språket, slik det for eksempel gjør på engelsk og svensk. Det engelske ordet *gender* refererer til det kulturelt konstruerte kjønn, i motsetning til *sex* som refererer til fysisk kjønn (Mühleisen, 2003:29). I det svenske språk er det en lignende distinksjon mellom biologisk kjønn og *genus*, som brukes om det historisk og kulturelt skapte kjønn. Der vi på norsk bruker "kjønnsforskning", brukes "genusforskning" i det svenske språket. I denne oppgaven skriver jeg derfor *genus* i parentes etter kjønn, når det er nødvendig å henvise til det biologiske kjønn.

En slik distinksjon oppsummerer det poststrukturalistiske synet på konstruksjonen av kjønn, som blir betraktet som et resultat av betydningstildeling. "Ambisjonene ligger derfor ikke i å

avsløre (den biologiske eller sosiale) *sannheten* bak kjønn som fenomen og iscenesettelse, men å undersøke *hvordan*, med *hvilke* virkemidler og *effekt* kjønn produseres som kulturell diskurs”, forklarer Mühleisen (ibid:29). En undersøkelse av innholdet i magasiner som *Elle* og *Henne* kan derfor reflektere hvordan forestillinger om kjønn produseres eller vedlikeholdes, og eventuelt fornyes. I sosialkonstruksjonistisk ånd, har magasinene et potensial til å skape holdningsendring, samt påvirke sine leseres oppfatning av hva som er sant og usant. Tiina Rosenberg (2002) hevder at queerteori er en åpen og dermed tilgjengelig posisjon for alle som kritisk vil granske det heteronormative, og slik vil også vurdere materiale i mitt utvalg.

Butlers teorier er en videreføring av West og Zimmermans artikkel *Doing Gender* (1987), som beskriver kjønn som en form for nødvendig gjøren eller performativitet:

”Our purpose in this article is to propose an ethnomethodologically informed, and therefore distinctively sociological, understanding of gender as a routine, methodical, and recurring accomplishment. We contend that the ”doing” of gender is undertaken by women and men whose competence as members of society is hostage to its production” (West & Zimmerman, 1987:126)

I tråd med West og Zimmerman, mener Butler at kjønn er en form for sosial tvang som leder oss til å handle på en måte som omgivelsene kan identifisere som enten feminin eller maskulin. Kjønn blir et sosialt påbud, som individet må følge, for å bli betraktet som normal (Lorentzen og Mühleisen, 2006:70). Queerteori forfekter imidlertid at hvis kjønn (gender) er et produkt av tillært og ikke medfødt adferd, er en konsekvens at enhver norm eller regel tilknyttet dette også kan brytes. Forventninger til kjønn kan overskrides og/eller imiteres, såkalte ”guttejenter” og ”jentegutter” utfordrer kjønnskonsvensjonene, sammen med drag og transepersonligheter og skeive (homofile, lesbiske og biseksuelle). Alle de overnevnte demonstrerer ulike måter å ”gjøre kjønn på” (Bowden og Mummery, 2009:85 – 86), som bryter med det *heteronormative*, definert av Wenche Mühleisen som ”heteroseksualitetens forrang og normativitet” (Mühleisen, 2003:147).

Myra Macdonald (1995) peker på hvordan lesbiske tilbøyeligheter typisk blir fremstilt som noe eksotisk i kvinnemagasinene. På spørsmålssidene er temaet ofte blitt presentert, men da ofte som et ”problem” av typen, *hjelp, kan jeg være lesbisk?*, hvor av ekspertene typisk svarer at lesbiske fantasier er en helt normal del av mange heteroseksuelle kvinners kjærlighetsliv og at hun ikke trenger å være redd for å være lesbisk av den grunn. Macdonald viser med

andre ord hvordan fremstillingen av seksualitet i kvinnemagasingenren har et typisk heteronormativt utgangspunkt (Macdonald, 1995:176). På tross av at den skeive seksualiteten nevnes, blir den vurdert i forhold til den normative heteroseksualiteten.

Som vi skal se i analysen, er *Elle* og *Hennes* holdninger til den skeive seksualiteten, hvordan de nærmer seg den, eller like viktig, utelater den, et uttrykk for hvordan de bidrar til å *produsere seksualitet* som kulturell diskurs. I hvilken grad det skeive er en del av magasinenes verdensbilde, eller eksisterer på utkanten som en motvekt til den normale heteroseksualiteten, er likeledes interessant i forhold til potensielt nye forhandlinger om kjønn og seksualitet.

2.3.5 Seksualitet og definisjonsmakt

Den franske filosofen Michel Foucault har bidratt med sentrale teorier omkring kjønn og seksualitet, som han definerer som ”det sentrale stedet for sannheten om mennesket”. I trebindsverket *Seksualitetens historie* forfekter Foucault at ingen områder i samfunnet er like stor gjenstand for undertrykkelse og kontroll, som nettopp kjønn og seksualitet (Lorentzen og Mühleisen, 2006:54). I tråd med prinsippene for sosialkonstruksjonisme, slik det er skissert ovenfor, undersøker Foucault kroppen og kjønnets historiske betydningstilblivelse. Gjennom å analysere kulturelle, vitenskapelige og konvensjonelle forståelser av kjønn, finner han at definisjonsmakt og jakten på sannhet er en maktkamp mellom diskurser⁶, kunnskapsformer og institusjoner.

Lorentzen og Mühleisen (2006) forklarer at en av grunnene til Foucaults sterke posisjon i kjønnsforskningen kan forklares ut i fra det han kaller *Undertrykkelseshypotesen*. Et historisk tilbakeblikk som går så langt tilbake som 1700-tallet, viser hvordan seksualiteten gjennomgående har vært gjenstand for kontroll og sensur. ”Kjønn er ikke bare noe som skal dømmes, det administreres. Det hører inn under det offentlige herredømme, det krever forvaltningsprosedyrer, det må tas hånd om av analytiske diskurser” (Foucault, 1995:33), forklarer Foucault. Gjennom sitt trebindsverk forsøker han å vise hvordan seksualitetens historie (medisin, avvik, diagnoser, normer, forbud) utgjør diskursene som regulerer kroppen og seksualiteten, og hvordan dette konstituerer hovedfeltet for makten i det moderne samfunn.

---

⁶ Mer om diskursbegrepet følger i metodekapittelet.

I likhet med Butler snakker også Foucault om kjønn som performativitet. De historisk formede måtene å omtale den sosiale verden på, diskursene, fører til at det moderne menneske forholder seg til seksuelle kategorier som om de skulle være sannheter og ikke overleverte normer. Det er disse overleverte normene som er bakgrunnen for det vi tenker på som kjønnsforskjeller, mener Foucault. Det er imidlertid mulig å frembringe endring da subjektet ikke er uten evne til selvbestemmelse. Det eksisterer nemlig til enhver tid mangfoldige og motstridende diskurser som muliggjør handling. Mühleisen trekker på Søndergaard, som forklarer det slik at "kulturen snakker gjennom individene, individene snakker tilbake og er med på å forme kulturen" (Mühleisen, 2003:31 – 32).

Kontrollen av kropp og seksualitet manifesterer seg imidlertid ikke bare som press og påvirkning utenfra, men også fra press man pålegger seg selv. For kvinner, og også i stadig økende grad menn, viser selvpålagt press seg gjennom jakten på den perfekte kroppen, klær/sminke osv (Mühleisen, 2003:31). Foucaults teorier har bidratt til et fokusskifte innenfor feminisme. Interessefeltet er typisk flyttet fra maktbalanse og patriarkat, til mer spredde områder og maktforhold som bestemmes ut i fra språk og diskurs, og med det et poststrukturalistisk utgangspunkt (McRobbie, 2009:13).

2.3.6 En innvending til postmodernisme

Postmodernisme og særlig Butlers teorier har blitt møtt med innvendinger fra flere hold og spesielt fra andre feminister. Uten å kunne påberope seg retten til en stabil identitet, som for eksempel kvinne eller lesbisk, virker politiske vedtak fånyttet. Hva med kvinnen som lever med en voldelig mann, skal hun bare "kle på seg mannlig genus" og så vil problemet forsvinne av seg selv?, undrer Sheila Jeffreys (1994). Butler selv hevder at dette er en misforståelse av hennes teori og at genus ikke er noe man kan kle av og på seg, men at det finnes subversive strategier eller *feilsiteringer* som utfordrer den tradisjonelle måten å betrakte kjønn på (Gemzöe, 2002:140).

Tania Modleski (1991) problematiserer poststrukturalismens gjennomslagskraft på feministisk teori. Hun mener erkjennelsen om at det ikke eksisterer en "kvinnelig essens" har skremt "kvinner" (hun bruker selv hermetegn) fra å fremsette noen som helst politiske krav på vegne av gruppen. Kvinner er igjen i ferd med å bli en marginalisert gruppe, men denne gangen er det ironisk nok feminismen selv som marginaliserer kvinnen (Modleski, 1991:15).

Som argumentert for tidligere, anser jeg tvert imot poststrukturalisme, sammen med en feministisk bevissthet, som en verdifull strategi for å avdekke diskursive maktstrategier og tatt-for-gitte betraktninger om kjønn.

2.4 Språket som maktbærer

I det overnevnte har jeg sett på sosialkonstruksjonisme, og hvordan dette teoretiske feltet tjener som grunnlag for en kjønnsforståelse som bryter med forestillingen om et deterministisk og essensialistisk menneskesyn. Sosialkonstruksjonismen har sine røtter i fransk poststrukturalistisk teori som representerer en teoretisk nyorientering i fransk tenkning på slutten av 1960-tallet. Poststrukturalistiske teorier anser *språket* som den definerende faktoren i vår virkelighetsoppfatning. Ordene får betydning på bakgrunn av den diskursive konteksten de er ytret innenfor.

2.4.1 Poststrukturalisme og kjønnskategorier

Poststrukturalisme bygger på Saussure og den senere strukturalismens tankesett, men vender seg også bort fra den på noen avgjørende punkter. Felles for begge felt er tanken om at tegnene i språket ikke får sin betydning av virkeligheten, men gjennom sitt forhold til hverandre i et strukturelt nettverk. Poststrukturalismen forfekter imidlertid et potensial for *forandring*, for mens Saussure mener at alle tegn står i et fastlåst forhold, tenker poststrukturalister at tegnenes betydning kan glide i forhold til hverandre og få nye meninger. Språket er ikke fastlagt en gang for alle fordi i den konkrete anvendelsen av språket kan strukturer skapes, reproduseres og forandres. Språket får sitt meningsinnhold gjennom sosiale prosesser, og har derfor et endringspotensial (Jørgensen og Phillips, 2008:17 – 21).

Judith Baxter (2003) betegner poststrukturalisme som en gren innenfor det større teoretiske feltet som postmodernismen utgjør. Postmodernisme refererer til en generell filosofisk bevegelse, med fokus på alt fra arkitektur, kunst og politikk til kritisk teori. Det postmoderne stiller som tidligere nevnt spørsmålsteget ved den vestlige vitenskapstradisjonens tro på fornuft, objektivitet og sannhet, og avfeier alle absolutter, være seg politiske, spirituelle, moralske eller ideologiske. Retningen tar et oppgjør med alle de ”store fortellingene” som forsøker å forklare eller systematisere verden, som for eksempel Marxisme (Baxter 2003:16). Andre, der i blant Lena Gemzöe (2002), bruker begrepene mer om hverandre og knytter

retningen opp mot Lyotard, Derrida, Foucault og Lacan. Det som imidlertid kjennetegner poststrukturalisme, er at retningens fokus alltid er konsentrert rundt språk, og språket som gjenstand for konstruksjon og dekonstruksjon av den sosiale verden. "Language is the place where actual and possible form of social organisation and their likely social and political consequences are defined and contested" (Baxter, 2003:6). Ettersom virkeligheten alltid oppfattes gjennom språk og erfaring, finnes det ikke noe objektiv sannhet verden kan tolkes ut i fra. Ettersom diskurser er det som gir ordene deres betydning og meningsinnhold, er de rådende diskursene av essensiell betydning for vår sosiale bevissthet (Gemzöe, 2002:132).

Sammen med Jacques Derrida, utgjør Michel Foucaults prinsipper for dekonstruksjon referansepunktet i den kritiske strategien som forsøker å avdekke kjønnskonstruksjoner som resultat av betydningstildeling. Disse teoriene har vært av stor betydning i feministisk tenkning, og fra midten av 80-tallet stiller det feministiske prosjektet mange lignende spørsmål som det postmoderne. Samtidig er det som nevnt motsetninger mellom postmodernisme og feminisme, blant annet i hvilken grad det postmodernistiske synet er forenelig med feminismens politiske prosjekt. Toril Moi (1985) illustrerer dette ved å uttale at "The price for giving in to [foucault's] powerful discourse is nothing less than the depolitication of feminism" (Baxter, 2003:14). Videre har vi sett at poststrukturalistiske feminister, som for eksempel Butler tar denne tanken enda et skritt videre, ved å avfeie at det i det hele tatt finnes en kategori "kvinne" som er enhetlig og universell og at distinksjonen mellom kjønn og genus derfor ikke kan opprettholdes (ibid:139 – 140).

2.4.2 Feministisk poststrukturalistisk diskursanalyse

Feministisk poststrukturalistisk diskursanalyse er et relativt nytt felt, som med sitt feministiske utgangspunkt, tar sikte på å analysere hvordan avsendere eller stemmer forhandler om identitet og posisjonerer seg i forhold til konkurrerende og på samme tid sammenflettede diskurser. Judith Baxters bok *Positioning Gender in Discourse* (2003) tilbyr en introduksjon til dette feltet, som trekker på både samtaleanalyse og kritisk diskursanalyse. Teorien er ikke et rivaliserende kritisk paradigme, men isteden et utfyllende eller supplerende bidrag til diskursanalysen, med kjønnsforhandling som sitt utgangspunkt. Videre diskuterer også Baxter hvordan det har seg at feminisme og poststrukturalisme i mange aspekter blir betraktet som to motstridende konsepter (Baxter, 2003:1-3). Den diskursanalytiske tilgangen jeg anvender i min analyse av materialet fra *Henne* og *Elle*, er ikke bygd opp rundt feministisk poststrukturalistisk diskursanalyse, men jeg ser det likevel som hensiktsmessig å gjøre rede

for teorien på grunn av den feministiske innfallsvinkelen Baxter tilbyr, og diskusjonen av sammenkoplingen mellom poststrukturalisme og feminisme.

Judith Baxter (2003) skisserer tre hovedprinsipper som kjennetegner poststrukturalisme og som samtidig sammenfaller med hennes definisjon av postfeminisme, i motsetning til feminismen innenfor modernismen. Til grunn for poststrukturalisme ligger som nevnt en skepsis mot universelle årsaker og de store "fortellingene", et skiftende og konkurrerende syn på hva som er sannhet og den diskursive konstruksjonen av subjektivitet. Dette står i kontrast til feminismen i modernismen, som forfekter en universell årsakssammenheng, at "det personlige er politisk" og målsetningen om en felles (kvinne)stemme (ibid:21).

Postmodernismen avviser alle store sannheter som blir framsatt under kunnskapsparadigmer, være seg innenfor religion, politikk eller store bevegelser av ulikt slag. Baxter henviser til Foucault, som avviser opplysningstidens positivisme ved å peke på at "will to truth is also a will to power" (ibid:22). Kunnskapsmonopol karakteriseres som en undertrykkende faktor og en maktstrategi. Postmodernismen forfekter at det ikke er mulig å avdekke systematisk og objektiv viten, fordi kunnskap alltid konstruerer og ikke avdekker, alltid er kontekstuell og ikke fundamental osv. Foucault (1979,1984) argumenterer for at sosial kontroll er en følge av utelukkende kategorier, som er diskursivt konstruert og ikke naturlige. Modernistiske teorier trekker på en hierarkisk eller binær tilnærming til språk og diskurs, der begreper og konsepter blir satt opp mot hverandre i gjensidig utelukkende kategorier, som kropp/sjel, maskulin/feminin, teori/praksis. Disse binære opposisjonene eller dikotomiene er særlig forbundet med Claude Lévi-Strauss sin strukturelle antropologi, og som nevnt er disse også i stor grad å spore i Foucaults teorier (Lorentzen og Mühleisen, 2006:53). I hvert tilfelle vil den dominerende diskursen sørge for at en av polene blir favorisert, slik som for eksempel maskulinitet over femininitet i en patriarkalsk diskurs (Baxter, 2002:22 – 23).

Postmodernismen ønsker derfor heller et samspill mellom flere, konkurrerende teoretiske posisjoner, der en form for kunnskap kan berike, utfordre og utfylle en annen. Spørsmålet blir derfor hvordan postmodernistisk teori i det hele tatt kan forenes med en interesse for å avdekke noe om den sosiale verden og etterstrebe forandringen. Alle store frigjøringsprosjekter, også feminisme, forfekter at de sitter på sannheten og ønsker rettferdighet.

Med utgangspunkt i bevisstheten rundt dominerende diskurser, er selvrefleksjon en sentral del av feministisk poststrukturalistisk diskursanalyse, forklarer Baxter. På bakgrunn av poststrukturalisme og nyere feministisk teori (for eksempel Butler), stilles det spørsmålsteget ved en positivistisk kategorisering og forståelse av verden. Data eller materiale må derfor alltid tolkes med utgangspunkt i at det er kontekstbasert og et av mange diskursive standpunkt. Det er dermed ikke sagt, argumenterer Baxter, at ikke teorien kan assosieres med et feministisk perspektiv, heller tvert imot. I poststrukturalistisk ånd, etterstreber feltet å presentere kompleksiteten og tvetydigheten i kvinners erfaringer. Målet er å gi en stemme til kvinner som blir usynliggjort på grunn av andre, dominerende diskurser (Baxter, 2002:58-59). Samtidig er feltet interessert i dekonstruksjon av kjønnsforskjeller generelt. Heller enn å betrakte mannens undertrykkelse av kvinnen som et universelt fenomen som kommer til uttrykk på alle plan, betraktes kjønnsforskjeller som en diskursiv posisjon, som har produsert ulikhet i forholdet mellom kjønnene. Postfeminisme, eller den tredje bølgen innenfor feminismen, er derfor langt mer kompatibel med poststrukturalistisk teori. Poststrukturalistisk feminisme stiller seg kritisk til mange av premissene som kjennetegner feminismens andre bølge, som kjønnsdikotomier og enhetstenkningen, men det er ikke dermed sagt at ikke undertrykte (kvinner) skal få en stemme. Baxter forfekter at et partnerskap mellom poststrukturalisme, som fokuserer på intertekstualitet og samspill, og feminisme, som fokuserer på å gi kvinner en tydelig stemme, er fruktbart. Et slikt partnerskap er mulig fordi begge perspektivene streber etter å gi de undertrykte eller tause en stemme (ibid: 65-66). Samtidig er poststrukturalismens dekonstruksjon med på å problematisere mye som tidligere ble tatt for gitt.

2.4.3 "The great he/she battle"

I tråd med diskusjonen av poststrukturalisme, ligger oppgavens fokus nettopp i å avdekke hvordan de utvalgte tekstene reflekterer diskursive posisjoner i tilknytning til betydningstildeling og konstruksjon av kjønn og seksualitet. Forholdet mellom virkeligheten og språket - lingvistikken - er svært komplekst, men det er like fullt mulig å hevde at språket sier noe om hva som er viktig for mennesker og deres evne til å uttrykke dette. Videre vektlegger Bowden og Mummery (2009), i tråd med Burrs sosialkonstruksjonistiske prinsipper, at de lingvistiske kategoriene folk bruker både reflekterer og er påvirket av, deres sosiale posisjon. Språk er med andre ord en del av den politiske kampen (Bowden & Mummery, 2009:34). Dette kan settes i sammenheng med *diskursiv kamp* som blant annet blir

omtalt i Ernesto Laclau og Chantal Mouffes poststrukturalistiske diskursteori (Jørgensen og Philips, 2008:15).

Flere feminister har påpekt at nettopp språket er et av de viktigste midlene for å undertrykke og opprettholde undertrykkelsen av kvinner. Det har tidligere blitt lagt vekt på hvordan kvinner er gjort usynlige i språket, gjennom bruken av felles maskuline pronomen (han, ham) og hankjønnsformer av substantiver, *forfedre*, *menneske*, for å beskrive begge kjønn. Ikke bare blir kvinner usynlige i dette systemet, men et språk som bruker hankjønnsform for å uttrykke allmenne former, kan impliserer at å være fullt ut menneske, er å være mann. Videre har feminister pekt på hvordan ordpar som beskriver kvinnelige og mannlige utgaver av samme kategori, ofte avdekker kvinnelig underlegenhet. Bowden og Mummery (2009) bruker ordene "man-woman, master-mistress, husband-wife, bachelor-spinster", for å belyse dette poenget. Mens hankjønnsformen reflekterer makt, kontroll og selvstendighet, avdekker hunkjønnsformen svakhet, underordning, avhengighet og til og med mislykkethet, som i tilfelle med "spinster". Den norske oversettelsen av ordet, "peppermø" (i motsetning til "ungkar") rommer de samme negative konnotasjonene. Den mannlige normen og hunkjønnsformens innskrenkende versjoner, går likeledes igjen i ord som "actress" (på norsk skuespillerinne, i motsetning til skuespiller), "hostess" (på norsk vertinne, i motsetning til vert). I neste kapittel vil jeg gå nærmere inn på hvordan lingvisten Norman Fairclough *kritiske diskursanalyse* gir en praktisk innfallsvinkel til å avdekke hvordan diskurser oppstår, bekreftes og forhandles på tekstnivå. Ved å lete etter slike diskursive brudd, kan man se spiren til forandring innenfor diskursene eller finne bekreftelse på eksisterende diskurser.

Feminismens tidlige fokus på språk som en undertrykkende kraft og bekjempelsen av en allmenn hankjønnsform, er også kjent som "the great he/she battle"⁷. Denne posisjonen forbindes med et ønske om å utligne de tilsynelatende nøytrale substantivene, som har hankjønnsformen som sitt selvfølgelige utgangspunkt og norm. Ideen var å skape en ny, androgyn diskurs, som representerer det kvinnelige kjønn på samme måte som det mannlige og dermed økte kvinnens mulighet til å uttrykke seg på sine egne premisser (ibid:35)

Innenfor radikalfeminismen er det imidlertid uttrykt skepsis og lite tro på disse strategiene. En slik diskursiv praksis blir for overfladisk og evner ikke å utfordre de systematiske

---

⁷ Bowden og Mummery (2009) refererer til Jane Hedleys (1992) bruk av uttrykket, som igjen har tatt termen fra Allen Pace Nilsen (1984).

fordommene som ligger nedfelt i et mannsjåvinistisk språk. Et forsøk på å erstatte ”mannsjåvinistiske” termer med nøytrale termer kan ikke lykkes, da språket aldri kan beskrive verden nøytralt. Språket er i for stor grad fylt med subjektive betraktninger til at dette er mulig. Ut i fra denne tankegangen er hele det lingvistiske systemet i kvinnens disfavør, da både ord som uttrykker feminine og ufeminine kvaliteter blir nedsettende for kvinner. ”Søt”, ”vakker” og ”øm” uttrykker feminine kvaliteter, men uttrykker samtidig også svakhet. Når man beskriver kvinner som ”ambisiøse” og ”modige”, reflekterer dette styrke og selvstendighet, men utelukker samtidig ”kvinnelighet”(ibid:36). I neste kapittel vil jeg blant annet bruke denne innfallsvinkelen til å analysere hvilke ord som knyttes til kvinnelighet i artiklene, og hvilke konnotasjoner disse beskrivelsene gir.

Poststrukturalister, som lingvist og psykoanalytiker Julia Kristeva, ser et potensial for å oppløse den språklige praksisen som vurderer kvinner negativt i sin binære relasjon til menn, da språkets betydning aldri er fastlagt. Språklige forskyvninger kan skape endringer og da særlig ved å se på aspekter ved språket som tradisjonelt ikke har blitt ansett som viktig. Rytme, tonefall og flyt i språket kan blant annet forstyrre den binære logikken som språket reflekterer (ibid:39 – 40). I likhet med blant andre Butler, mener hun at det ikke gir noe mening å snakke om kvinnelighet som en konkret størrelse. Begrepet kan aldri fullt ut kan dekke hver enkels følelse og erfaring av hva denne termen innebærer. Destabilisering av kategorier og av språket er derfor essensielt.

I denne oppgaven vil jeg benytte poststrukturalistiske strategier til å vurdere hvordan *Elle* og *Henne* fremstiller diskurser rundt seksualitet og kjønnskonstruksjoner. Samtidig vil analysematerialet bli vurdert i forhold til teorier om postfeminisme (som både kulturelt og filosofisk fenomen). I neste kapittel vil jeg gi en nærmere presentasjon av det metodiske verktøyet, *kritisk diskursanalyse*, samt presenterer de utvalgte tekstene.

3. Metodisk tilnærming og materiale

Metode er et sett med verktøy for å gi svar på spørsmål. I mitt konkrete tilfelle ønsker jeg å undersøke hvordan diskurser om kjønn og seksualitet konstrueres og kommer til uttrykk i kvinnemagasingenren, mer konkret *Henne* og *Elle*. Som nevnt innledningsvis, anser jeg kvalitativ innholdsanalyse som en hensiktsmessig teoretisk tilnærming til problemstillingen. Arbeidet med tekstanalyse vil alltid inneholde vurderinger. Østbye (2002) forklarer at tekstanalyse ikke er en teknikk med en entydig oppskrift og at fremgangsmåten må avgjøres med utgangspunkt i de konkrete tekstene og hva vi ønsker å finne svar på (Østbye et al. 2002:67).

Mitt utgangspunkt er som nevnt at kjønnskonstruksjoner er et resultat av betydningstildeling, og derfor anser jeg diskursanalyse som en relevant metode. Diskursanalysens utgangspunkt hviler som kjent på et sosialkonstruksjonistisk grunnlag. Sosialkonstruksjonisme tar utgangspunkt i at *diskurser* konstruerer betydningen av den sosiale verden vi omgir oss med. Jørgensen og Phillips forstår diskurs som ”en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden på)” (Jørgensen og Phillips, 2008:15). I dette henseendet er det meningsfylt å anse tekstene i mitt materiale som en del av en større sosial kontekst, der det eksisterer et vekslende syn på hva som virker meningsfylt å ytre. Som en konsekvens er tekstene en refleksjon av hvilke diskurser om kjønn som virker meningsfylte på dette bestemte tidspunktet.

3.1 Diskursanalyse

I teorikapittelet har jeg introdusert Michael Foucault som en sentral bidragsyter innenfor den franske poststrukturalistiske tradisjonen, hvis teorier omkring kjønn og seksualitet har hatt stor innvirkning på feministiske tenkning. Når jeg har lagt så stor vekt på poststrukturalisme, er dette like mye som i betydning av en filosofisk retning innenfor feminisme, som det er en metodisk tilnærming. Foucaults teorier omkring betydningstildeling og diskursenes påvirkning på kjønn og seksualitet, har hatt stor innvirkningskraft på den postmoderne feminismen og dekonstruksjon som metode. En drøftning av postfeminisme kommer ikke unna Foucault, slik jeg ser det. Når jeg i analysen av de konkrete tekstene velger å benytte meg av *kritisk diskursanalyse*, slik den er utarbeidet av lingvisten Norman Fairclough, er det viktig å understreke at Foucault og Fairclough skiller seg fra hverandre på noen viktige punkter. Jeg

vil derfor redegjøre for hvilke tilnærminger som skiller de to, før jeg tar for meg Faircloughs analytiske verktøy mer inngående. Min tilnærming til diskursanalyse vil derfor hvile på Østbye et. al sin tilnærming til metoden: ”Diskursanalyse er ikke en teknikk som kan leses ut av en manual, men et sett av tilnærmingsmåter som må skreddersys for den enkelte problemstilling og få fram viktige elementer i en tekst” (Østbye et al. 1997:68).

3.1.2 Diskursiv tilnærming hos Foucault og Fairclough

Foucault og Fairclough er begge godt plassert i den sosialkonstruksjonistiske tradisjonen, der de tillegger forholdet mellom diskurs og samfunn stor betydning. Fairclough skiller seg imidlertid fra Foucault i sitt syn på blant annet tekstens og subjektets plass i analysen, samt hva som faller inn under sosial praksis. Der Foucault anser kroppslige, emosjonelle, visuelle og andre betydningssystemer til å falle inn under diskursbegrepet (Mühleisen, 2003:31), er Fairclough interessert i den systematiske lingvistiske studien av språkbruken i konkrete tekster. ”Mitt fokus er på sprog, og derfor bruker jeg diskurs mere snævert, end man normalt bruker det i samfundsvitenskaperna, til at referere til mundtlig eller skriftlig sprogbrug”, forklarer han (Fairclough, 2008:15). Fairclough anser altså diskurs som sosial praksis, men skiller seg fra Foucault i sitt syn på hva som faller inn under sosial praksis. Han skiller mellom diskursiv praksis og annen sosial praksis, slik at diskursbegrepet som nevnt er forbeholdt tekst, tale og andre semiotiske systemer (Jørgensen & Phillips, 2008:28).

Videre anser Fairclough at subjektet har en mer aktiv rolle enn hva Foucault gjør. Dette henger sammen med en forestilling om at det eksisterer et dialektisk forhold mellom diskurs og andre sosiale dimensjoner. Kritisk diskursanalyse utforsker spenningen mellom de to sidene av språkbruken, det sosialt formede og det sosialt formende, istedenfor en strukturalistisk tilnærming (Fairclough, 2008:149). En bevisstgjøring av hvordan ulike eksisterende strukturer henger sammen, vil derfor gi kunnskap om hvordan man kan påvirke ulike diskurser.

Mens Foucault forkaster ideologibegrepet fordi han anser at det ikke finnes noen veier til sannhet bak det som er diskursivt konstruert, forstår Fairclough ideologi som ”betydning i magtens tjeneste”. Mer presist oppfatter han ideologi som betydningskonstruksjoner, som bidrar til produksjon, reproduksjon og transformasjon av dominerende relasjoner (Jørgensen & Phillips, 2008:86). Diskurser kan sies å være ideologiske i varierende grad. Diskurser er ideologiske, hvis de bidrar til å opprettholde dominansrelasjoner (for eksempel mellom

kvinner og menn), og da skal de bekjempes med motmakt eller motdiskurser (Fairclough, 2008:13). Dette synet på ideologiens relativitet har blitt møtt med kritikk fra ulike hold. Blant annet er det vanskelig å avgjøre hvorvidt det er noen diskursive uttrykk som ikke kan ha relevans for maktforholdet i samfunnet. Jørgensen og Phillips forklarer metodens forhold til maktforhold slik: ”Kritisk diskursanalyse er kritisk i den forstand, at den ser det som sin oppgave at avsløre den diskursive praksis rolle i opretholdelsen af den sosiale verden og herunder sociale relationer, der indebærer ulige magtforhold” (Jørgensen & Phillips, 2008:75-76).

Jeg ser som nevnt Foucaults poststrukturalistiske tilnærming som en essensiell påvirkningsfaktor i den postmoderne feminismen. Dekonstruksjon som metode løfter blikket fra spørsmålet om hva som er sannhet bak kjønn, til å undersøke hvordan, med hvilke virkemidler og effekt, kjønn produseres som kulturell diskurs. Synet på kjønn som et historisk og kulturelt produsert fenomen, åpner opp for svært innsiktsfulle tilnærminger til hvorfor vi forholder oss til kjønnsroller og seksualitet slik vi gjør. Samtidig er Faircloughs kritiske diskursanalyse et nyttig verktøy, som gir redskapene for å gå tekstene nøye etter i sømmene og på den måten forsøke å finne ut hvordan diskusjoner om kjønn skapes og reproduseres. Fairclough (2008) hevder selv at kritisk diskursanalyse er utarbeidet på bakgrunn av et behov for å kombinere samfunnsvitenskapenes innsikter (deriblant Foucault) og den tekstnære tekstanalysene tradisjon.

Spesielt er Faircloughs tilnærming nyttig i sitt syn på diskurs som en viktig form for sosial praksis som både reproduserer og forandrer viten, identiteter og sosiale relasjoner. Dette siste poenget gir grunn til å hevde at kvinnemagasinene både er med på å forme diskurser rundt kjønn og seksualitet og at de selv er en refleksjon av rådende oppfatninger. Den kritiske diskursanalysen benytter *diskursorden* som en betegnelse på flere forskjellige diskurser, som delvis eksisterer innenfor samme område og som eksisterer i konflikt eller harmoni med hverandre (ibid:147). Ved å identifisere ulike diskurser på tekstnivå er det mulig å vise, bekrefte eller eventuelt avkrefte, den omtalte *ambivalensen* i fremstillingen av kjønn og feminisme i postmoderniteten og hvilke oppfatninger som kjemper om plassen.

3.2 Kritisk diskursanalyse

I det følgende vil jeg redegjøre for noen sentrale prinsippene innenfor kritisk diskursanalyse, i tråd med Norman Faircloughs tilgang. Fairclough er selv skeptisk til å omtale kritisk diskursanalyse som en *metode*, i betydning av en slags overførbar kompetanse. Det er like mye et teoretisk perspektiv på språk og semiotikk, som muliggjør bredere analyser av sosiale prosesser. Dessuten er det en teori eller metode som står i et dialektisk forhold til andre teorier eller metoder og disse kan med fordel sammenkoples, eller internaliseres (Fairclough, 2008: 93 – 94). Min analyse vil som kjent også trekke på momenter fra poststrukturalisme og denne diskursanalytiske tilgangen til diskurs som generell sosial praksis. Samtidig finner jeg dekonstruksjon av dikotomier som en nyttig måte å plukke fra hverandre en teksts implisitte logikk på.

3.2.1 Analyseverktøy

Faircloughs (2008) kritiske diskursanalyse er bygget opp rundt noen sentrale momenter som til sammen utgjør grunnlaget for tekstanalysen. Disse kan oppsummeres slik:

Diskurs (abstrakt substantiv): Språkbruk som sosial praksis

Diskursiv begivenhet: Tilfeller av språkbruk, analysert som tekst, diskursiv praksis og sosial praksis

Tekst: Skriftlig eller talt språk produsert i en diskursiv begivenhet.

Diskursiv praksis: Produksjon, distribusjon og forbruk av en tekst

Intertekstualitet: Tekstens konstitusjon av forskjellige diskurser og genrer.

Diskurser (Flertallsform substantiv): En måte å gi betydning til erfaring fra et bestemt perspektiv.

Diskursorden: Summen av diskursive praksiser i en institusjon og relasjonene mellom dem.

Genre: Språkbruk forbundet med en bestemt sosial aktivitet (Fairclough, 2008:154).

Tekstene i utvalget mitt vil bli vurdert på bakgrunn av *diskurser*, *intertekstualitet*, *diskursorden* og *genre*, samt *informasjonsnivå*, da jeg anser disse momentene som hensiktsmessige verktøy i henhold til å få svar på min problemstilling. Med tanke på oppgavens begrensede omfang, har jeg sett meg nødt til å utelate analyse av *diskursiv praksis*. Større kunnskap om produksjonen av magasinene, samt resepsjonsanalyse, kunne utvilsomt vært av interesse, men vanskelig å gjennomføre tidsmessig og omfangsmessig. I de neste avsnittene vil jeg redegjøre mer utfyllende for intertekstualitet og informasjonsnivå. Videre anser jeg genrebegrepet som relevant i forhold til magasinjournalistikken og tolkningen av tekstene. Samtidig vil jeg også trekke på poststrukturalistiske innsikter og se tekstene i forhold til teorier om postfeminismens retorikk i populærkulturelle tekster.

3.2.2 Tekster i dialog

Et hovedfokus i Faircloughs kritiske diskursanalyse ligger i undersøkelsen av forandring. Konkret språkbruk trekker på elementer og diskurser fra andre tekster, og skaper med dette *intertekstualitet*. Gjennom nye former for artikulering av forskjellige diskurser skifter grensen både innenfor diskursordenen og mellom forskjellige diskursordener. Det dialektiske forholdet mellom tekst og samfunn som gjensidig konstituert og konstituerende, er en effekt av slik intertekstualitet. Kreative diskursive praksiser, der diskurstyper blandes på nye og komplekse måter fører med andre ord til sosiokulturelle forandringer, mener Fairclough. Ved å se etter tradisjonelle og nyskapende diskurser i et materiale er det mulig å avdekke spenninger i teksten, som igjen kan skape endringer i den sosiale verden. Slike endringer kan for eksempel avsløres ved å se på bruk av metaforer og ordvalg i en tekst, da disse kan avdekke ulike diskursive tilnærminger og referanser til andre tekster.

For å oppsummere refererer intertekstualitet til historiens innvirkning på tekst og til tekstens innvirkning på historien, fordi teksten trekker på tidligere tekster og dermed bidrar til historisk utvikling og forandring (Jørgensen & Phillips, 2008:84 – 85).

I mitt materiale er jeg ute etter å finne eksempler på diskurser omkring feminisme, kjønn og seksualitet, og plassere disse i forhold til postfeministiske strømninger. Postfeminisme er ofte forbundet med ambivalens, og jeg anser derfor intertekstualitet som et relevant analytisk

utgangspunkt. Fairclough forklarer hvordan kreative diskursive konstruksjoner kan fortelle noe om samfunnet forøvrig.

”Medietekster er følsomme barometre for kulturell forandring, fordi teksternes heterogene og ambivalente karakter afspejler forandringens ofte foreløbige, ufærdige og rodede. Tekstuell heterogenitet kan ses som en materialisering af sociale og kulturelle modsætninger og som en vigtig grund til at udforske disse modsætninger og deres videreudvikling” (2008:128).

Samtidig er Fairclough opptatt av det hegemoniske aspektet ved hvilke diskurser som virker meningsfulle. Mens Foucault har et monolittisk syn på diskurs, mener Fairclough at det ikke bare er én diskurs som har kunnskapsmonopol innenfor et samfunnsområde om gangen. Når det er sagt, er det innlysende at noen diskurser har mer gjennomslagskraft i massemediene enn andre. Jørgensen & Phillips snakker om en ”hybriddiskurs”, som blander akademisk diskurs (fra universitetets diskursorden) og populær diskurs (fra hverdagslivets diskursorden), og denne formen har lettere for å bli tatt opp i mediene enn en ren akademisk diskurs (Jørgensen & Phillips, 2008: 85). I analysen av mitt materiale, ser jeg det som hensiktsmessig med et fokus på intertekstuell kompleksitet i genre –og diskursmiks.

3.2.3 Hva er common sense?

Sosialkonstruksjonismen har bidratt med verdifulle innsikter til teorier omkring kjønn og seksualitet. Grunnen til dette er at feltet stiller spørsmålstegn ved hvordan vi kategoriserer verden og *hvorfor* vi gjør det. Innsikten om at måten vi ser verden på er basert på en rekke tatt-for-gitte sannheter, er et viktig moment i den kritiske diskursanalysen. Fairclough har utarbeidet en teori om hvordan man kan vurdere medieuttrykk langs en stige fra det usynlige til det som kommer i forgrunnen, også kjent som *informasjonsnivå*. Det nederste trinnet på stigen er altså usynligheten eller det som blir helt borte. Neste trinnet er der hvor noe er usagt, men likevel underforstått, det vi kaller ”common sense”. Ved å lete etter det som er så selvfølgeliggjort i en tekst at det ikke en gang trenger å nevnes, kan man avsløre de implisitte holdningene eller diskursene i teksten (Eide & von der Lippe, 2004:281 – 283). En slik tatt-for-gitt-het som ofte finnes i kvinnemagasinene er at ”vi” kvinner anser det som en selvfølge å stifte familie og får barn. Dette er så innlysende i det universet magasinet opererer innenfor, at det ikke er nødvendig å forklare *hvorfor* det er ønskelig. Det siste trinnet på Faircloughs stige

betegner det som kommer i bakgrunnen, som i større eller mindre grad blir overskygget av det ”viktigste”.

En slik måte å vurdere medietekster på gir verdifull innsikt til hvilke diskurser om kjønn og seksualitet som har hegemoni i denne genren eller hvilke diskurser som står i et motsetningsforhold til hverandre. Videre er de diskursive konstruksjonene som kommer til uttrykk en del av det dialektiske forholdet mellom tekst og samfunn, og på samme måten som de er sosialt formet, er de også sosialt formende. Som nevnt er det derfor rimelig å anta at magasinene er med på å forme diskursene om kjønn og seksualitet, samtidig som diskursene som kommer til uttrykk er et resultat av den sosial og historiske konteksten de er skapt innenfor.

For en mer helhetlig analyse av artiklene har jeg også valgt å kommentere noen av bildene/illustrasjonene. Fairclough bruker som nevnt diskurs til å referere til talt eller skrevet språk, men inkluderer også andre former for semiotisk aktivitet, som for eksempel foto (Fairclough, 2008:120). Kommentarene er ingen dyptpløyende bildeanalyse, men jeg forsøker å se symboleffekten i bildene, hvordan de underbygger teksten og hvilke konnotasjoner bildene gir i et kjønnsperspektiv. I *Bildets retorikk* (1964) presenterer Roland Barthes en teori om semiotikkens to nivåer, det *denotative* og det *konnotative*. Denotasjon betegner tegnets første, umiddelbare betydning, mens konnotasjon betyr medbetydning (Østbye et. al, 2002:66). Et tegn kan med andre ord også ha en mening utover sin konkrete betydning, og disse assosierte betydningene bygger på kulturelle koder. Spesielt de konnotative betydningene bildene gir, er derfor av interesse.

3.3 Utvalg og materialet

I neste kapittel følger en analyse av åtte artikler (tekster) fra *Henne* og *Elle*. Jeg vil se disse tekstene i forhold til diskursorden og med det fastsette hvilke sjangre og diskurser som kommer til uttrykk i tekstene. Samtidig vil jeg fokusere på intertekstualitet, hvordan tekstene kommuniserer med og trekker på andre populærkulturelle tekster og genrer. Samtidig anser jeg som nevnt *informasjonsnivå* som en relevant skala for å forstå tekstens implisitte logikk.

3.3.1 Strategisk utvalg

Jørgensen og Phillips (2008) hevder at ulempen med Faircloughs kritisk diskursanalyse er at detaljgraden den krever, gjør at man kun har mulighet til å analysere et fåtall tekster i en konkret analyse. Metoden krever derfor at man er grundig med bakgrunnsarbeidet.

Bakgrunnsarbeidet består typisk av å kartlegge sannsynlige diskursordener og diskurser ved hjelp av relevant litteratur, slik at man kan bruke denne kunnskapen til å *strategisk* velge de tekstene man skal analysere (Jørgensen & Phillips, 2008:153).

Det ligger i både den kvalitative analysens natur og oppgavens begrensede omfang, at den omtalte utvelgelsesprosessen er en sentral del av arbeidet. Den konkrete arbeidsprosessen er derfor preget av kontinuerlige avveininger og veivalg. Det opprinnelige analysematerialet måtte innskrenkes til et utvalg artikler som både kunne belyse problemstillingen min, og som kunne tjene som et representativt materiale. Utfordringen var derfor å finne rike, men ikke atypiske eksempler. På tross av at det er mye av det gjennomleste materiale jeg ikke har fått brukt i min undersøkelse, har den nøye utvelgelsesprosessen gitt meg en bredere forståelse av feltet. Inngående kjennskap til magasinene gjør at jeg lettere kan trekke slutninger og har bedre belegg for å generalisere mine funn.

Å påberope seg generaliserbare resultater er en av de største utfordringene i arbeidet med et såpass lite utvalg. Såkalt metodetriangulering, der man ser om man kommer frem til likt resultat med ulike metoder, er likeledes en måte å sikre undersøkelsen større troverdighet (Østbye et. al, 2002:38). Metodetriangulering ville imidlertid gått på bekostning av omfanget til den kvalitative innholdsanalysen, som jeg anser som mest relevant i forhold til mitt prosjekt. Selv om jeg ikke kan påberope analysene generaliserbarhet i streng kvantitativ forstand, er likevel utvalget basert på en grundig gjennomlesning av et større materiale og på god kjennskap til feltet. Jeg vil derfor hevde at utvalget mitt, langt på vei, er basert på de konvensjonene som generelt preger de to magasinene. Alasuutari (1995) er av de som hevder at man ikke trenger et stort og omfangsrikt statistisk materiale for å oppnå generaliserbarhet (Alasuutari, 1995:154). Han argumenterer for at det er mulig å oppnå generaliserbarhet basert på et lite utvalg ved å benytte seg av logisk deduksjon. På tross av at dette ikke er en metode jeg i streng forstand har benyttet meg av i oppgaven, støtter jeg meg på denne innfallsvinkelen til overførbarhet, basert på kjennskap til konvensjonene som preger *Henne* og *Elle*.

3.3.2 Mitt utvalg

Tekstene i mitt materiale er fra tidsrommet august 2008 til desember 2008. Magasinene kom ut med henholdsvis sytten⁸ og tolv utgaver totalt, dette året. På grunn av den ulike utgivelsesfrekvensen utgjorde dette seks utgaver av *Henne* og fem utgaver av *Elle* i løpet av perioden. Min strategiske gjennomlesning av disse utgavene ledet meg til å stå igjen med analysemateriale fra tre utgaver av *Henne* (nr.13 september, nr.14 september/oktober og nr.16 november) og to utgaver av *Elle* (nr.8 august og nr.10 oktober).

Alternativt kunne jeg analysert en tilfeldig valgt utgave fra hvert magasin fra denne perioden og på denne måten innskrenket analysematerialet ytterligere. Slik jeg ser det ville denne metoden ikke sikret den nødvendige stofftilgangen jeg trengte for å si noe om min problemstilling. Jeg ville heller ikke fått kjennskap til bredden i temautvalget i de to magasinene. Av de elleve utgavene var det for eksempel tre nummer som eksplisitt hadde artikler som tok for seg skeiv seksualitet (*Henne* nr.13, 14 og 16). Det var likeledes beskrivende at ingen utgaver av *Elle* i denne perioden hadde noen artikler som fokuserte på dette tema. Som nevnt er kritisk diskursanalyse en metode som krever næranalyse av tekstene, og derfor anser jeg det som hensiktsmessig å velge få artikler og heller gå disse nærmere etter i sømmene. I utvelgelsesprosessen var det viktigste kriteriet at artiklene kunne relateres til problemstillingen min.

Som nevnt i det innledende kapittelet, anser jeg diskusjonen om postfeminismens vesen som et samfunnsrelevant tema. Ved å henvise til relevante avisartikler, TV-programmer og internett debatter som har vært en del av mediebildet i tidsrommet oppgaven ble til, mener jeg argumentasjonen min får en mer samfunnsrelevant og kontekstuell karakter. På tross av at jeg har valgt å se bort fra magasinenes produksjonsforhold og heller kun forholde meg til det ferdige resultatet, har jeg henvendt meg direkte til redaksjonen i et henseende. Jeg har sendt en E-post til henholdsvis utgavesjef i *Henne*, Sigrid Kvam Østmark, og redaksjonssjef i *Elle*, Laila Madsö, med oppfordring om å svare på hvordan magasinene definerer sin målgruppe, både i forhold til alder og "type". Jeg anså det som interessant å få et konkret svar på magasinenes målgruppetenkning, for å få et bedre inntrykk av hvem magasinene ønsker å henvende seg til.

---

⁸ Fra 2009 besluttet Aller forlag å kutte ned antall utgivelser fra 17 til 14 utgaver i året. (<http://www.kampanje.com/medier/article399163.ece?service=print>)

3.3.3 Ytterligere avveininger og veivalg

En annen utfordringen med kvalitativ tekstanalyse er at metoden er relativt åpen og derfor avhenger av kontinuerlige avveininger. Dette henger sammen med at enhver tekstanalytisk metode også er en *hermeneutisk metode*. Dette innebærer at man må være observant på sin egen rolle i fortolkningsprosessen. Den *hermeneutiske sirkelen* er et uttrykk for hvordan mening dannes gjennom slike fortolkningsprosesser. Førforståelsen er utgangspunktet for tolkningen, og etter hvert vil helhetsforståelsen bli modifisert i lys av delforståelsene (for eksempel ord, setninger, enkeltavsnitt), men også delforståelsene blir modifisert i lys av helhetsforståelsen (Baune, 1991:98-99). Et vekslende syn på delforståelsen og helhetsforståelsen av tekstene og magasinene har ført til at jeg har tatt valg og avveininger underveis i prosessen. Hva jeg har valgt å legge vekt på og trekke ut av eksempler, er et resultat av slike vurderinger underveis. Etter nøye gjennomlesning av tekstene har jeg fortrinnsvis valgt å trekke ut rike teksteksempler og talende sitater, fremfor å gå ned på et mer omfangsrikt ordnivå. De stedene jeg har valgt å kommentere enkeltord, mener jeg imidlertid disse har en nøkkelbetydning i forhold til mitt fokusområde. Artikkene er av noe ulik lengde, og jeg har derfor forsøkt å gripe fatt i det jeg anser som interessant i forhold til min problemstilling, fremfor å la omfanget av analysene være proporsjonell med lengden på de ulike artiklene.

En del av den hermeneutiske arbeidsprosessen er som nevnt å bevisstgjøre sin egen rolle i møte med materialet man analyserer. Jeg har gått inn i arbeidsprosessen med en oppfatning av hvordan jeg tenker meg at magasinene forholder seg til kjønn og seksualitet, men har så langt det lar seg gjøre forsøkt å forholde meg til materialet med en nødvendig distanse. Parallelt med teksteksempler og analytiske vurderinger har jeg også valgt å supplere med teori jeg anser som relevant. Jeg anser dette som en hensiktsmessig måte å underbygge tolkningene mine på, samtidig som det setter analysen i en større teoretisk og samfunnsmessig sammenheng.

4. Kvinneframstillingar i postfeminismen

Som vi har sett består materialet i analysen av åtte artiklar frå *Elle* og *Henne*. For å belyse problemstillingens fokus på kvinneframstillingar og kjønnsforhandlingar, vil jeg i første del av kapitlet fokusere på hvordan kvinneframstillingene artar seg i *Elle* artiklane ”Bind meg, elsk meg” og ”Lykkepakka”. Disse artiklane handlar henholdsvis om kvinnen som kjærleikssøkende subjekt og som (potensiell) mor. Deretter vil *Hennes* kåring av de mest innflytelsesrike kvinnene frå fiksjonens univers, artikkelen ”Forbildene som aldri har levd”, tjene som et uttrykk for dette magasinets holdning til kvinnerolle og feminisme anno 2008. For å se i hvilken grad stereotypiske seksualitetsnormer versus kjønnsuorden kjem til uttrykk i artiklane, vil jeg gjennomgående innta et queer perspektiv (jf. Tiina Rosenberg 2002).

Tradisjonelt har emosjonalitet og ”myke” temaer som kjærleik, samliv og morsrolle, fått mye spalteplass i ukeblader og kvinnemagasiner. *Elle* og *Henne* legger vekt på å være mote – og skjønnhetsmagasin, men har samtidig et stoffutvalg som imøtekjem de overnevnte temaene.

4.1 Kjærleik på bekostning av selvrealisering?

Kvinnemagasinen har ofte blitt beskyldt for å bidra til å oppretthalde et tradisjonelt kjønnsrollemønster. Suzy D’Enbeau (2009) referer til tidlegare forskning (Keller 1995) som kritiserer naturaliseringen av ideologiske posisjonar og reproduksjon av en patriarkalsk diskurs i denne bladgenren (D’Enbeau, 2009:22). Som en forlengelse av dette påpeker blant annet Genz og Brabon (2009), at kvinner i dag er i ferd med å ”realisere seg tilbake til kjøkkenbenken”. I dette ligger tendensen til at kvinner tar utdanning og gjør karriere frem til en viss alder, for så å tilbakevise at selvrealisering handlar om deltakelse i arbeidslivet. Det er heller de ”myke verdiene” og livet innanfor kjernefamiliens trygge rammer, som gir virkelig lykke og fullkommenhet i en kvinnes liv. De overnevnte artiklane frå *Elle* problematiserer hvordan kvinnen skal oppfylle drømmen om mann og barn, samtidig som hun skal gjøre karriere. Angela McRobbie og Rosalind Gill er opptatt av hvordan naturleggjøringen av denne diskursen er med på å undergrave de feministiske målsetningene. Kan man ha to tanker i hodet på en gang og er det belegg for å tolke disse artiklane som et tilbakeslag?

4.1.1 "Bind meg, elsk meg"

Tittelen på artikkelen som står på trykk i oktoberutgaven av *Elle* 2008, "Bind meg, elsk meg", er lånt fra Pedro Almodovars kultfilm fra 1990. Filmens handling går kort fortalt ut på at den nylig utslupne mentalpasienten Rick, kidnapper og binder fast den tidligere pornostjernen Marina i leiligheten sin, for på denne måten å få henne til å elske han og bli hos han. *Elle* artikkelen problematiserer imidlertid mannens manglende evne til, i overført betydning, å binde seg til en kvinne og hans aversjon mot å finne tilfredsstillende hos en og samme partner.

Artikkelen er plassert under temaoverskriften "emosjonelle". Artikler som tar opp "emosjonelle" tema går igjen i alle bladets utgivelser. Foruten å være et overordnet stoffområde som appellerer til kvinnens myke og følsomme side, er headingen også et ordspill som peker tilbake på magasinet tittel. Andre slike headinger er "redaksjonelle" og "aktuelle" (som inneholder aktuelle stoffområder som film, bil, bøker, tv og film). "Emosjonelle" er imidlertid den eneste faste headingen som spiller direkte på temaer som henvender seg eksplisitt til typisk "kvinneproblematikk" og i de fleste tilfeller omhandler disse artiklene romantiske forhold, kjærlighet og spesielt relasjonen mellom kvinner og menn.

Figur 1: "Elsk meg, bind meg" (*Elle* 2008/10)

"Visste vi det ikke. Klisjeen om aktive kvinner og passive menn stemmer altså på en prikk".⁹

Utsagnet er artikkelforfatterens kommentar til professor, psykolog og samlivsekspert Frode

⁹ For bedre lesbarhet er sitater fra artiklene kursivert i teksten.

Thuens ekspertuttalelser omkring menn og kvinners handlingsmønster ovenfor det motsatte kjønn. Så bombastisk og enkelt kan det altså sies og så enkelt er det å avfeie år med kamp mot stereotyper og forenklete bilder av kvinner som klengende og desperate. Eller er det det?

Artikkelen omhandler det som skal vise seg å være et typisk ”kvinneproblem”. Hvorfor *vi* jager menn med forpliktelsesangst. Temaet kretser rundt problematikken menn som ikke vil binde seg, i motsetning til majoriteten av kvinner, hvis typisk har ambisjoner om å holde fast på den samme mannen. Bruken av flertallsformen *vi* vitner om en underforstått generalisering av kvinner som gruppe, og impliserer at majoriteten av kvinner sliter med dette problemet. Det er rimelig å anta at *vi*-formen rommer usagte antagelser om kvinners personlighet, fordi de er kvinner. I dette henseendet reflekterer med andre ord ikke artikkelen den mer mangetydige innstillingen til hva det vil si å være kvinne, som typisk er en av målsetningene innenfor postmoderne feminisme.

Antagelser av denne formen vitner om at artikkelteksten trekker på en type kjønnsdiskurs der ”kvinne” og ”mann” rommer en entydig identitet. Sett i lys av Foucault og Butler sine teorier omkring *betydningstildeling*, er dette med på å forsterke de kulturelle normene som eksisterer omkring kjønn og seksualitet. Norman Fairclough legger som nevnt vekt på det underforståtte i en tekst og ikke bare om informasjonen er tilstede eller ikke. Det er derfor interessant å trekke ut hva som blir ansett som *common sense* om kjønn og relasjonene mellom kjønnene i teksten.

Det er nettopp det faktum at kjønnsrollemønstrene i artikkelteksten er så selvfølgeliggjorte som kan tale bekreftende for det omtalte tilbakeslaget i postfeminismens populærkulturelle fremstillinger. Angela McRobbie tar opp dette temaet i *Post-feminism and popular culture* (2004). Ifølge McRobbie har media blitt det mest fremtredende stedet for å definere kodene for seksuell atferd. I de mange kanalene for kommunikasjon blir feminisme jevnlig omtalt med negativt fortegn. McRobbie refererer til Judith Butler, som stiller spørsmål ved hvorfor feminisme blir lagt for hat. Å være ung kvinne i dagens samfunn innebærer en rituell fordømmelse av feminisme, hvilket impliserer at en del av strategien bak delegitimeringen av feminismen nettopp ligger i å betrakte den som foreldet og historisk (McRobbie, 2004:259 – 260). *Vi* innfinder oss igjen med at kjønnsrollemønstrene er fastlagte og gitte på forhånd. *Vi*-formen er en gjenganger i magasinjournalistikken og en effektiv måte å skape en illusjon av samhold mellom journalist og leser, og i dette tilfelle mellom kvinner som gruppe. Termen

impliserer også at journalisten tar det for gitt at leseren er enig i det verdensbildet hun skisserer i artikkelen.

4.1.2 Ironi og postfeminisme

Artikkelen er skrevet i en lett og ledig stil og det er mange eksempler på bruk av humor og ironi. På tross av den tilsynelatende lettbente tilnærmingen til temaet er det naturlig å anta at vi må tolke hovedbudskapet i teksten bokstavelig. Rosalind Gill (2007) argumenterer for at ingen diskusjon av postfeminisme er fullverdig uten å nevne ironi. Ironi er mye brukt for å skape en trygg avstand mellom avsender og en gitt trosoppfattning eller holdning, i en tid hvor det ikke er ansett som ”kult” å engasjere seg for mye eller være lidenskapelig opptatt av noe. Viktigst, ifølge Gill, er det at ironi er en måte å få i pose og sekk på. Det gjør det mulig å uttrykke sjåvinistiske og foreldede tankesett, uten å ta fullt ansvar (Gill, 2007:160).

Det er grunn til å anta at journalisten systematisk bruker humor og ironi for å gjøre artikkelens budskap mer tilgjengelig. Når det er sagt er det imidlertid ikke belegg for å avfeil teksten som et kåseri over ”menn er fra Mars, kvinner er fra Venus¹⁰”- problematikken. Mye av grunnen til dette er den hyppige bruken av uttalelser fra ekspertene, Frode Thuen. Det er ikke noe som tyder på vi ikke skal tolke hans uttalelser bokstavelig. *”Ja. Kvinner er engasjerte og opptatt av følelser og nærhet, de blir drivkraften i mange forhold, mens menn er rasjonelle og instrumentelle”*, slår han fast. Hvorpå journalisten følger opp med innskytelsen, *”Ok, så har menn evolusjonen og biologien på sin side. Mye taler for at menn alltid har kunnet avle avkom fritt uten tanke for omsorg og oppdragelse, mens kvinner trengte en beskytter til seg og barna sine, og derfor har søkt trygghet siden tidenes morgen”*. Teksten trekker med andre ord på stereotype kvinnebilder og en reaksjonær diskurs. Samtidig er det interessant å merke seg at det er to ulike diskursordener i teksten, på den ene siden har vi Frode Thuens uttalelser, som taler på vegne av sin akademiske profesjon, og på den andre siden er teksten preget av en populær diskurs. Denne *hybriddiskursen* er, som Jørgensen og Phillips (2008) påpeker, relativt vanlig i mediene.

I motsetning til hva Thuen konkluderer med, diskuterer man som nevnt i dagens kjønnsforskning om ikke biologien historisk sett har hatt altfor stor betydning for hva vi tenker og mener om kvinner og menn (Lorentzen og Mühleisen, 2006:23). Samtidig bryter

---

¹⁰ I John Gray sin bestselger *Menn er fra Mars, kvinner er fra Venus* (2001), brukes de to planetene som metafor på hvor essensielt ulike han mener menn og kvinner er.

også dette med den poststrukturalistisk kjønnsforståelsen, som vi finner hos blant annet Michel Foucault, Jack Derrida og Judith Butler. Så langt kan vi derfor anta at innholdet virker stabiliserende på tradisjonelle diskurser om hva det vil si å være kvinne eller mann.

4.1.3 Ambivalens

Artikkelen rommer en tvetydighet som kan være et uttrykk for den mye omtalte ambivalensen i postfeminismen. Innledningsvis leser vi om journalistens mormor på 76 år som gjorde det slutt med sin kjæreste fordi hun ikke ville binde seg. Utsagnet kan betraktes som et uttrykk for en tøff og selvstendig gammel dame som bryter med gamle kjønnskonvensjoner. Dette poenget undergraves senere i artikkelen når leser *"men, seriøst, hvor mange kvinner kjenner du til av typen "toxic Bachelorettes"? Ingen"*. Det er en blanding av feministiske og antifeministiske holdninger, som blant andre Rosalind Gill omtaler som et postfeministisk trekk. *"Feminist ideas are simultaneously 'incorporated, revised and depoliticised', - and let us add here – attacked"* (Gill, 2007:161). Gill hevder at den inkonsekvente fremstillingen av kvinner kan tale bekreftende for ambivalensen i dagens feministisk diskurs. I filmer og typisk kvinnelitteratur, samt kvinnemagasiner, blir ikke feministiske idealer angrepet, men på en og samme tid tatt for gitt og ikke vedkjent. Det hva McRobbie refererer til som en del av strategien bak delegitimeringen av feminismen, at den undergraves ved at budskapet fremstilles som foreldet og historisk. Artikkelen problematiserer at mannen ikke vil binde seg, men stiller ingen kritiske spørsmål i forhold til hvorfor det er slik. Isteden plasseres han på en biologisk sovepute, som innebærer at han er fraskrevet ansvar for sine handlinger.

"Ta min lille sortmuskete nabo og venn fra østkanten, "Ola-Rasmus". Med alvorlig dametekke og enda mer seriøse "commitment-issues". En damefut av dimensjoner, kjekk, morsom og sjarmerende". Mennene i artikkelen blir nærmest fremstilt som parodier på den tradisjonelle mannsrollen. Utsagnene til de notoriske kvinnebedårerne "Magne" og "Ola-Rasmus" bygger opp under den følelseskalde og instrumentelle mannen som tilsynelatende ikke lar seg styre av "kvinnefenomener" som følelser og et ønske om forpliktende forhold. *"Damer er innbilske. Bare du har fått en unge eller to med dem, tror de at de har krav på fast følge.."*, uttaler "Magne". Artikkelteksten refererer til myten om menn som unyanserte "Toxic Bachelors", et begrep som er lånt fra vokabularet til jentene i *Sex og singelliv*.

Først på 1980-tallet begynner begrepet maskulinitet å komme i fokus for kritisk forskning. Nå lanseres begrepet delvis som en erstatning for mannsrollebegrepet, som ble sett på som for

statisk og fastlåst, og delvis for å komme bort fra en biologisk forestilling om mannen. Ofte brukes også begrepet i flertall, *maskuliniteter*, for slik å markere menns ulikheter og mulige interessekonflikter (Lorentzen og Mühleisen, 2006:126). På samme måte som med kvinner refererer artikkelteksten til menn som en stor, ensartet gruppe uten å legge noe vekt på ulikhetene som eksisterer innenfor disse to omfangsrike gruppene.

4.1.4 Intertekstualitet – endring eller bekreftelse?

Det er flere eksempler på elementer og diskurser fra andre tekster i artikkelen. Referanser fra både populærkultur og eldre litterære tekster blir brukt for å bygge opp under og illustrerer budskapet. Ifølge Fairclough er intertekstualitet en verdifull innfallsvinkel når man ønsker å avdekke forandring. Ved å fokusere på intertekstualitet kan man se både reproduksjon av diskurser der ingen nye elementer er innført og forandring av diskurser gjennom nye sammensetninger (Winther Jørgensen & Philips, 2008:15).

Selve genren artikkelen er skrevet i vitner om at den er influert av andre tekster. Den personlige fortellerstemmen, med utsagn som "*Hm. Hvor ofte har jeg ikke følt dragning mot de farlige drittsekkene?*", ble for alvor etablert gjennom *Bridget Jones dagbok*, *Sex og singelliv* og *Ally McBeal*. Ved å presentere store deler av handlingen gjennom en personlig fortellerstemme, kommer man under huden på karakterene. Særlig er det en effektiv måte å avsløre karakterenes usikkerhet og følelse av utilstrekkelighet på. Denne følelsen av ærlighet bidrar igjen til å skape en egen nærhet mellom publikum og karakterene.

Samtidig benytter seriene spesifikke grep, der man i likhet med den aktuelle teksten, blander humor og drama (fakta), innlemmer fortellerstemmen og anvender nærmest parodierte fremstillinger. Forfatter av boken *Redisigning Women – Television after the Network Era* (2006), Amanda D. Lotz, hevder at en bruk av ironi og parodi som vi finner i disse seriene kompliserer og forvirrer den tekstuelle analysen, i mangel av et mer bokstavelig rammeverk. Det gjør det vanskelig å argumentere overbevisende for hvorvidt seriene er enten feministiske eller antifeministiske på grunn av inkonsekvente fremstillinger og sofistisert bruk av fortellerteknikk, så vel som kompleksiteten i tekstens form (Lotz, 2006:99). Som nevnt er dette også et trekk som går igjen i artikkelteksten, og som muligens kan gjøre det vanskelig å stadfeste hvor i det feministiske landskapet teksten kan plasseres.

HBO-serien *Sex og singelliv* har fått nærmest kultstatus, og sammen med FOX-serien *Ally McBeal* har den blitt toneangivende for en type fortellinger om single økonomisk uavhengige kvinner i 30-årene. Inngåelse av ekteskap er mer en mulighet enn en nødvendighet, men likevel er det jakten på den fullkommende heteroseksuelle kjærligheten som definerer fortellingen i begge seriene (Lotz, 2006:92). Fortellerstemmen i *Elle* identifiserer seg med samme type problematikk som jentene i *Sex og singelliv* og hennes verdensbilde sammenfaller i stor grad med det serien forfekter. Vi lever i en tidsalder der det er akseptert å være singel en stund, men man må ikke drive det *for langt* før man finner den rette.

Artikkelforfatteren finner en slags trøst i at seriens heltinne, Carrie, faller for den mest giftige ungkaren av dem alle: ”Jeg kommer til å tenke på Carrie Bradshaw & Co igjen. For hvem var egentlig den giftigste og mest giftesky ungkaren av dem alle? Jo, nettopp, Mr. Big”. Men det skal vise seg at der Carrie faktisk velger å satse på sin ”Toxic Bachelor” og gifter seg med sin store kjærlighet, Mr. Big, mener fortellerstemmen i artikkelen at hun selv synes det er tryggest å velge det sindige og stabile, personifisert gjennom den trygge Simon fra romanene om *Kristin Lavransdatter*.

Referansene til Sigrud Undsets middelalderepos, *Kristin Lavransdatter*, vitner om en noe deterministisk innstilling til forholdet mellom kjønnene. Slik romanen blir tolket og referert til i teksten, vitner om at det ikke er mye potensial for å utfordre kjønnsrollene. Klok av skade, og som konklusjon på tekstens resonnement, proklamerer fortellerstemmen at ”Jeg har sluttet å være ekstremsportutøver i kjærligheten. I dag velger jeg Simon og ikke Erlend”. Hun velger med andre ord bort den romantiske og stormende kjærligheten, til fordel for det trygge og stabile livet. Dette uttrykket for intertekstualitet reflekterer derfor mer en tradisjonelle diskursiv posisjon, enn en nyskapende diskursiv konstruksjon.

Artikkelteksten forfekter at kvinner innerst inne ønsker trygghet og gir således en innføring i hvorfor man faller for ”feil” menn. Selv om det er rom for noe moderasjon, er det opp til kvinnen selv å ikke bli såret og ikke ”gå i baret”. Artikkelen kan tyde på at unge kvinner i dag ikke er redde for å innrømme at selv om de er økonomisk uavhengige av en mann, er de like fullt emosjonelt avhengige av å møte den rette. Kvinnen er derfor ikke fullkommen uten en mann ved sin side. Artikkelen gjenspeiler en stereotyp kjønnsforståelse, men er også på grensen til å undergrave nye ”sannheter” som ble opparbeidet under feminismens andre bølge.

Det er nettopp det faktum at dette er så selvfølgeliggjort som kan tale bekreftende for tilbakeslaget i den postfeministiske populærkulturelle fortellingen.

Tegningen som illustrerer teksten er leken og bidrar til å ufarliggjøre budskapet ved å spille på klisjeer og overdrivelser. En kvinne i hvitt undertøy og hvitt strømpebånd, mest sannsynlig en avkledd brud, holder fast i et gitter med den ene hånden og har en nøkkel i den andre. Hun venter på å kunne slippe den rette (mannen) inn i buret og låse døren. Handlingen kan leses som en metafor for kvinnens ønske om å inngå et fast og forpliktende forhold, og i sin mest rendyrkede form, ekteskapet. Illustrasjonen understreker artikkelens budskap, at mannen er skeptisk til å forplikte seg, mens kvinnen bare venter på at han endelig skal la seg binde.

4.2 Morsinstinktet

Som nevnt innledningsvis er kvinnen og moderskapet stadig et aktuelt tema. Den kvinnelige identiteten er typisk forbundet med morsrollen og den biologiske disposisjonen til å føre slekten videre. Diane Negra (2009) fremhever den gravide kvinnens status i den postfeministiske (populærkulturelle) fortellingen. Den voksende magen har igjen blitt et erotisk symbol, ensbetydende med ekte kvinnelighet. Den gravide blir fremstilt som ”kvinnen på sitt beste”, en forestilling som blir hjulpet frem av kjendiser som gladelig viser frem den struttende magen (Negra, 2009:63). *Elle* artikkelen ”Lykkepakka” handler nettopp om forestillinger rundt kvinnen og morsrollen. Og angsten som er forbundet med å være kvinne og barnløs.

”Venninner annonserer graviditeter på løpende bånd, samboerskap blir til ekteskap og alle virker sprekkeferdige av familielykke. Unntatt deg.” Inngressen oppsummerer fortellerstemmens ambivalente og angstfylte forhold til sitt prosjekt som kvinne. Hun er over 30, har verken funnet drømmemannen eller ser muligheten for å bli gravid på ønskelig og tradisjonell måte med det første. I likhet med ”Bind meg, elsk meg” er også denne ”emosjonelle”-artikkelen skrevet i en subjektiv fortellerstil, der den kvinnelige journalisten tilsynelatende bruker sine egne erfaringer som referanseramme.

4.2.1 Den biologiske klokka

Teksten sentrerer rundt et fenomen som er knyttet til tradisjonell kvinnelighet, den biologiske klokka. Uttrykket brukes spesielt ofte i forbindelse med kvinners press på å føde barn mens kroppen fortsatt er fysisk skikket.

”Vi vil ikke bare bli mødre – vi vil ha lykkepakka, med mann og barn innenfor en ideell aldersramme. Samtidig vil vi ha en aktiv og inspirerende karriere med uendelig potensial for forfremmelse, og klamre oss til troen på at vi kan få i pose og sekk inntil det motsatte er bevist. For selv om klokken tikker, kan vi ikke tillate oss å få panikk” (“Lykkepakka i *Elle*, nr.08:2008:75)

Artikkelen problematiserer med andre ord hvorvidt kvinnens biologiske oppgave (reproduksjon) lar seg kombinere med alle andre krav og forventninger som preger kvinnerollen. Flere dører har åpnet seg for kvinner som ønsker utdanning og karriere, men den biologiske kroppen tar ikke hensyn til de utfordringene det kan medføre ”å få i pose og sekk”. Teksten setter spørsmålsteget ved om det overhodet er mulig for kvinner å balansere barn, mann og karriere. Negra (2009) hevder at denne angsten for ikke å rekke alt, det hun kaller ”Time panic”, er symptomt med postfeminismen. Samtidig som den single kvinnen er et velkjent mediert narrativ, er hun også stadig på jakt etter å utsette aldringsprosessen. Det kan gi seg til kjenne gjennom shopping eller et nitidig regnskap over inntak av kalorier. Og hun er alltid på jakt etter ”den rette”. Singelstatusen postrerteres bare som en holdeplass på veien til endestasjonen: ekteskapet.

I en kommentar i *Dagbladets* nettutgave (5.5.2005), stiller kulturforsker ved Universitetet i Bergen, Jill M. Loga, følgende spørsmål: ”Er vi ordentlige kvinner dersom vi ikke hører tikkingen”? Hun undrer videre på hvorvidt ”ikke morsinstinktet er den egentlige trusselen mot likestillingen”. Ingunn Yssen og Marie Simonsen nylig utgitte bok *Bråk*, vitner om aktualiteten i dette spørsmålet. Både *Elle* teksten og kommentaren i *Dagbladet* bærer preg av å være subjektive refleksjoner rundt samme tema. Det er imidlertid to ulike innfallsvinkler til problemet. ”Lykkepakka” tar ikke opp problemstillingen rundt hvorvidt ”kampen mot klokka” er et problem som kvinnen pålegger seg selv, den har som et tydelig utgangspunkt at nettopp mann og barn er sidestilt og ensbetydende med lykke. Loga, derimot, beskriver sin omgangskrets bestående av ti høyt utdannede og barnløse kvinner, der kun to av dem hører tikking fra den biologiske klokka eller vil vedkjenne at dette er et problem..

Sammenlignet med hverandre reflekterer ”Lykkepakka” et mer tradisjonelt syn på kvinners aspirasjoner og mål. I motsetning til Loga beskriver *Elle* journalisten et liv fylt av etablerte venninner, med barnevogner og årelange samboerforhold bak seg. ”Så problemet er ikke at alle rundt meg har giftet seg eller fått barn, i vilkårlig rekkefølge, men at alle som ikke har gjort det har delt fortid i minst fem år og dermed er på god vei”.

Figur 2: ”Lykkepakka” (*Elle* 2008/08)

Fortellerstemmen i *Elle* er det Angela McRobbie (2004) vil beskrive som en klassisk postfeministisk refleksjon. Hun er over 30, lever et urbant liv, selvstendig, barnløs og derfor i stand til å nyte godt av det storbylivet har å tilby. Som et produkt av moderniteten kan hun nyte godt av de institusjonene som ikke lenger er forbeholdt menn (utdanning), og har derfor hatt mulighet til å skape seg en karriere. Samtidig skaper dette også en annen form for angst. Frykten for å bli ensom og stigmaet som er forbundet med å være ”evig singel”. Og ikke minst usikkerheten forbundet med å finne den rette ektemannen og far til sine barn (McRobbie 2004:261). McRobbie bruker en lignende beskrivelse på hvordan sosiologen Anthony Giddens teorier omkring den refleksive moderniteten nesten er skreddersydd det postfeministiske ikonet Bridget Jones og parallellene til tekster som denne er mange. Giddens

beskriver hvordan det moderne mennesket står ovenfor så mange valg, at det resulterer i utpreget selvgranskning og fortolkning av egne valg (ibid:260-261).

Teksten konstruerer en virkelighet der kvinner er sårbare i kraft av sitt biologiske kjønn. Det er, hvis vi trekker på Fairclough sin analytiske metode, ikke nødvendig å nevne at dette er et kvinneproblem, det er underforstått. Menn trenger ikke å forholde seg til sin biologi på samme måte, og kan derfor i teorien få i både pose og sekk. De slipper derfor også i større grad det selvkritiske, refleksive blikket. Toril Moi henviser til Simon de Beauvoir når hun hevder at for kvinner er kroppen et langt mer uunngåelig faktum enn den er for mannen. Dette betyr ikke at kvinners ord reduseres til kroppene deres, fortsetter Moi, men at kroppen som bakgrunn for utsagn, og i videre forstand handling, alltid vil være der (Eide & von der Lippe, 2004:287). Teksten reflekterer det faktum at kvinnen er overlatt til sin biologiske kropp og hva dette medfører av tankevirksomhet, press og selvpålagte krav. Mens menn kan bruke tilstrekkelig tid på karriere og senere oppnå resten av "lykkepakka", i form av kone og barn, avspeiler teksten at kvinner fortsatt kjenner presset på kroppen, bokstavelig talt. Det er med andre ord ikke mulig å løsrive kvinnen fra den biologiske kroppen.

4.2.2 Heteronormativitetens selvfølgelighet

Artikkelen rommer mange usagte selvfølgeligheter, som reflekterer Fairclough sin forestilling om hvordan man kan vurdere medieuttrykk på en skala fra det usynlige til det som kommer i forgrunnen. Tekstens mange underforståtte sannheter reflekterer hvordan journalisten ser an sitt publikum, hvordan hun går ut i fra at hun deler noen koder og rammer for forståelse med sine lesere, slik at hun kan operere uten å si det selvsagte. Det er for eksempel unødvendig å nevne at temaet – den biologiske klokken – er et "kvinneproblem" som menn slipper å forholde seg til. Løsningen på problemet er ikke å late som om det ikke eksisterer, men isteden å lære måter å rasjonalisere og takle det på.

Artikkelteksten skisserer ikke opp andre alternativer til kjernefamilien, det er nærmest en selvfølge at denne typen familiekonstellasjon er etterstrebellesverdig. Andre alternativer, som et liv uten barn, et forhold til en person av samme kjønn eller et liv som enslig, blir ikke nevnt som fullverdige, eller i det hele tatt mulige, alternativer. Den heteronormative diskursen, heteroseksualitetens forrang og selvfølgelighet, er så inneforstått at det ikke er nødvendig å nevne. Formuleringer som: *"Er han en eksentrisk kunstnersjel, suksessrik businessmann eller rufsete handyman?"*, overlater liten plass til verken utradisjonelle tanker om kjønnsroller

(tradisjonelle mannsdominerte yrker) eller åpne seksualitetsnormer. Artikkelen slår et slag for den tradisjonelle, heterofile familien. *Elle* sin vektlegging av kvinner som fremtidige mødre og koner er med på å opprettholde forestillinger om at det å være kvinne er knyttet til biologiske oppgaver. På bakgrunn av dette er det rimelig å anta at en slik selvfølgeliggjøring styrker opprettholdelsen av stereotypiske kvinnebilder og seksualitetsnormer.

4.2.3 Valgfrihetens ufrivillighet?

I populærkulturelle tekster som Bridget Jones og ”chick lit” generelt, blir det å oppnå tilfredsstillelse og fullkommenhet i en heteroseksuell relasjon, fremstilt som noe man eksplisitt gjør for seg selv, ikke for å tilfredsstille en mann. I denne presentasjonen av det feminine, er det essensielt at kvinnens seksuelle preferanser og hvem hun velger som partner, blir presenteret som et fritt og bevisst valg - uansett hvor tradisjonelt det egentlig er (Gill, 2007:153). Ifølge Michael Foucault er fokuset på subjektets egenrådighet et sentralt element i det som beskriver en postmodernistisk diskurs. Med flere valg kommer også et stadig større behov for *selvovervåkning*.

”Vi slapper helt av og lener oss til statistikken, inntil lampen som varsler øvre grense blinker umiskjennelig rødt”. Lampen som blinker og varsler om at ikke alt er som det skal kan leses som et instrument for den omtalte selvovervåkningen. Med valg følger det nemlig også med en følelse av at man må stå til ansvar for sitt liv, hvordan man disponerer sin tid og at man kan redegjøre for *hvorfor* man har tatt de valgene man har tatt. Vissheten om at alt vi gjør er resultat av et fritt valg, er sentralt i en postfeministisk diskurs, der kvinner blir representert som autonome subjekter som ikke lenger er hindret av kjønnsdiskriminering eller en skjev maktbalanse (jf. også McRobbie) (ibid: 153 – 155). *Elle* artikkelen handler i stor grad om de kravene kvinnen påfører seg selv, at hun skal få mann og barn og *helst* gjøre karriere også. En grunnstein i Foucault sitt diskursbegrep er koplingen mellom *makt* og *viten* og et spørsmålsteget ved forståelser etablert via den moderne vitenskapens diskurser. Kontrollen som påføres kroppen og seksualiteten kommer ikke så mye ovenfra, som den kommer fra småpraksiser i hverdagslivet og regulative normer som resulterer i diverse former for selvkontroll. Denne selvkontrollen kan resultere i at kvinner ”velger” hovedomsorgen for barn, hjem og deltidsarbeid, skriver Mühleisen som en parentes til Foucault sitt begrep om selvovervåkning (Mühleisen, 2007:30 – 32).

4.2.4 ”Peppermø” eller feministisk ikon?

”Bildet er med andre ord ikke så dystert som det kan virke ved første øyeblikk. Dessuten er faren ved å la seg rive med av innbilt press og livaktige dommedagsprofetier om et langt liv som barnløs peppermø, at vi henfaller til en lite sexy desperasjon (menn, som hunder, værers slikt) og glemmer å nyte nuet – den gjeve friheten – mens vi fortsatt kan (”Lykkepakke i *Elle*, nr.08:2008:75)

I denne paradoksale uttalelsen blir vi konfrontert med to svært ulike oppfordringer. På den ene siden får vi beskjed om at presset på å få barn er innbilt, og på den andre siden må man passe på å ikke sende ut disse desperate signalene, nettopp fordi de minsker sjansene for å møte en fremtidig far til sine barn – det er ikke *sexy*. Denne uttalelsen undergraver på en og samme tid artikkelens hovedbudskap – barnløse kvinner over 30 år har et *problem*, samtidig som problemet bagatelliseres, kvinnen må ta det med ro og ikke stresse over egen situasjon. Ord som ”peppermø” er et typisk kjønnsettrykk, hvis mannlige motsats ofte gir mer positive konnotasjoner, som ”evig ungar”. Samtidig representerer symbolikken som er knyttet til ”peppermø” en motsats til det heteroseksuelle familielivets hegemoniske status. Ambivalensen til egen situasjon reflekterer igjen det Gill refererer til som McRobbies ide om ”the contemporary entanglement of neoliberal values in relation to gender, sexuality and family life, and a feminism that is part of common sense yet also feared, hated and fiercely repudiated” (Gill, 2007:161).

Artikkelen taler bekræftende for at kvinner i dag lever med to stemmer i hodet på gang, det er to motstridende diskursordener som kjemper om plassen. Nettopp dette kan gjøre det vanskelig å avgjøre hvorvidt vi skal plassere journalisten som en mislykket peppermø, eller som et slags forbilde for unge kvinner. For samtidig som hun etterstreber et tradisjonelt familieliv, forteller hun også sine lesere at det er viktig å nyte friheten. ”*Euforiske oppturer og tordentunge nedturer*” i kjærlighetslivet vitner om at hun har tatt sjanser og ikke sittet passivt på sidelinjen og sett livet fare forbi. Artikkelforfatteren tar ikke til takke med hva som helst og ”*listen over krav han skal innfri er lang som et ondt år*”. Her stadfestes altså et likeverdig forhold mellom kjønnene og spiller videre på hvorvidt mannen og kvinnen kan innfri *hverandres* krav. Teksten anerkjenner også mannens sårbarhet og at han ”*kanskje er minst like redd for å bli avvist*” av sin *drømmekvinne*. Anerkjennelsen bryter i dette henseendet med forestillingen om den usårbare maskuliniteten og gjør et forsøk på å skape likevekt. Det er med andre ord ikke en like pragmatisk fremstilling av menn som en usårbar og ensartet gruppe, slik som i oktoberartikkelen ”Bind meg, elsk meg”. Artikkelen går

imidlertid ikke noe dypere inn i denne materien (naturlig nok, den er skrevet som en kommentar til et ”kvinneproblem”) og inntrykket er til syvende og sist at kvinnen lider under sin biologiske klokke. For mens mannen forblir en ”evig ungkar” risikerer kvinnen å ende opp som en ”peppermø”, hvis hun ikke gjør noe aktivt for å unnslippe denne skjebnen (innser at hun kanskje ikke kan få en ”inspirerende” karriere og barn).

4.2.5 Den seksualiserte kroppen/den biologiske kroppen

En stadig mer seksualisert kultur og et såkalt makeover paradigme (Gill 2007), er typisk gjenstand for diskusjon i den postmoderne feminismen. I dette ligger det en tilbakevending til fokus på kvinnekroppen som gjenstand for det seksuelle blikket, gjerne ut i fra kvinnens *eget* ønske om selvrealisering. Det selvpålagte kravet om å se ung og vakker ut manifesterer seg gjennom timer i treningsstudioer, intimbarbering og slanking, for å nevne noe. Dette er temaer som er gjengangere i kvinnemagasinene, men ofte maskert som ting kvinner gjør for sitt eget velvære. Artikkelteksten har nesten et totalt fravær av fokus på ytre attributter for å oppnå målet, å få barn med drømmemannen. Med unntak av ”*en lite sexy desperasjon*” finner vi ingen direkte hentydninger og formuleringer knyttet til den kvinnelige kroppen. Som nevnt problematiserer ofte kvinnemagasinene hvordan kvinnekroppen mister sin ungdommelige spenstighet (i takt med tikkingen fra den biologiske klokken) og tilbyr løsninger på problemet og løfter om reversering av de ytre tegnene på aldring. Fraværet av en slik makeover-diskurs kan enten leses som at den typiske *Elle*-leser er en kvinne som naturligvis tar vare på sitt eget ytre¹¹ eller som at det ytre ikke er avgjørende for å få drømmemannen på kroken.

Svaret på det overnevnte spørsmålet er heller ikke eksplisitt å finne i måten artikkelen er illustrert på. Illustrasjonen er hentet fra The advertising archives, og ser ut som en reklameplakat fra 60-tallet. På en nesten overtydelig måte understreker bruken av nettopp dette bildet at teksten forfekter verdier som forbindes med gammeldagse holdninger. Kvinnen på bildet er den passive parten, tekkelig kledd i rød kjole, mens mannen er den aktive part, kledd i blå genser. Mens mannen gir kvinnen oppmerksomhet og gjør sine fremstøt (kysser henne på kinnet), står hun med hendene på ryggen og besvarer kysset med et lurt og flørtende blick. Den aktive og passive rollefordelingen kan plasseres inn i et gammelt kjønnsrollemønster, der mannen tar kontroll og kvinnen tar imot. Illustrasjonen taler derfor bekreftende for budskapet i artikkelen. Kvinnens fremskritt og selvstendighet har ført til at

---

¹¹ Jamfør Laila Madsö, redaksjonssjef i *Elle*, sin definisjon av magasinets målgruppe. Det heter seg blant annet at den typiske *Elle*-leser ”er flink til å pleie seg selv”.

familieliv har kommet i andre rekke og det må hun betale prisen for senere ved å gi seg passivt over i mannens armer.

Med utgangspunkt i artikkelteksten kan det være høyst aktuelt å spørre seg hvorvidt morsinstinktet ikke er den egentlige trusselen mot likestilling. I så fall befinner kvinnen seg i en deterministisk knipe, og spredningen av denne bevisstheten undergraver mye av det som tradisjonelt har blitt forfektet som feminismens målsetninger.

4.2.6 Oppsummerende betraktninger

I det foregående har jeg tatt for meg to artikler som beveger seg i et typisk postfeministisk landskap. Både tema og genrepåvirkning vitner om at *Elle* er influert av den generelle populærkulturelle tendensen som er omtalt av blant andre McRobbie, Gill og Negra. Den mediale postfeminismens fokus på en lystig og feminin frigjøring fra den såkalte foreldede feminismen, kommer til uttrykk ved at kvinner fremstilles som selvstendige og autonome subjekter, samtidig som de ikke skjemmes over at de ønsker å fylle opp tomrommet som den samme selvstendigheten har skapt.

Jeg har funnet eksempler på selvfølgeliggjorte fremstillinger av kjønnsforskjeller og seksualitetsnormer i materialet. Med utgangspunkt i dette vil jeg derfor argumentere for at *Elle* er med på å opprettholde forestillingen om hvilke egenskaper som følger det biologiske kjønn på en selvfølgelig måte. Den poststrukturalistiske tankegangen om kjønn som sosial konstruksjon, kommer med andre ord ikke til uttrykk i disse to artiklene. Fokuset på morsrollen reflekterer usikkerheten i den postmoderne æraen, der kravet om selvrealisering lever side om side med tradisjonelle forventninger til kvinnerollen. Dersom vi knytter dette til Faircloughs syn på medietekster som følsomme barometre på kulturell forandring (Fairclough, 2008:128), kan tekstene leses som et konkret uttrykk for ambivalensen som kjennetegner postfeminismen. De ulike diskurstypene som kommer til uttrykk i tekstene reflekterer den samme ambivalensen. "Elsk meg, bind meg" blander for eksempel kåseriets overdrevne fortellerstil, med den mer seriøse, vitenskapelige drøftingen, presentert gjennom Frode Thuens uttalelser.

De kommunikative begivenhetene trekker på den innarbeidet kvinnemagasingenren som typiske spiller på kvinners usikkerhet og identitetsprosjekt (jf. Hermes 2005). Samtidig henvender de seg til kvinner som en ensartet gruppe, som et *vi*. Artiklene er skrevet i en genre

som trekker på andre formater, særlig populære TV-serier med kvinnelige heltinner. Resultatet er en diskursorden som beveger seg i spenningsfeltet mellom forestillingen om en essensiell og tradisjonell kvinnelighet og en ny fortelling om valgfrihet der kvinner eksperimenterer med et nytt sett av identiteter, som også kan skape angst og usikkerhet.

Så langt har jeg argumentert for at tradisjonelle feministiske overbevisninger er mer eller mindre fraværende i utvalget, samtidig som den populærkulturelle, postfeministiske diskursen er relativt tydelig. Tekstene reflekterer et konvensjonelt syn på kvinnelighet og et underforstått ønske om heteroseksuell kjærlighet.

I den neste delen av analysen vil jeg ta for meg en artikkel som har et uttalt fokus på feminisme og derfor fungerer som en tilgjengelig innfallsvinkel til *Hennes* innstilling til kvinnerolle og kvinnebilder. På overflatenivå handler ikke artikkelen om seksualitetsnormer, men jeg vil likevel bruke de analytiske verktøyene til å undersøke de implisitte holdningene som kommer til uttrykk.

4.3 Feministiske ikoner anno 2008

Sjefsredaktør i *Henne*, Ellen Arnstad, vier store deler av lederen i novemberutgaven til refleksjoner rundt artikkelen ”Forbilder som aldri har levd” og kåringen av de mest innflytelsesrike kvinnene fra det fiktive univers, ”The Fab 25”. I et postfeministisk perspektiv er artikkelen et interessant uttrykk for hvordan magasinet ser på kvinnens rolle og posisjon og hva som er kriteriene for å være en vellykket kvinne på begynnelsen av 2000-tallet.

4.3.1 Nora, Barbie og Pippi

Artikkelen ”Forbilder som aldri har levd” handler om de fiktive heltinnene som *Henne*-redaksjonen mener har hatt mest innflytelse på norske kvinner. Oversikten er ikke laget med utgangspunkt i lesernes oppfatninger, men redaksjonens egne vurderinger. Dette faktumet gjør det derfor mulig å trekke noen slutninger i forhold til magasinets holdninger til kvinnerolle og feminisme. At magasinet bruker formuleringen ”forbilder”, kan komplisere tolkningen i forhold til hvorvidt redaksjonen tillegger skikkelsene i kåringen positive egenskaper, eller at de har hatt stor gjennomslagskraft og dermed må regnes med. Ordbruk som ”feministikon” brukes side om side med ”moteikon”. Og kåringen spriker fra Nora

Helmer til Barbie. Kåringen er med andre ord lite konsekvent i forhold til feminismens tradisjonelle målsetninger, og ikke minst er koplingen mellom feminisme og mote en hybrid som virker skreddersydd et kvinnemagasin som *Henne*.

Figur 3: "Leder" (*Henne* 2008/14)

Fiktive kvinneskikkelser som Ally McBeal, Carrie Bradshaw og Bridget Jones er tidligere nevnt som inspirasjonskilder og referansepunkter i *Elle*. Også *Henne* trekker frem de sistnevnte som viktige inspirasjonskilder/forbilder for kvinner på begynnelsen av 2000-tallet. At redaksjonen i både *Henne* og *Elle* tydelig anser disse skikkelsene som referansepunkter, er som nevnt et uttrykk for et typisk postfeministisk ståsted. Det kan virke som bevisstheten om disse kvinnene ligger som et premiss for verdensanskuelser som kommer til uttrykk i flere av artiklene. Argumentasjonen for at postfeminisme og populærkultur er nært bundet sammen er med andre ord ikke bare fordi selve termen *postfeminisme* på mange måter er en populærkulturell term, men også fordi populærkulturen har stor påvirkning på postfeminismen. Mens kvinnemagasinene bruker Bridget Jones og Carrie Bradshaw som referansepunkter er imidlertid academia mer skeptisk til hvilken innvirkning disse har på den feministiske bevisstheten. Det omtalte tilbakeslaget er blant annet en konsekvens av hvilke type kvinneroller som blir portrettert i populærkulturen. De overnevnte karakterene føyer seg inn i rekken av mer eller mindre tradisjonelle kvinneskikkelser, i sin søken etter "den rette" og hans tilstedeværelse som premiss for lykke. Genz og Brabon (2009) omtaler dette som et

uttrykk for populærfeminisme. "Feminism is now part of the cultural field and its meanings are increasingly mediated" (Genz & Brabon, 2009:19). Videre refererer de til Hollows og Mosley som mener at de fleste mennesker i dag baserer sitt inntrykk av feminismen på hvordan den blir presentert gjennom populærkulturelle tekster. Artikkelen i *Henne* belyser dette poenget. Mediene er et svært viktig, om ikke et essensielt sted, for dannelsen av feministisk meningsinnhold og i så måte, en postfeministisk diskurs.

4.3.2 "Å tørre å være mislykket"

Arnstads tekst på lederplass gir et konkret uttrykk for magasinet ståsted og filosofiske utgangspunkt. Det er som hun selv oppsummerer og konkluderer sin egen leder med "*Det er nesten som feminisme anno 2008*". Hva er så feminisme anno 2008 – i følge *Henne* redaksjonen?

"Fellesnevneren for heltinnene våre? Jo, de ter seg som en mann når de må, men de gjør også opprør mot ham. De utfordrer hans enemerke, men gjør det på sin måte. Samtidig drømmer de alle om ham. Og trenger ham". Det mannlige pronomenet "ham" blir nevnt tre ganger og substantivet "mann" to ganger i det overnevnte sitatet. Denne oppsummeringen viser tydelig at de kvinnelige heltinnene i stor grad er knyttet opp til sitt forhold til menn. Både i form av at de mannlige kvalitetene blir løftet frem som et ideal og at hun "trenger" ham. Kvinnen er ikke like interessant som subjekt, eller bare i kraft av å være seg selv. Parallellen til de Beauvoir og kvinnen som *det annet kjønn*, er overraskende aktuell. Det er interessant å stille spørsmål ved hvorvidt en artikkel om mannlige helter i en lignende kåring ville hatt samme fokus på kvinnen som bekreftende for det mannlige subjektet (jf. også Brekke og Hobæk 2000). Det er flere såkalte kvasi feministiske holdninger i lederen, slik blant andre McRobbie beskriver i *The aftermath of feminism* (2009). Kvinnemagasinet er for avhengig av å gjenoppfinne seg selv og for styrt av annonsører til å kunne holde fast på en stø feministisk kurs. En stadig mer konsum – og individ orientert kvinnekultur, preger derfor magasinet innhold, i følge McRobbie (McRobbie, 2009:5).

For Ellen Arnstad er det et viktig poeng at de kvinnelige forbildene i magasinet kåring våger å vise at de ikke er perfekte. Vi lever, angivelig, i en tidsalder der kvinners frihet og valgfrihet har gjort tradisjonelle feministiske målsetninger overflødig og derfor er det på tide å ta tilbake retten til å være "mislykket". "*Bridget Jones vil kanskje bli kåret til et stort feministikon om 100 år. Hun torde å være mislykket i all sin vellykkethet. (...) Hun har ikke stålkontroll. Hun*

er sårbar. Hun får ikke alt hun peker på. Hmmm. Handler det om et frigjøringsprosjekt?”, spør Arnestad. Hvorfor er det så frigjørende at en kvinne er sårbar og ”mislykket”? Tolket ut i fra McRobbie (2009) og Genz og Brabon (2009), er dette et symptom på en diskurs som er typisk postfeministisk og som representerer en lengten tilbake til en tid der ”jenter fikk lov til å være jenter”. Filmene om Bridget Jones forherliger en naiv form for femininitet, med underforstått referanse til at en slik type kvinnelighet måtte ofres på feminismens alter. I følge McRobbie innebærer dette en indirekte klandring av den tidligere formen for feminisme, samtidig som den inkorporerer noen elementer som representerer kvinnens nyervervede frihet. Seksuell frigjorthet, retten til å røyke og drikke på lik linje med menn, sterke vennskap og økonomisk uavhengighet, er eksempler på goder som nå også blir tilgodesett kvinnen (McRobbie, 2009:12).

Björk (1998) mener feminismen ikke må behandle vår kvinnelighet som om den var en ”truet art som må beskyttes mot kulturens brutale inngrep” (Björk, 1998:178), slik som at kvinner har rett til å ta tilbake sin femininitet. Arnestad finner det frigjørende at Bridget, som nyter godt av de godene som ble opparbeidet under feminismens andre bølge, også kan innrømme angsten over å potensielt ende opp utenfor rammen av et tradisjonelt par forhold. Gill og Herdieckerhoff, i følge Genz og Brabon (2009), forklarer hvordan dette er del av en motsetningsfull postfeministisk diskurs. En diskurs der frihet, frigjøring og ønsket om å oppsøke nytelse, lever side om side med den like sterke forestillingen om at ekteskapelig heteroseksuell lykke fanger kvinners *virkelige* ønsker.

Bridget representerer denne motsetningen, hvilket kommer klart til uttrykk i denne replikken fra den første *Bridget Jones* filmen: ”confusion...is the price I must pay for becoming a moderen woman” (Genz & Brabon, 2009:89). Bridgets sårbarhet og klønete og nevrotiske oppførsel, blir til slutt hennes redning og veien til drømmemannens hjerte. Hun er ønsket og begjært, ikke på tross av, men på grunn av sine ufullkommenheter og manglende evne til å skape seg selv i et annet bilde (ibid:88-90). Hun er kvinnelig i ordets ”rette” forstand.

4.3.3 En essensiell kvinnelighet/mannelighet

Bridget representerer den populærkulturelle forestillingen om en frigjort, men likevel lengtende kvinneskikkelse, som besitter en *essensiell* kvinnelighet. I *Hennes* kåring er det imidlertid også gitt plass til klassiske litterære kvinneskikkelser, som Shakespeares Ophelia og Ibsens Hedda Gabler og Nora Helmer. I lederen knytter Arnestad det feministiske aspektet

i kåringen sammen ved å trekke en parallell mellom Bridget Jones og Nora Helmer.

”Lerkefuglen Nora tok også ansvar for egen frihet. Og det ble skandale. Bridget gjorde det samme. Det er kanskje skandalene som fører feminismen fremover?”. Det er vanskelig å se den umiddelbare linken mellom disse to kvinneskikkelsenes feministiske frigjøringsprosjekt. For mens Ibsens Nora utvilsomt skapte debatt ved å bryte med samtidens forestilling om hva som konstituerer en *ekte* kvinne, er ikke Bridget grensesprengende på andre måter enn at hun gir uttrykk for at hun er desorientert og usikker på hva moderne kvinnelighet innebærer. Bridget forsøker å rasjonalisere at hun er alene men ender opp i en desperat jakt på drømmemannen, mens Nora heller ofrer tosomheten og tryggheten som fulgte med ekteskapets rammer, for friheten. Disse to kvinneskikkelsenes frigjøringsprosjekter representerer med andre ord to vidt forskjellige ting, slik jeg ser det.

Når Nora likevel blir kåret til den *”mest innflytelsesrike kvinnen som aldri har levd”*, tyder det på at den tradisjonelle feminismen blir regnet med. Hun blir utropt til *”historiens mest betydningsfulle kvinne for feminismen (...) fordi hun satte i gang diskusjonen om feminisme på slutten av 1800-tallet”*. Nora er feminismens førstedame, slår redaksjonen fast. Det er en vedtatt sannhet at Nora har blitt et feministisk ikon verden over, og et sikkert kort å trekke frem i en slik sammenheng. Hun blir symbolet på frigjøringsfeminismen, mens de andre kvinnene i kåringen er typiske postfeministiske symboler, som er kjent for å ta for seg av menn – heller enn å forlate de.

I lederen blir Pippi fremhevet som unntaket, blant annet fordi hun er *”en kvinneskikkelse med et annet livsprosjekt enn bare å få seg en mann (...) Hun har penger, som det ikke er særlig kvinnelig verken å snakke om eller briljere med. Og hun er sterk som en mann”*. Foruten det faktum at Pippi er for ung til å interessere seg for menn (hun er ikke ment å være et seksuelt vesen, hun er en jente, ikke en kvinne), er det interessant å gripe fatt i Arnstads forestilling om det kvinnelige og mannlige. Forestillingen om en fundamentalt forskjellig *kvinnelighet* og *mannlighet* møter vi i forfatterskapet til Nina Björk. Hun snakker om hvordan vi i vår tid fremdeles henviser til en naturlig kvinnelighet, en naturlig sammenheng mellom det å være kvinne og det å være øm, myk, omsorgsfull, vakker osv. Dette er noe ”alle vet”, og derfor i følge Björk, verdt å granske. Det åpenbart naturlige er ofte det som er mest gjennomsyret av ideologi. Å finne en sammenheng mellom kjønnnet ”kvinne” og ”kvinnelighet” er ”patriarkatets” første oppgave, fortsetter hun (Björk, 1998:15-16). *Henne* ser det som positivt

at en kvinne besitter andre egenskaper enn det som er *typisk kvinnelig*, at hun kan *"te seg som en mann"*.

Den tydelige dikotomien mellom kvinne/kvinnelighet og mann/mannlighet som vi finner i *Henne*, kommer med underforståtte betydninger av hva det vil si å tilhøre disse to kategoriene. For Björk er det viktig å påpeke at mannens maktstilling bygger på kvinnens mangel på makt. Når patriarkatet ser sin stilling truet, er det derfor viktig å beholde disse forestillingene om kjønnsforskjeller. På samme måte viser Naomi Wolf (1994) hvordan skjønnhetsmyten blomstrer opp når kvinnen truer med å bryte inn på mannens arena. Kvinnens streben etter skjønnhet, holder henne på plass i en tradisjonell kvinnelighet. Ønsket til Björk er at disse forestillingene om en essensiell kvinnelighet og mannlighet skal opphøre. "Jeg ønsker meg en feminisme som nettopp vil oppløse "kvinnen" og "kvinneligheten" som samlebegreper for hvordan en viss gruppe mennesker bør være, opptre, kle seg, tenke, føle osv. Jeg ønsker meg en feminisme som ikke skriver menneskers livsmanus på grunnlag av deres kjønn (...)" (ibid:176-177), skriver Björk. Hun er imidlertid klar over at det er en prosess som tar tid, det kan ikke skje uten at vi først tar konsekvensen av kvinnens nåværende situasjon, og de politiske og ideologiske implikasjonene som ligger til grunn. I dette henseendet bryter hun med det rendyrkede postmoderne, men samtidig er det ønskede utfallet det samme: Å oppløse sammenhengen mellom kvinne og de kulturelle implikasjonene denne termen innebærer (ibid:119-120).

Henne tar det som et selvfølgelig utgangspunkt at leseren er like inneforståtte med referanserammene for kvinne og mann. Når man skal *"te seg som en mann"* innebærer dette å være sterk, utholdende og modig. Motsatsen er underforstått å være svak, gi opp lett og ikke tørre å ta det man ønsker. For å kunne løse opp de underforståtte betydningene av *kvinnelighet*, de som gjør kvinnen svakere stilt, er det nødvendig å besitte såkalte maskuline egenskaper, er artikkelens utgangspunkt. Men mens mannens egenskaper defineres i positive termer, i kraft av å være mannlige egenskaper, er det ikke den samme automatikken i de kvinnelige egenskapene som blir skissert (Bridget Jones er forvirret og nevrotisk – typisk kvinnelig). Arnstad videreformidler tatt-for-gitte "sannheter" om kjønnene, men ser også et potensial til endring ved at kvinner "blir mer som menn". I postfeminismen er det et tegn på frigjorthet at kvinner tar for seg av livets goder, ofte i betydning av seksuell frigjorthet og konsumkultur. Disse godene har med andre ord ingen politiske aspekter, slik feminismen hadde under sin første og andre bølge. Forutsetningen for at kvinner har blitt en kjøpesterk og

konsumrelevant gruppe, er imidlertid at de har kommet seg vekk fra kjøkkenbenken og ut i yrkeslivet.

4.3.4 Handleposen, pistolen og lepestiften – ulike maktstrategier

Artikkelen "Forbilden som aldri har levd" introduserer flere påstander som passer overens med en populærkulturell, postfeministiske tendens. Ambivalensen i kvinnefremstillingene kommer blant annet til uttrykk i omtalen av de fire hovedpersonene i *Sex og singelliv*:

"Disse kvinnene tar for seg av alt en storby har å tilby, slik menn har gjort til alle tider – uten å skamme seg et sekund. Og uten å gi slipp på et milligram av egen kvinnelighet. Det har alle vi andre også lyst til å gjøre" ("Forbildene som aldri har levd, i *Henne*, nr.16:2008:97).

Sitatet viser at det er tillatt, til og med berømmelsesverdig, at kvinner tar for seg som menn, under det forbehold at de ikke glemmer å være *kvinnelige*. Det innebærer i denne sammenhengen å opprettholde et plettfritt ytre, å style seg som en kvinne. Foruten sitt store forbruk av menn blir de fire jentene i *Sex og singelliv* også assosiert med sitt kjærlighetsforhold til dyre klær og sko. De representerer en forbrukerkultur som virker skreddersydd for kvinnemagasinene, som er avhengighet av annonseinntekter og som henvender seg til nye, kjøpesterke grupper. I det sekundet kvinner *glemmer* å tenke på sitt ytre og heller fokuserer på virkelig frigjøring, mister magasinene hele sitt livsgrunnlag. Et grunnlag som baserer seg på kvinnens selvbilde og usikkerhet. Arnstad omtaler Carrie Bradshaw som virkelighetens Barbie, før hun modifierer seg og skriver "*Eller nei, hun er jo oppdiktet, hun også, men hun er bare så forbasket mer realistisk!*".

Slik jeg ser det er Carrie en populærkulturell figur, mer enn noe annet. Hun er et etterstrebbelsesverdig forbilde for mange, men kun realistisk i et glanset univers, slik som magasinene forsøker å konstruere. Carrie og venninnene tilbyr en pause fra hverdagens trivialiteter, slik som ukebladene også tradisjonelt gjør¹², men er ikke et realistisk forbilde for de fleste kvinner. I kåringen av de 25 mest innflytelsesrike kvinnene som aldri har levd, blir Carrie (og resten av *sex og singelliv* jentene) nettopp forherlighet for denne virkelighetsfjerne drømmetilværelsen. "*Drømmetilværelsen var nå å være singel, bo i byen, bruke stillett pumps til hverdags og drikke Cosmopolitans på en tirsdag*". Carrie & co balanserer på en hårfin

¹² I boken *Reading Womens Magazines* (1995) konkluderer Joke Hermes med at kvinner stort sett leser magasiner som et avbrekk fra livets "viktigere" gjøremål.

linje mellom å forgripe kvinnelig selvstendighet og seksuelle frigjøring og å bygge opp under en patriarkalsk diskurs som dreier rundt heteronormative forhold, romanse og forbrukerkultur. Dette poenget blir imidlertid også diskutert i artikkelen gjennom utsagnet: *”Enkelte feminister ville ikke tatt i henne med en ildtang. Hun fortsetter nemlig singelbølgen Bridget Jones skapte”*. Formuleringen impliserer at magasinet ikke nødvendigvis er enig i denne kritikken fra feministisk hold. ”Å ta i med en ildtang” er et negativt ladet begrep som impliserer den tradisjonelle feminismens hysteriske eller overdrevne redsel for alt som indikerer en avstand til tradisjonelle feministiske idealer.

De 25 kvinnene som blir stemt frem av *Henne* redaksjonen kan grovt sett deles i to klasser. På den ene siden har vi de hardtslående kvinnene. Både i bokstavelig og overført betydning. Pippi, Nemi, Lara Croft, Charlies Angels, Beatrix Kiddo (fra *Kill Bill* filmene), og Thelma og Louise er eksempler på noen av disse. I den andre gruppen finner vi mer tradisjonelle kvinnelige arketyper: den gode Askepott, den forførende huldra, den onde hekse, den syndige Eva, den opphøyde Jomfru Maria (myten, ikke den historiske personen), den mystiske Mona Lisa og den brystfagre og blonde Barbie. Samtidig har vi de litterære kvinneskikkelsene, Nora, Hedda Gabler og Ophelia.

Figur 4/5: "Forbildene som aldri har levd" (*Henne* 2008/14)

Mens de tidligere omtalte kvinnene, spesielt Carrie og Bridget, representerer de single og selvstendige, men tradisjonelt heteronormative og kjærlighetssøkende kvinnene, representerer Lara Croft, Charlies Angels, Beatrice Kiddo og Thelma og Louise kvinner med et annet livsprosjekt. Disse kvinneskikkelsene rokker ved forestillingen om at kvinnen automatisk er i besittelse av typiske feminine egenskaper. De har tatt konsekvensen av undertrykkelsen kvinner har blitt utsatt for i en årrekke – og vil nå undertrykke og drepe – istedenfor å bli undertrykt og drept. Denne genren innenfor romaner og filmer vokste frem på slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet og har ofte blitt omtalt som ninjafeminisme, eller som Nina Björk velger å beskrive det, *kynismefeminisme*. *Henne* beskriver Beatrice Kiddo fra Kill Bill med følgende stikkord, ”blodig hevn, ekstrem vold og ufattelig utholdenhet. Satte en ny standard for hvordan kvinner kan oppføre seg på film”. *Henne* beskriver her en situasjon der kvinnen imiterer mannens tradisjonelle metoder, vold, maktbegjær og utnyttning. Disse egenskapene er ikke nødvendigvis et ideal, med en nødvendighet i en kald og brutal verden. Kvinnen som verner om ”kvinnelige verdier” går til grunne i det denne erkjennelsen inntreffer. Også denne erkjennelsen handler om å se kvinnen som et objekt, som at hun er i besittelse av en begjært og tilgjengelig kropp, som hun må beskytte, med alle midler. Mannen er fienden og han må frarøves sin fallos, i denne sammenhengen pistolen, det som skiller sterk fra svak. I dette universet, hevder Björk, eksisterer ikke kjønn utenfor uttrykkene for kjønn, slik som Butler også snakker om kjønn som en performativ handling. Kvinnen kan gi avkall på sine myke sider og gi tilbake med samme mynt. *Kynismefeminismen* som disse kvinneskikkelsene representerer, inneholder ingen utopier om en bedre verden, bare en forakt for svakhet. ”Kvinner” kan bli ”menn” og ”menn” kan bli ”kvinner”. Som samtidsanalyse er disse fortellingene deprimerende lesning, hevder Björk, uten direkte å avfeie kvinnens rett til å slå tilbake på samme måte som menn.

Jeg ser disse kvinneskikkelsene som et uttrykk for resignering. Noe av grunnen er at de populærkulturelle tolkningene av den sterke kvinnen pakkes inn i en sexy kvinnelighet som har referanser til tradisjonelle mannlige fantasier. Om Lara Croft skriver *Henne*: ”Det hjalp jo at hun var en skikkelig babe”. De første kvinnelige actionheltinnene, *Charlies Angels*, spiller likeledes på en typisk seksualisert estetikk. Også Uma Thurmans rollefigur fra *Kill Bill* er hevntørstig, men samtidig en utpreget estetisk, kvinnelig karakter. Det er den samme logikken som ligger til grunn her som for jentene i *Sex og singelliv*, det er greit å slå tilbake, men ikke ”gi slipp på et milligram av egen kvinnelighet”. Jeg tolker det slik at *Henne* har som utgangspunkt at denne erkjennelsen ligger i leserens bevissthet. Så på tross av at de kvinnelige

actionheltinnene utfordrer tradisjonelle forestillinger om femininitet, er de likevel preget av den samme ambivalensen som generelt kjennetegner den postfeministiske diskursen.

Den andre gruppen av kvinner som aldri har levd er skikkelser jeg vil karakterisere som typiske arketyper. Som nevnt innledningsvis er kåringen ikke en rangering av kun positive kvinneskikkelser, men også hvilke typer som har hatt mest innflytelse på kvinner. I begrunnelsen for Askepott står det blant annet, *”Moralen kan tolkes som at du verken trenger utdanning eller å kjempe for dine rettigheter så lenge du er snill og pen og tålmodig med de slemme. Samt har en god fe som gir deg en pen kjole”*. Dette utsagnet innebærer en viss kritikk av denne passive kvinnetypen, og impliserer samtidig at kvinner trenger feministiske målsetninger.

Kåringen er, slik også Arnstad avslører i lederen, i stor grad farget av kvinnes forhold til det motsatte kjønn. Både som kjærlighetssøkende subjekt og det mannlige som norm (kvinner må se seg som menn når det trengs). På den ene siden kan dette leses som et ønske om å utfordre forestillingen om en tradisjonell kvinnelighet, og at egenskaper knyttet til kjønn er en åpen konstruksjon, da kvinner også kan spille på maskuline egenskaper. På den andre siden er det et uttalt fokus på dikotomien mellom mannlige og kvinnelige egenskaper, og premisset er at kvinner heller ikke må glemme å være kvinnelige. De omtalte arketyper representerer kvinneskikkelser som forbindes med sitt forhold til menn, på ulike måter. Både Arnstads leder, artikkelen *”Forbildene som aldri har levd”* og selve kåringen *”The fab 25”* har et heteronormativt utgangspunkt. De kvinnelige forbildene har en selvfølgelig heteroseksuell identitet, prinsessen venter passivt på sin prins, huldra er lumsk og forførende, jomfru Maria er den ultimate mor og hustru, osv. Innvendingen mot å gjøre et poenget ut av dette, kan være mangelen på ikke-heteronormativt materiale å ta av i det fiktive universet. Et argument for likevel å lete etter brudd på en heteronormativ diskurs og lete etter nye forhandlinger om kjønn i dette materialet, er å undersøke hvor selvfølgeliggjorte disse diskursene er. Mona Lisa blir for eksempel omtalt som *”prototypen på stille kvinne som nesten ikke smiler, og på den måten fascinerer det motsatte kjønn”*. Mona Lisa, som av mange også blir tolket som en androgyn skikkelse (det er dette budskapet som gjør at hun smiler så hemmelighetsfullt) blir satt inn i en naturliggjort heteroseksuell ramme. Og slik er det med alle *Hennes* heltinner.

4.3.5 Oppsummerende betraktninger

Det er mye som taler bekreftende for at *Hennes* syn på hva som er feminisme anno 2008, i stor grad overlapper med den postfeministiske diskursen (som populærkulturelt fenomen). Kvinnen som kjærlighetssøkende, heterofilt subjekt, så frigjort at hun kan vedkjenne at hun savner en mann og drømmer om den rette. Hun ser ut som en *ekte* kvinne (på utsiden) men spiller på maskuline egenskaper, hvis det må til. Kvinneforestillingerne er mer bekreftende, enn fornyende, i et poststrukturalistisk perspektiv. Alle de tre artiklene som til sammen definerer hva som er feminisme anno 2008, har et diskursivt utgangspunkt som bygger på tradisjonelle forestillinger om femininitet og maskulinitet. Disse forestillingene kan settes i sammenheng med tilbakeslagstendenser som manifesterer seg gjennom vekt på kvinners forskjellighet fra menn. *Henne* har tatt opp i seg betydningen av kvinnefrigjøring (det er selvfølgeliggjort) men er samtidig bekreftende for hva det vil si å være essensielt kvinnelig. Det er common sense i *Henne* at det er viktig å ta vare på kvinneligheten, med andre ord å ta vare på det feminine.

Spriket i typen kvinneskikkelser kåringen representerer, vitner om at *Henne*-redaksjonen har en variert innstilling til hva som konstituerer en betydningsfull kvinne. Ikke minst er det et stort sprik i genren skikkelsene representerer og derfor hvilke feministiske strømninger de reflekterer. Actionheltinnene er både statiske og dynamiske, fordi de på samme tid fremstilles som både erotiske objekter og hardtslående subjekter. *Ninjafeminisme* er en populærkulturell trend som jeg i videre forstand synes har gjenklang i det Mühleisen omtaler som *postfeministisk estetikk* og et seksualisert overflatespill. Den tradisjonelle feminismens berøringsangst overfor seksualitetens tradisjonelle representasjoner har fått sin forløsning i den populærkulturelle postfeminsimen, og resultatet er et større fokus på kvinnen som objekt (Mühleisen, 2003:103). Kvinneskikkelsene som representeres er således en omskrivning av tradisjonell femininitet. De kvinnelige arketyper representerer en annen genre, eventyrene, som typisk spiller på stereotyper og forenklinger. Kvinnene i eventyrene er enten tvers gjennom gode (Askepott, Prinsessen) eller onde (Huldra, Heksa). Slik er åpenbart ikke virkeligheten. *Bridget Jones* og *Sex og singelliv* er typiske for en ny type fortelling om single, økonomisk uavhengige kvinner som prøver å finne ut av hva som konstituerer en ekte kvinne i postfeminismens tidsalder. Den tradisjonelle feminismen er som sagt representert gjennom Ibsens Nora. Sett under ett reflekterer de tre omtalte tekstene et variert syn på hva som er feminisme anno 2008. Nettopp dette poenget er i seg selv bekreftende for ambivalensen som

kommer til uttrykk i populærkulturen. Kvinnene i kåringen besitter en *essensiell* kvinnelighet og med denne kvinneligheten følger en selvfølgelig heterofil identifikasjon.

Det heteronormative utgangspunktet jeg mener ligger til grunn i de omtalte artiklene, møter både sitt motstykke og sin bekreftelse i de tre artiklene i utvalget som eksplisitt tar opp *skeive* tema.

4.4 Skeive presentasjoner i *Henne*

I det foregående har jeg argumentert for at kvinnen som kjærlighetssøkende, heterofilt subjekt er et underforstått premiss, også i lesningen av *Henne*. Argumentasjonen som taler for dette blir spesielt tydelig i lys av de artiklene som tar opp *skeive* representasjoner og iscenesettelser. Jeg vil redegjøre for det paradoksale i denne uttalelsen ved å trekke på poststrukturalistisk kjønnsforståelse og den postmoderne feminismens innstilling til kjønnsnormer som diskursive konstruksjoner.

4.4.1 Synliggjøringsprosjekt?

Høsten 2008 har *Henne* tre artikler på trykk som utfordrer stereotypiske seksualitetsnormer: ”Transer i Nepal”, ”Ensom mann i dameland” og ”Homofile i Sameland”. Disse tekstene presenteres som eksplisitte unntak til den heteronormative diskursen, og *annerledesheten* disse kvinnen (og transene) representerer blir således mer fremtredende enn normaliserende. Som nevnt finnes ikke eksempler på tilsvarende motstykker i tekstene fra *Elle*, i utvalget i perioden.

Henne-artiklene reflekterer at det ikke er nødvendig å redegjøre for hvorfor dette er så *annerledes*. Med henvisning til Faircloughs begrep om informasjonsnivå, er dette så selvfølgeliggjort at det ikke trenger å nevnes. Jeg anser bevisstheten om det selvfølgeliggjorte heteronormative verdensbildet som kommer til uttrykk her som sammenfallende med det feministiske synliggjøringsprosjektet.

Jamfører man blant andre Monique Wittig er det betegnende at det feministiske *synliggjøringsprosjektet* som fant sted på slutten av 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet er grunnleggende heteronormativt. Da den humanvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige kvinneforskningen ønsket å synliggjøre kvinners liv og erfaringer, blant annet gjennom en

kritisk lesning av det som tradisjonelt har blitt betraktet som den store litterære arven, var det den heterofile kvinnen som var i fokus. Resultatet av dette er potensielt at de kvinnene som ikke passer inn i dette bildet blir konstruert som den Andre. Gjennom å definere kvinnen ut i fra hennes forskjell fra menn, skapes utelukkende identitetskategorier som ikke fanger inn det mangfoldet som faktisk eksisterer (Lorentzen og Mühleisen, 2006:49). Som poststrukturalistisk orientert feminist har Wittig forsøkt å vise hvordan den strukturalistiske forståelsen ikke tar opp i seg mangfold og mer tvetydige kjønnsforståelser. Hun spør hvorvidt forståelsen av hva en kvinne er, avhenger av hennes heteroseksuelle relasjon til menn og om det er slik at den lesbiske kvinnen faller utenfor feminismens fokus (ibid:42-52).

I henhold til problemstillingen er det interessant å lete etter brudd på den heteronormative diskursen i magasinene. En slik lesning av tekstene kan avsløre hvilke kjønnsforståelser som er selvfølgegjorte og som avspeiler magasinenes verdensbilde eller virkelighetsoppfatning. Denne spørsmålsformuleringen kan i videre forstand settes i sammenheng med queer-teori, hvis grunnlag er at seksuell identitet er konstruert og at selve ideen om et genuin kvinnelig eller mannlig genus er et resultat av ideen om et "naturlig" heteroseksuelt begjær (Gemzöe, 2002:138).

Denne genusdualismen, som Gemzöe omtaler, er relevant i forhold til bildet av hva som oppfattes som *feminint* og *maskulint* og hvordan kvinnemagasinene er med på å opprettholde en slik diskurs. Et viktig poeng i postmoderne feminisme er bevisstheten rundt hvordan hierarkiet mellom kjønnene er underbygget av våre forestillinger om det kvinnelige og mannlige. Nina Björk omtaler dette i boken "Under det rosa tæcket" (1998) der hun beskriver hvordan kvinnen, fra det sekundet hun legges under det rosa teppet på fødestuen, blir plassert i kategorien *kvinne* sammen med alle de kulturelle forventningene som følger med.

Tradisjonelt har det blitt lagt vekt på at genus er en relasjonell kategori, hvilket impliserer at det kvinnelige alltid må forstås i forhold til det mannlige. Kvinner er det som menn ikke er, og omvendt (ibid:83 – 84). Nettopp dette poenget blir spesielt tydelig i *Hennes* artikkel "Ensom mann i dameland". Tradisjonelt er det påfallende hvordan kvinnelige egenskaper som settes i begrepspar opp mot mannlige egenskaper, ofte blir vurdert som laverestående. Når det gjelder de lesbiske kvinnene i denne teksten, blir derimot de maskuline egenskapene de tilsynelatende besitter, vurdert mer negativt. Det kan virke som at grunnen til dette er at de ikke spiller sin rolle som kvinne tilfredsstillende, og dette er noe vil jeg komme nærmere tilbake til.

I *Henne* blir den overnevnte annerledesheten blant annet fremhevet ved at artiklene omhandler geografiske steder som ikke berører hovedvekten av målgruppen eller lezerskaren direkte. En artikkel tar for seg Englands ”lesbehovedstad” Hebden Bridge, en annen setter søkelyset på transseksuelles levekår i Nepal og den tredje omhandler en norsk minoritet, homofile i Sameland. Hvorvidt dette er med på å normalisere eller fremmedgjøre seksuelle minoriteter i lys av et synliggjøringsprosjekt kan følgelig diskuteres. På tross av at alle de tre artiklene kan plasseres under genren reportasje, har de likevel en noe ulik tilnærming til tema. ”Ensom mann i dameland” er som tittelen hentyder skrevet av en mannlig journalist som gjør seg selv og sitt kjønn svært tydelig i teksten. ”Homofile i sameland” er skrevet av en kvinnelig journalist, som fører en mer seriøs penn. Hun er ikke opptatt av å synliggjøre sitt eget kjønn i teksten, selv om den er skrevet i en personlig ”jeg” form. ”Transseksuelle i Nepal” er fremfor noe en billedreportasje, med flotte, dokumentariske fotografier. Jeg velger å ikke gå like dypt inn i denne artikkelen, da den havner litt på siden av den feministiske drøftingen. Jeg mener likevel den er interessant å kommentere, spesielt med utgangspunkt i queerperspektivet.

4.4.2 ”Ikke regn med å få deg kvinnfolk her”

Utgangspunktet for artikkelen er den britiske vitenskapsmannen Bryan Sykes sin teori om at det bare er et tidsspørsmål før menn dør ut og kvinner vil regjere jorda alene. Grunnen til dette er at om ca 125 000 år vil det lite tilpassningsdyktige Y-kromosonet bli borte, og kvinner vil ikke lenger trenge menn for å formere seg. Hebden Bridge er visstnok befolket av en stor andel lesbiske kvinner og derfor et godt utgangspunkt for en sniktitt på Sykes fremtidsversjon, der menn er overflødige.

Den mannelige journalisten inntar Hebden Bridge med et utgangspunkt som tydelig bærer preg av at han forventer seg en annerledes og eksotisk opplevelse. *”Jeg registrerer med interesse at ingen av hunkjønnene i lokalet kan puttes i kategorien ”traktor”. Bartenderen, som i tillegg til å se påfallende hetero ut, også er ganske pen, skjenker gin og tonic og gir meg et smil på kjøpet(...)*”. Utsagnet vitner om at kvinnene blir definert ut i fra den mannelige journalistens forventninger til hvordan en *ordentlig kvinne* skal være, og vurderes positivt eller negativt ut i fra hvordan de passer inn i stereotypiene som ofte knyttes til homofil og heterofil. Det er derfor en positiv overraskelse at en kvinne kan være både lesbisk og pen. Å omtale lesbiske kvinner som ”traktor” er et uttrykk for en stereotypisk oppfatning om den lesbiske kvinnen som ”mandig”. Traktorlesbe beskriver typisk en kvinne som ikke spiller ut

sin *essensielle* femininitet og er, som journalisten selv påpeker, helt uinteressante for han som mann. At han uten blygsel formulerer seg slik han gjør, tyder på at dette er en forenkling han ikke skammer seg over. Hovedfokuset i artikkelen blir bevisst eller ubevisst å dokumentere hvordan journalistens mannlige ego svekkes eller styrkes i et miljø der maskuline kvaliteter ikke lenger er det mest ”potente”. Journalisten iscenesetter seg selv som den Andre i det miljøet han oppsøker, men ikke nødvendigvis med et negativt eller underlegent fortegn.

”Etter en rask U-sving oppom rommet kommer jeg ned igjen uten koffert, men med falkeblikk for lesbiske detaljer(...) jeg tar hintet, drikker opp og klarer å komme meg tilbake på rommet uten å fornærme flere gjester”. Sitatet viser at Journalisten leter etter forskjeller, istedenfor å normalisere omgivelsene eller finne forsonende elementer. Den heteroseksuelle diskursen som leseren ofte forbinder med kvinnemagasinene blir med andre ord ikke utfordret på noe vis. Denne *Henne* teksten spiller eksplisitt på fordommer og forenklinger som tradisjonelt knyttes til lesbiske kvinner.

Figur 6: ”Ensom mann i dameland” (*Henne* 2008/16)

Artikkelforfatteren representerer således en diskursiv subjektposisjon som typisk virker forsterkende på å opprettholde og *konstruere* kjønnsforskjeller. Dette bryter som nevnt med Butlers poststrukturalistiske argument, som forfekter at kjønn (genus) er noe vi *gjør*, ikke noe vi *er*. Kjønnsideidentitet er ikke en indre essens som kommer til uttrykk i handling, men en sosial norm som eksisterer fordi vi følger den (Eide og Lippe, 2004:286-287). Videre forklarer

Butler hvordan selve ideen om det mannlige og kvinnelige opprettholdes ved hjelp av ideen om det naturlige heteroseksuelle begjæret. Denne såkalte heteroseksuelle *matrisen*, er en målestokk eller modell som preger hele vår kultur. Det postmodernistiske prosjektet, som kategorisk avviser ideen om en universell menneskelig natur, forfekter at ethvert menneskets *jeg* representerer en egen subjektivitet. Denne subjektiviteten er ikke naturlig, men konstruert av språket og kulturen (Gemzöe, 2002:138). Ut i fra sosialkonstruksjonistiske prinsipper kan man derfor anta at typiske maskuline eller feminine egenskaper ikke er annet enn et uttrykk for overleverte normer.

Artikkelen underbygger imidlertid en diskursiv praksis som ilegger kvinne og mann spesifikke egenskaper i kraft av at de *er* sitt kjønn. Når det blir lagt så stor vekt på at kvinnene i Hebden Bridge er maskuline, er dette et uttrykk for at de ikke *gjør* sitt kjønn slik det ofte forventes. *"Ordet pink i firmanavnet hennes er trolig det mest feminine med hele Kerry Halfpenny. Holdningen, gangelaget, måten hun svinger hammeren, språkbruken og stemmeleiet er ikke utpreget kvinnelig"*. Utsagn av denne typen taler bekreftende for underforståtte antagelser om kjønn, som ikke trenger verken å forsvares eller utdypes. Trekker vi på Faircloughs diskursive prinsipper, sier denne implisitte informasjonen noe om de underliggende og tatt-for-gitte holdningene i magasinet. Kjønnssuorden blir med andre ord dokumentert, men ikke utfordret eller inkorporert i magasinets språk. Et eksempel på dette er hvordan "lesbisk" blir forbundet med "maskulin" og ikke med en *ekte* "kvinne". De utelukkende dikotomiene bringer oss tilbake til Wittig og Butler og hvorvidt forståelsen av hva en kvinne er, avhenger av hennes heteroseksuelle relasjon til menn, samt spørsmålet omkring en essensiell maskulinitet og femininitet (Lorentzen og Mühleisen, 2006:42). "Butlerismens mest grunnleggende ifråsattende gäller den heteronormativa definitionen av kvinnor og och män enligt logiken feminin = kvinnlig= kvinne, maskulin =manlig = man" (Rosenberg, 2002:71). Samtidig har Judith Halberstam bidratt med tanker rundt *kvinnelig maskulinitet*. Hun hevder at det vi forstår som "dominerende maskulinitet" viser seg å være en kulturell konvensjon som forbinder mannlighet og makt. Hun legger også vekt på at kvinnelig maskulinitet ikke ganske enkelt er det motsatte av kvinnelig femininitet. Hun hevder at siden 1990-tallet har maskulinitet fått status som en iscenesettelse som kan utføres av både menn og kvinner. Kvinnelig maskulinitet kan ut i fra dette perspektivet utfordre tradisjonelle forestillinger om kjønn (Mühleisen, 2003:96). På grunnlag av Halberstam og Butler (som sitert ovenfor) kan vi si at kvinnene i Hebden Bridge skaper sitt eget kjønnsuttrykk, men at journalisten tolker det slik at de kun imiterer mannlige egenskaper og iscenesetter seg selv

som menn (genus). Resultatet av dette er at de ikke er like mye kvinne, i ordets ”rette” forstand.

Queer-teori utfordrer og problematiserer det som til enhver tid defineres som en gitt norm. I lys av denne teorien er det påfallende i hvilken grad den heteronormative diskursen får komme til uttrykk i teksten, på tross av at tema i utgangspunktet er skeivt. Leseren blir blant annet introdusert for en frustrert ungkar. *”Phil Stansfield (27) er ikke like fornøyd med den seksuelle legningen til sine medborgere. Ungkaren fra Hebden Bridge må ærlig innrømme at han vurdert å flytte på grunn av mangelen på heteroseksuelle kvinner”*. Phil, som er avbildet alene og trist i en pub, er tydelig frustrert over situasjonen i hjembygda. Selv om magasinets heterofile lesere muligens kan sympatisere med den unge mannens frustrasjon over å ikke finne en partner, er det fra et queerperspektiv en bærende dualisme mellom kvinne-mann-og herero-homoseksualitet i teksten. På tross av at *Henne* ikke har et uttalt ønske om å ha queerperspektiv som sitt filosofiske utgangspunkt, er det er likevel en nyttig innfallsvinkel å se tekstene i lys av denne teorien. Hva som oppfattes som annerledes blir spesielt tydelig når man fokuserer på hva som blir ansett som konvensjonelt og normalt.

4.4.3 (Post)moderne mødre og nye forhandlinger

Jeg har tidligere pekt på aktualiteten i diskusjonen om kvinnens rett til kontroll over egen reproduksjon. Også i denne artikkelen er morsrollen et tema. På grunn av Y-kromosonets uvisse fremtid og forskning på kunstig sæd, samt muligheten for at to kvinnelige egg kan smeltes sammen og danne nytt avkom med arvestoffer fra begge mødrene, utelukker ikke Sykes at kvinner kan føre menneskeheten videre uten menn. Dette er imidlertid en omdiskutert fremtidsvisjon og ikke en saklig refleksjon rundt den lesbiske kvinnens mulighet til å formere seg i dag. Teksten kan uansett leses som et uttrykk for at ”lesbisk” og ”barnløs” ikke er to begreper som er uløselig knyttet til hverandre.

At kvinnen som mor gjør seg gjeldende også på denne arenaen kan tolkes som et uttrykk for både kjønnsuorden og utradisjonelle forestillinger om moderskapet. På grunnlag av dette kan man argumentere for at artikkelen synliggjør nye forhandlinger omkring kjønnsroller og seksualitet. De lesbiske kvinnene som journalisten snakker med er opptatt av mulighetene de har til å få barn og hvilke forhold barna eventuelt vokser opp under. Samtidig er det kritiske røster som får slippe til i teksten og tar til motmæle mot homofiles rett til å oppdra barn på lik linje med heterofile. *”Folk må selvsagt gjøre som de vil, men jeg liker ikke at to jenter skal få*

oppdra barn sammen. Det er mulig at jeg er gammeldags, men etter min mening var ting mye bedre før”, uttaler en drosjesjåfør fra Hebden Bridge. Samtidig forteller et kvinnelig par at *”det er deilig å bo et sted der det ikke er noe problem for et barn å fortelle at de har to mammaer”*. Disse kommentarene er et uttrykk for de motstridende strømningene i teksten, uten at fortellerstemmen direkte tar til forsvar for verken den ene eller andre posisjonen. I dette henseendet representerer teksten på en og samme tid den hegemoniske heteronormativiteten som forfekter ”at ting var bedre før”, samtidig som de lesbiske kvinnene selv er med på å skape motvekt og nye forhandlinger. Heteronormativiteten er det selvfølgelig utgangspunktet for alle andre enn de lesbiske kvinnene selv, virker det som. Den heterofile matrisen gjennomsyrrer i så måte teksten, fordi den fungerer som det naturlige utgangspunktet som alt annet blir vurdert opp mot. Dette kan tolkes som underbyggende for heteroseksualitetens hegemoniske posisjon i magasinet.

Når morsrolle viser seg som et stadig like aktuelt tema er det dessuten en interessant digresjon at på den ene siden eksisterer enkelte kvinners kamp for å bli sett på som fullverdige kvinner *uten* å være mødre, samtidig som andre kjemper for muligheten til å være lesbisk *og* mor. Det er i alle fall bekreftende for at identiteten som kvinne i stor grad er knyttet opp mot identiteten som mor.

4.4.4 I postfeminismen er alt lov?

Kvinnene som blir portrettert i artikkelen bygger opp under en typisk, nesten karikert, fremstilling av feminister og lesbiske. *”Det er egentlig synd at mannen må dø ut for at vi skal slippe undertrykking av kvinner”*. Uttalelsen kommer fra lesbiske Jan Rea Dodd, som tror verden vil være et minst like bra sted uten menn. Uttalelser som denne er med på å underbygge forestillingen om lesbiske kvinner og feminister som ”mannehatere”. Denne antakelsen blir underbygget av andre utsagn: *”Feministene på 70-tallet pleide å si at kvinnen trenger en mann slik en fisk trenger en sykkel. Lite visste datidens ”rødstrømper” om at de nesten 40 år senere ville få støtte fra en av verdens fremste autoriteter på genforskning”*. Teksten avspeiler i så måte det blant andre McRobbie og Gill betegner som en delegitimering av feminismen. Det er de ekstreme ytterpunktene som blir presentert, at lesbiske kvinner og ”rødstrømper” helst ser at menn opphører å eksistere og at det kan være en reell mulighet for at dette kan skje.

”For reportasjen sin del er det klart at det ville vært bedre om kvinnene rådde grunnen her alene, og slengte ukvemsord og spyttklyser etter eventuelle mannspersoner de møtte, men for mannen som art er det oppløftende å se at vi fortsatt klorer oss fast, selv i en kvinnebastion som dette”. Utsagnet kommer som en konsekvens av journalistens første antakelse om fordelingen mellom menn og kvinner i Hebden Bridge. Istedenfor forholdstallet en til sju, er realiteten nærmere 1,1 kvinne per mann. Reportasjen er med andre ord bygget på en god del løse antakelser og lettfattelig omgang med fakta, og sammen med en ironisk innfalsvinkel føyer teksten seg i rekken av artikler som gjemmer seg bak den distansen som ironien muliggjør. Avslutningsvis blir leseren informert om at hele teorien til Sykes *”må tas med en klype salt”*. Den norske forskeren Erika Hagelberg er kritisk til hele teorien, og tror *”Y-en er med oss så lenge det bor mennesker på jorden”*. Journalisten derimot, konkluderer med at det er like greit å ta kjønnsoperasjon, først som sist, hvis han skal ha noe sjanse. Det er med andre ord en typisk *hybriddiskurs* også i denne teksten, der akademisk diskurs og populærdiskurs sammenføres for å gjøre budskapet mer lettfattelig og ikke minst underholdende.

4.4.5 ”Minoriteter blant minoriteter”

En gjennomlesning av de fem utgavene av *Henne* i perioden august – desember 2008, resulterte som nevnt i tre funn (artikler) der skeiv seksualitet er tema. (Til sammenligning viste *Elle* seg som gjennomsyret av heteronormativ seksualitet). I motsetning til ”Ensom mann i dameland” er ”Homofil i Sameland” og ”Transer i Nepal” mer alvorspreget, både tematisk og stilistisk. Tekstene fremstår generelt som dystre og mer pessimistiske. Handlingen sentrerer rundt hvordan det å være homofil eller transseksuell¹³, representerer noe som går på kant med den allmennaksepterte normen, og derfor innebærer en risiko for de som befinner seg i denne gruppen.

”Herregud, jeg var jo gravid og lesbisk. Selvfølgelig var jeg redd for reaksjonene. Hva ville slekta si?” ”Homofil i sameland” er en seriøs artikkel som retter søkelyset mot skyggesiden av den samiske kulturen, og i en videre forstand, hvordan det er å skille seg ut i små og tette samfunn. Kautokeino er en liten bygd der det å være annerledes er særdeles vanskelig. Mens vi får inntrykk av at kvinnene i Hebden Bridge nærmest regjerer grunnen alene, kvier det unge kjæresteparet vi blir kjent med i den sistnevnte artikkelen seg for å holde hverandre i hendene. *”Vi holder hverandre aldri i hånden i bygda. Det er en unødvendig provokasjon.*

---

¹³ Hos transeksuelle er kjønnsidentiteten det motsatte av det de er født med, i motsetning til transvestitter, som liker å kle seg som det motsatte kjønn.

Folk her kan faktisk bli sinte, det sømmer seg liksom ikke”, sier Ellen Sylvia og May-kristin.
”De håper at det også i Kautokeino en dag vil være greit å holde hverandre i hendene”.

Figure 7: "Homofil i sameland" (Henne 2008/14)

Merethe Giertsen, førstelektor ved Høyskolen i Finnmark, har forsket på homofili og mener samiske homofile befinner seg i en "dobbel minoritetsposisjon". Et brudd med familien er svært traumatisk i en kultur som legger svært stor vekt på slektstilhørighet. Bildet som skapes av hvordan det er å tilhøre en seksuell minoritet, fremstår deterministisk og svartmalende for fremtidige samiske generasjoner. Skjellsord som "lesbelus" og "samehomo" er med på å understreke at den heteroseksuelle hegemoniet er enormt sterk, og mer inngrodd enn i større byer. Allerede fra ingressen blir leseren satt inn i denne diskursive posisjonen. "- De tror vi har lesbelus (...) Mange i hjembygda Kautokeino unngår de to jentene av frykt for at de selv skal bli lesbiske". Denne uttalelsen virker påfallende fremmedgjort og sykeliggjørende. Homofili ble fjernet som psykisk diagnose i Norge i 1977, og det har utvilsomt skjedd fremskritt for homofil frigjøring, nå sist ved vedtatt felles ekteskapslov (trådte i kraft 1.januar 2009). Troen på at homofili er smittsomt er i beste fall naivt og kunnskapsløst, og i verste fall svært skremmende. I dette henstandet er *Henne* artikkelen viktig for å synliggjørende seksuelle minoriteter. At den er totalt fri for ironi understreker alvoret.

Artikkelen er illustrert med bilder av blant annet det unge kvinnelige kjæresteparet som ser hverandre dypt inn i øynene. Utover illustrasjonene er det ingen beskrivelse av hvordan jentene ser ut, i denne artikkelen er det av underordnet betydning hvorvidt jentene er

maskuline eller *feminine*. I så måte fremstår denne artikkelen mer seriøs og nøytral enn ”Ensom mann i dameland”. Noe av grunnen kan som nevnt være den mannlige journalistens subjektive fortellerstil i den førstnevnte artikkelen og hans ”*falkeblikk for lesbiske detaljer*”. Under den mannlige journalistens blikk blir kvinnene til objekter, mens den kvinnelige journalisten ikke iscenesetter så mye som hun beskriver eller formidler. Likevel skisserer journalisten at det er et personlig møte med Kautokeino. Innledningsvis forteller hun at ”*Her vokste jeg opp. Nå er jeg tilbake som journalist*”. Denne uttalelsen markerer at hun har tatt en viss avstand fra hjembygda og at hun nå befinner seg i samme kategori som de som er utenbys fra. Og med det kan vi også ane at hun tar avstand fra de negative holdningene som kommer til uttrykk i teksten.

I reportasjen blir vi også introdusert for to homofile menn. Mikkel er nå i 40-åra og bosatt i Oslo. Han flyktet til Oslo for å leve ut sitt liv som homofil. Han er fortsatt ikke åpen i hjembygda, og beskriver det å komme tilbake til Kautokeino som ”*å komme tilbake til et fengsel*”. Artikkelen inneholder flere beskrivelser av vold og trakassering og således et uttrykk for en hegemonisk maskulinitet. I Oslo har Mikkel inngått partnerskap med en mann, men han ble smittet av hiv allerede året etter han kom til Oslo. Fremtidshåpet presenteres imidlertid gjennom en ung gutt på 17 år, Lemet Ande Stueng, nestleder i Nettverk for homofile og lesbiske samer. ”*Han er stolt av å være både same og homofil, og har rukket å bli et forbilde. Både unge voksne tar kontakt med han og ser på han som en av de unge, samiske homofile som skal være med på å endre holdningene i det samiske samfunnet*”. Teksten skisserer altså en viss fremtidsoptimisme. Til tross for de dystre historiene vi får presentert, er det mulig å bryte ut av den sosiale determinismen.

Det kvinnelige kjæresteparet vurderer imidlertid å flytte fra Kautokeino når datteren til Ellen Sylvia blir eldre. De opplever å bli seksuelt trakassert av menn som ikke tar kjærligheten deres på alvor, og som mener at det bare må en virkelig mann inn i bildet for å få de på bedre tanker. ”*Når ombestemmer du deg, når vil du ha pikk?, spør de*”. Utsagnet i seg selv vitner om en kultur der forståelsen av hva en kvinne er, avhenger av hennes heteroseksuelle relasjon til menn. Den kvinnelige seksualiteten, utenfor den heteroseksuelle rammen, blir ikke tatt på alvor. *Henne* journalisten lar følgende utsagn avrunde reportasjen, ”*Når hun (datteren) skal begynne på skolen, skal hun ikke måtte bli mobbet bare fordi mamma elsker en annen dame*”. At de velger å flytte, istedenfor å bli, vitner om at de anser kampen som tapt. På tross av at

teksten gir håp om et romsligere kjønnsbegrep og mer inkluderende seksualitetsnormer, er det et ”motstandsdyktig” klima som beskrives.

4.4.6 Kjønn i bevegelse

Artikkelen om de transseksuelle mennene fra Nepal setter søkelyset på et uttrykk for ”kjønnsuorden” som fortsatt er forbundet med et visst tabu, også i Norge anno 2010. Til tross for at transkjønnethet er klassifisert som en psykiatrisk lidelse i ICD-10¹⁴, regnes den i Norge i dag ikke som en psykisk lidelse i seg selv (finnkode.kith.no¹⁵). For mennene i Nepal som velger å leve ut denne legningen, er det imidlertid med livet som innsats. Artikkelen tegner et dystert bilde av hvilke forutsetninger disse mennene har i et samfunn der den heterofile normen er den *eneste* som er akseptert. ”*Fordommene mot transseksuelle er sterke i Nepal, og Sophie er vant til både mistro og trakassering*”, kan vi lese. Også denne artikkelen er skrevet på en respektfull og refererende måte, der de som blir portrettert møtes med forståelse. Mer enn å problematisere at de transseksuelle ikke passer inn i den heteronormative diskursen, er fokuset hvilken urett de møter. Dette faktumet understrekes også gjennom en egen tekstboks med overskriften ”Norsk bistand til Nepals transer”, der det går frem at utenriksdepartementet vil bevilge en million kroner i støtte til Blue Diamond Society – en interesse organisasjon for homofile, lesbiske og transseksuelle.

I *Undoing gender* (2004) skriver Judith Butler om forholdet mellom feminisme, queer-teori og transseksualitet. Hvis det er slik at queer-teori avskriver enhver form for stabile identitetskategorier, kan også det transseksuelle identitetsprosjektet betraktes som en motsats til den plastiske kjønnsidentiteten. Fenomenet transseksualitet kan til og med være med på å forsterke kjønnsstereotyper der fremstillingen av det kvinnelige (eller mannelige) ofte er basert på konvensjonelle tolkninger av kjønn som feminismen tradisjonelt har forsøkt å bli kvitt. (Mühleisen, 2003:149-150). De transseksuelle vi blir presentert for i teksten er alle typisk ”feminine” i fremtoningen og streber mot et klassisk kvinneideal. ”*Hun forteller om en uimotståelig draging mot det feminine: å kle seg, men også snakke, gå og danse som en kvinne*”. Forvandlingen de fleste mann-til-kvinne-transseksuelle lengter etter, er ofte en konvensjonell form for kjønnstilhørighet, og de er derfor ofte lydhøre overfor de kulturelle

---

¹⁴ Hvorvidt diagnostisering av transseksuelle skal opprettholdes er et sammensatt spørsmål, også for de som selv befinner seg innenfor denne gruppen. På den ene siden sender diagnosen signaler om at den transseksuelle er ”syk” og ”abnormal”. Samtidig anser andre diagnostiseringen som en nødvendighet, for å oppnå nødvendige medisinske behandling, slik at man til slutt oppnår en konsekvent kjønnsidentitet (Butler, 2004:76).

¹⁵ <http://finnkode.kith.no/2010/#icd10|ICD10SysDell2987801|flow> [21.04.2010]

betydningene av kjønn. Butler argumenterer imidlertid for at fremfor alt er queer-teori imot lovgivning som kontrollerer enkeltmenneskets frihet til å definere seg selv. ”The critique of gender norms must be situated within the context of lives as they are lived and must be guided by the question of what maximizes the possibilities for a livable life, what minimizes the possibilities of unbearable life” (Butler, 2004:8).

Figur 8: ”Transer i Nepal” (Henne 2008/14)

Butler forfekter med andre ord at det viktigste er at mennesket selv har muligheten til å definere hva som er riktig for seg selv og sin følelse av identifikasjon, og at det ikke finnes noen rammer eller begrensninger for hvordan kjønn skal utføres. Dette synet på transseksualitet som et identitetsprosjekt og ikke som en seksuell ”særegenhet” finner man også eksempler på i teksten. *”Mens barna er små ignorerer de fleste foreldre barnas draging mot en annen kjønnsidentitet. De tenker at tiden vil rette opp slike særheter”*. Utsagnet impliserer at artikkelen tar transseksualitet på alvor ved å vedkjenne at det handler om *identitet* mer enn noe annet. På tross av at artikkelen portretterer et samfunn der menneskeverdet i stor grad er definert ut i fra hvordan man passer inn i tradisjonelle seksualitetsrammer, er teksten mer å tolke som en protest mot et slikt menneskesyn. Den hegemoniske seksualiteten er et premiss for problemstillingen som teksten er basert på, men selve artikkelen er et eksempel på at det finnes flere måter å gjøre kjønn på. Som Butler skisserer, kan muligheten til å *gjøre kjønn* slik det føles rett for det enkelte menneske, være en forutsetning for et levelig liv. Som så ofte ellers er det ikke her noe vekt på kvinne-til-mann-transseksuelle. Dette er en underrepresentert gruppe, og så godt som usynlige. Muligens er ikke kvinnene nevnt fordi kvinnelig seksualitet og identitet er gjenstand for et dobbelt tabu i

land som Nepal. Transseksuelles levekår i Norge er heller ikke nevnt i artikkelen. Resultatet blir derfor at problemstillingen virker noe fjern og på ”trygg avstand”.

Som jeg har vært inne på virker de skeive representasjonene i *Henne* bekreftende på magasinets heteronormative utgangspunkt. Likevel er det påfallende mange artikler som tar for seg dette tema, sammenlignet med *Elle*. Måten tema er behandlet på er imidlertid varierende, og således lite konsekvent. Mens den første artikkelen bygger på en typisk hybriddiskurs, der den ironiske distansen er tydelig, er de to andre artiklene mer seriøse og krever en større grad av innlevelse og identifikasjon hos leseren. Dette taler i seg selv for at *Henne* ønsker å sette en motvekt til de stereotypiske seksualitetsnormene på dagsorden, men at utfallet reflekterer en inkonsekvent innstilling til kjønnsuorden.

4.4.7 Oppsummerende betraktninger

I det foregående har jeg argumentert for at de tre artiklene i *Henne* underbygger magasinets heteronormative utgangspunkt, på tross av at de tar opp tema som går på tvers av stereotypiske seksualitetsnormer. Grunnen til dette er det uttalte fokuset på annerledesheten disse kjønnsfremstillingene og seksualitetsformene innebærer. Som diskutert i kapittel to har den poststrukturalistiske kjønnsforståelsen vært en viktig påvirkningsfaktor innenfor feministisk teori (jf. Butler, Witting, Mühleisen) og synet på kjønn som en sosial konstruksjon. I dette henseendet har feminismen i større grad utvidet sitt fokusområde, slik at kategorien ”kvinne” ikke ekskluderer de kvinner som ikke lar seg definere ut i fra sitt heteroseksuelle forhold til menn. Som jeg har argumentert for, er den heteroseksuelle matrisen imidlertid godt representert i artiklene, både i vinklingen av artiklene og i ordbruken. Det postmoderne prosjektets avvisning av ideen om en universell menneskelig natur, avspeiles ikke i de omtalte beskrivelsene av naturlige feminine og maskuline egenskaper og henvisninger til disse som utelukkende dikotomier. Med utgangspunkt i dette bekreftes derfor kjønns- og seksualitetskategorienes tatt-for-gitte betydning i *Hennes* fremstilling av homofile og transseksuelle.

I dette kapittelet har jeg analysert åtte artikler fra *Elle* og *Henne*, med fokus på hvilke implisitte og eksplisitte holdninger angående kjønn og seksualitet som kommer til uttrykk. Materialet har gjennomgående blitt vurdert i forhold til både kjønnskonstruksjoner og postfeminisme. Den siste delen av analysen har imidlertid vært mer sammenfallende med den postmoderne feminismen, til forskjell fra postfeminismen som populærkulturelt fenomen,

forbundet med et tilbakeslag i forhold til hva feminismen opprinnelig representerte. Vi har sett at den heteronormative verdensanskuelsen ligger til grunn i begge magasinene og samtidig at teorier om postfeminismen som medieskapt fenomen i stor grad bekreftes i utvalget. Hvordan disse to hovedtendensene lar seg forklare, er fokusområde i neste kapittel.

5 Oppsummerende konklusjoner

I tråd med oppgavens teorigrunnlag og problemstilling, skal jeg i dette kapittelet trekke ut noen oppsummerende konklusjoner på bakgrunn av den kvalitative analysen av de utvalgte artiklene fra *Henne* og *Elle*. Konklusjonen som følger, vil være todelt. Den ene delen er en diskusjon av tekstene i et postfeministisk perspektiv, der *tilbakeslagsteorier* (postfeminisme som populærkulturell/medieskapt bevegelse) er fokusområde, mens den andre delen ser tekstene i forhold til postfeminisme som en destabiliserende bevegelse (utfordrer kjønnsbetydninger og seksualitetsnormer). Summen av disse to delene vil til slutt ende opp i en overordnet diskusjon av den konkrete problemstillingen, *Hvordan kan vi forstå Henne og Elle sine holdninger til stereotypiske kvinnebilder og seksualitetsnormer versus motkulturer og nye kjønnsforhandlinger?*

5.1 Postfeministiske diskurser

Jeg har gjennomgående hatt fokus på postfeminismens mangetydige betydningshorisont i besvarelsen. Dette er en helt nødvendig distinksjon for å fange opp de ulike sidene av begrepet. Når det er sagt, tilbyr problemstillingen etter min mening en interessant innfallsvinkel til begge perspektiver. Hvis vi betrakter postfeminismen som en medieskapt *backlash*-bevegelse, gir analysen et svar på i hvilken grad *Henne* og *Elle* representerer et slikt tilbakeslag. I et poststrukturalistisk perspektiv¹⁶, gir oppgaven likeledes et svar på i hvilken grad magasinene reflekterer en poststrukturalistisk innstilling til kjønn – og seksualitetskonstruksjoner og hvordan kjønnsbetydninger *konstrueres* i denne genren.

Hvis vi vender tilbake til Rosalind Gill, bør postfeministiske mediekultur være gjenstand for kritisk granskning, fremfor å betraktes som et analytisk perspektiv. Som nevnt hevder Gill, i likhet med Angela McRobbie, at kvinneframstillingene i populærkulturen representerer en ambivalent innstilling til feminisme, som i ytterste konsekvens undergraver feminismens opprinnelige målsetninger og tidligere seiere. I lys av disse teoriene kunne vi derfor forvente å finne bekreftelse på at *Henne* og *Elle* reflekterer stereotypiske kjønnsnormer. I et sosialkonstruksjonalistisk perspektiv, så vel som i et queerperspektiv, vil slike framstillinger bidra til å forsterke den hegemoniske seksualitetsdiskursen og den tradisjonelle måten å betrakte den essensielle kvinnen på.

---

¹⁶ Jamfør referanser til blant annet Wenche Mühleisen sin beskrivelse av postfeminisme.

5.1.1 Tilbakeslagsteoriene

Da jeg startet dette prosjektet hadde jeg en antakelse om at magasinene ville reflektere en konform, om enn noe inkonsekvent, innstilling til hva det vil si å tilhøre kategorien *kvinne*. Denne fornemmelsen bygget både på debattene som fra tid til annen melder seg i mediene angående hvilke (usunne) idealer kvinnemagasinene videreformidler, samt min egen subjektive opplevelse av motstridende diskurser og temaer i denne genren. I analysekapittelet konkluderte jeg med at *Elle* artiklene ”Lykkepakka” og ”Bind meg, elsk meg” og *Hennes* refleksjoner rundt ”Forbildene som aldri har levd”, langt på vei bekrefter mange av Rosalind Gill og Angela McRobbies refleksjoner rundt den populærkulturelle fremstillingen av feminisme og hvordan kvinner generelt fremstilles i media. Jeg ble overrasket over *i hvor stor grad* disse teoriene fikk gjenklang i mitt materiale. De populærkulturelle kvinnefremstillingene Gill og McRobbie skisserer, er spesielt tydelige i *Elle*, men også til stede i *Hennes* tilnærming til feminisme.

Elle opererer med en essensialistisk innfallsvinkel til kjønnsidentitet som langt på vei skiller seg fra det poststrukturalistiske ståstedet, representert ved blant andre Michel Foucault og Judith Butler. I et sosialkonstruksjonistisk perspektiv forsterker magasinet de kulturelle kodene som underbygger forestillingen om en tradisjonell kvinnelighet. Når jeg omtaler tradisjonell kvinnelighet, sikter jeg i dette tilfelle spesielt til fremstillingen av kvinnens livsprosjekt som bestående av å være mor og hustru. I de to artiklene fra *Elle* legger ikke artikkelforfatterne skjul på at identiteten som kvinne defineres ut i fra disse to rollene.

5.1.2 Overlappende kvinnekonstruksjoner

Hvis vi trekker tråden tilbake til Betty Freidan og *The Feminine Mystique* (1963), er det fristende å tolke de omtalte artiklene som et uttrykk for de samme problemene som Freidan skisserte for 47 år siden. ”The problem that has no name” beskriver nettopp en situasjon der kvinners potensial og autonomi innskrenkes på bekostning av å oppfylle kulturelle forventninger til hva det innebærer å være ekte kvinnelig. Forskjellen er at mens Freidan protesterte mot de kulturelle forventningene til kvinnerollen, er det nå kvinnen selv som forfekter sin rett til å lengte (tilbake) til det tradisjonelle familielivet. Det interessante, slik jeg ser det, er at tekstene i magasinene gir uttrykk for at kvinner i dag er sikre nok på sin stilling til å uttrykke sine *egentlige* ønsker. Disse ønskene manifesterer seg gjennom retten til å ta tilbake den tradisjonelle kvinneligheten. McRobbies refleksjon over populærkulturelle fremstillinger er sammenfallende med denne observasjonen: ”Young women somehow want to reclaim their

femininity, without stating exactly why it has been taken away from them” (McRobbie, 2009:21).

Medaljens bakside, hvis vi vender tilbake til ”Lykkepakka”, er at kvinner på et tidspunkt må innse at de ikke ”kan få i pose og sekk”. De kan ikke både fylle de tradisjonelle rollene som forbindes med kvinnerollen og følge opp en karriere ved siden av. Denne diskursen er imidlertid ikke noe nytt i populistiske tekster. Susan Faludi (1993) gjenkjente trenden i amerikanske medier på begynnelsen av 1990-tallet og gir det merkelappen *tilbakeslag*. I *Det store tilbakeslaget* beskriver Faludi hvordan samfunnet tvinger kvinnen til å tilpasse seg nostalgiske normer og ”vende tilbake til det feminine” når feministiske holdninger får for stor gjennomslagskraft (Faludi, 1993:81). Denne trenden henger sammen med det jeg innledningsvis omtalte som diskusjonen om hvorvidt feminismen er ”død”.

Jeg har tidligere vært inne på den postfeministiske erkjennelse om at kvinner er så frigjorte at de ikke trenger feminisme lenger. Denne frigjortheten kommer spesielt til uttrykk gjennom portretteringen av kvinner som en seksuelt frigjort og kjøpsterk gruppe, som skaffer seg det de ønsker, ”fordi de fortjener det”. Dette er en form for frigjøring som erstatter fokuset på politiske idealer og derfor representerer det McRobbie kaller *faux*-feminism, eller kvasi feminisme. I min analyse har jeg pekt på denne tendensen i forhold til de mange referansene til *Sex og singelliv* og *Bridget Jones dagbok*, både i *Elle* og *Henne*. Magasinenes intertekstuelle referanser er påfallende sterke, både i genre og faktiske hentydninger til kvinneskikkelsene i disse seriene. Resultatet er at magasinene avspeiler to delvis overlappende diskurser. På den ene siden den populærkulturelle diskursive tilnærmingen som er skissert ovenfor, og på den andre siden den tradisjonelle kvinneligheten. Det paradoksale i disse to diskursene forenes i den postfeministiske romantisering av singellivet, som til gjengjeld kun er etterstrebellesverdig i en tilmålt periode, før panikken slår inn. Dette mener jeg er beskrivende for kvinnebildene som dannes i både *Henne* og *Elle*. Intuitivt kan disse to diskursene skape et motsetningsfylt bilde, og det er også her jeg mener å identifisere mye av ambivalensen i kvinnemagasinene. På overflatenivå kan disse to strømningene skape et motsetningsfullt bilde av hva det vil si å være kvinne i dagens samfunn, selv om de ofte renner ut i samme hav.

Det er naturligvis ikke belegg for å stille meg bak et utsagn om at ”feminismen er død” på bakgrunn av de tre artiklene jeg har diskutert i dette avsnittet. Jeg har imidlertid funnet flere

eksempler på en kjønnsdiskurs i *Henne* og *Elle* som imøtekommer tilbakeslagsteorier på mange punkter. På den andre siden er *Hennes* artikkel, ”Forbildene som aldri har levd”, et konkret uttrykk for at ”feminisme” finnes i magasinets vokabular. Begrepet har imidlertid motstridene betydninger, som flytter seg over hele spekteret av feminismens historiske meningsinnhold. Fra frigjøringsfeminisme, representert ved Nora, til den mest konsumorienterte postfeminisme, representert ved *Sex og singelliv*. Dette i seg selv taler bekræftende for den populærkulturelle postfeminismens tilstedeværelse, med sitt fravær av politisk bevissthet.

5.2 Diskursive konstruksjoner av seksualitet

Slik det går frem av problemstillingen har oppgaven hatt to parallelle, men også langt på vei sammenfallende, målsetninger. Jeg har ønsket å analysere tekstene i et feministisk perspektiv, samtidig som jeg har vært interessert i å lete etter brudd på den heteronormative diskursen. Forut for dette prosjektet betraktet jeg kvinнемagasiner generelt som overveiende heteronormative. Jeg forventet derfor å finne bekræftelse på at den heteronormative diskursen hadde en solid posisjon i begge magasiner, men var spent på hvor *selvfølgelig* denne diskursen var og hvordan motkulturer eventuelt ble presentert.

5.2.1 Den *naturlige* målestokken forblir naturlig

Jeg ble i utgangspunktet overrasket over hvor mange artikler i *Henne* som hadde et eksplisitt fokus på andre seksuelle kategorier. At *Elle* ikke utfordret den heterofile seksualiteten på noe vis, overrasket meg derfor heller ikke nevneverdig. Etter hvert som jeg begynte nærlesningen av materialet fra begge magasiner, fant jeg imidlertid ut at de tekstene som ikke direkte handlet om seksualitet eller seksualitetsnormer, var minst like interessante i forhold til min problemstilling. Kombinasjonen av Faircloughs analytiske verktøy og queer perspektiver, åpnet opp for å analysere tekstene på en slik måte at det som ikke ble sagt, kunne fortelle like mye om magasinenes holdninger til seksualitetsnormer og nye forhandlinger, som det som sto skrevet svart på hvitt.

Som konkludert med i analysekapittelet, har artiklene et tydelig heteronormativt utgangspunkt. Etter min mening gjelder dette alle tekstene, også de fra *Henne* som handler om henholdsvis lesbiske, homofile og transseksuelle. Den heteronormative diskursen er et

selvfølgelig utgangspunkt både i *Elle* og *Henne*. I de to artiklene fra *Elle*, er kvinnen som kjærlighetssøkende, heterofilt subjekt selve meningsgrunnlaget i tekstene. I den forstand tekstene skal fremstå meningsfulle, er den heteroseksuelle identifikasjonen et nødvendig premiss. I et sosialkonstruksjonalistisk perspektiv er de stereotypiske seksualitetsnormene som kommer til uttrykk i tekstene, med på å vedlikeholde og bygge opp under den heteroseksuelle matrisen. Artiklene impliserer at å være fullt ut kvinne, er å ønske mann og barn.

I kraft av å definere hva som ansees som *naturlig*, har den heteronormative diskursen således en hegemonisk posisjon i magasinene. På den andre siden er det også en bevissthet rundt andre motkulturer i *Henne*. *Henne* sin tilnærming til skeive tema, kan reflektere at flere seksualitetsdiskurser delvis lever i konflikt med hverandre. I analysen har jeg gitt eksempler på hvordan artiklene i sammenheng med "Forbildene som aldri har levd" har et heteronormativt utgangspunkt, der kvinnen i stor grad defineres ut i fra sitt selvfølgelige forhold til menn. Når magasinet fremstiller skeive tema underbygges dette inntrykket ved at artiklene fremstiller kjønnsuorden som unntaket til det *naturlige* heteroseksuelle begjæret. De tre artiklene har som nevnt ulike innfallsvinkler. Den ene artikkelen nyttegjør seg av ironisk distanse, i sin nærmest latterliggjørende fremstilling av lesbiske stereotyper. De to andre artiklene er mer nøytrale og seriøse. Felles for alle tre er at de problematiserer den skeive seksualiteten, enten ved å peke på hvor trist det er for menn når den lesbiske seksualiteten frarøver dem tilgang på kvinner, eller peker på den traumatiske opplevelsen ved å skille seg ut. Det er med andre ord et fravær av positive og normaliserende konnotasjoner knyttet til det å være "annerledes". I siste instans representeres derfor ikke nye forhandlinger som en naturlig del av magasinets diskurs rundt seksualitet, mener jeg.

5.2.3 En kommentar til generaliserbarhet

En innvending mot å hevde at *Elle* representerer en konvensjonell innstilling til seksualitetsnormer, basert på denne analysen, kan være det lille utvalget denne konklusjonen er basert på. To artikler er et lite utvalg, og det er *mulig* konklusjonen hadde sett annerledes ut hvis jeg hadde et større materiale å ta av. Når det er sagt, var det ingen artikler i de fem utgavene av magasinet som var i nærheten av å utfordre tradisjonelle kjønnsfremstillinger eller seksualitetsnormer. På bakgrunn av nøye gjennomlesningen av utvalget, vil jeg påstå at "Lykkepakka" og "Bind meg, elsk meg" er representative for den diskursen rundt kjønn og seksualitet som magasinet generelt reflekterer. De diskursive premissene disse to artiklene

fremsetter, at lykken er mann og barn, utelukker automatisk mange andre alternativer. På tross av at artiklene er skrevet som en subjektiv refleksjon, brukes formen ”vi” flittig. ”*Vi vil ikke bare bli mødre – vi vil ha lykkepakka, med mann og barn innenfor en ideell tidsramme*”, osv. Det er rimelig å anta at det forventes at leseren skal identifisere seg med problemene som skisseres i artikkelen og dermed også med hva det impliserer å være kvinne. I så måte konstrueres kvinnen som essensielt kvinnelig i kraft av sin relasjon til menn. Hvis vi tenker oss en lignende artikkel i et manneblad, virker det usannsynlig at en mann i begynnelsen av 30-årene ville definere sine ønsker på samme måte: ”*Vi vil ikke bare bli fedre – vi vil ha lykkepakka, med kone og barn innenfor en ideell tidsramme*”. Dette utsagnet ville bryte med den hegemoniske maskuliniteten i denne genren, på samme måte som utsagnet bygger opp under den hegemoniske femininiteten i kvinnemagasinene.

5.3 Avslutning

I denne oppgaven har jeg analysert *Henne* og *Elle* sine representasjoner av kvinnebilder og seksualitetsnormer i et postfeministisk perspektiv. En rød tråd i diskusjonen har vært i hvilken grad disse reflekterer nytenkning og nye forhandlinger. Jeg har benyttet meg av poststrukturalistiske perspektiver, som bygger på det postmoderne prosjektets tese om at det finnes ingen sannheter utenfor det som er diskursivt konstruert. Ut i fra dette perspektivet kan man si at hva det innebærer å være *kvinnelig* er en konstruksjon, som blir skapt i de diskursive bildene som fremsettes. Dette resonnementet impliserer at *Henne* og *Elle* har potensial for å påvirke hvilke diskurser som skal forbindes med hva det innebærer å være kvinne, samtidig som magasinene også er influert av de kulturelle normene rundt kvinnelighet.

Denne analysen har i all hovedsak vist at *Henne* og *Elle* har en *essensialistisk* innstilling til hva det vil si å være kvinnelig. Begge magasinene forfekter at det er en naturlig sammenheng mellom det å være kvinne og det å besitte kvinnelige egenskaper. Postfeminismen som en destabiliserende bevegelse, der det settes spørsmålsteget ved kjønnsdikotomienes tatt-for-gitte betydninger, avspeiles derfor ikke i mitt utvalg. *Henne* er inne på en mer åpen tilnærming til hvilke egenskaper som kan knyttes til kvinnelighet, men resonnementet mister fotfeste i en sammenblanding av motstridende diskurser, som til slutt koker ned til en essensialistisk definisjon av kvinnelighet.

Den *naturlige* kvinneligheten vi møter i magasinene er i stor grad basert på den heteroseksuelle relasjonen til menn. Svaret på problemstillingens første og andre ledd skal derfor vise seg å være nært beslektet, nettopp fordi den kvinnelige identiteten henger tett sammen med diskursen rundt den heteroseksuelle seksualiteten og rollen som kone og mor. Dette poenget er spesielt tydelig i *Elle*, mens *Henne* presenterer motvekter til den hegemoniske seksualitetsdiskursen i sin synliggjøring av andre seksualitetskategorier. Som jeg har argumentert for, rokker denne synliggjøringen ikke ved magasinets heteronormative utgangspunkt.

Mens den postmodernistiske innstillingen til kjønnsforskjeller og betydningstildeling er svakt representert i utvalget, har den populærkulturelle diskursen imidlertid sterk gjennomslagskraft. Kvinnebildene i analysen er i sterk grad preget av populærkulturelle strømninger, som også omtales som en *backlash*-tendens. Jeg tolker dette eventuelle tilbakeslaget dit hen at det største problemet for kvinner ikke lenger er mangel på frihet knyttet til formelle rettigheter, men frihet til å unnslippe de kulturelle føringene og konnotasjonene som stadig definerer hva det vil si å være *kvinnelig*. For 50 år siden manifesterte dette seg gjennom at våre bestemødre ikledde seg forkle, mens vi i dag gjør som Carrie Bradshaw og går med stillettpumps til hverdags - for å kapre drømmemannen, *selvsagt*.

Avslutningsvis vil jeg kommentere forholdet mellom poststrukturalisme og feminisme, som har vært et stadig tilbakevendende tema under arbeidet med oppgaven. Tanken på at det inkluderende og destabiliserende perspektivet poststrukturalismen tilfører feminismen ikke skulle være forenelig med en politisk bevissthet, har skapt hodebry. Begge perspektiver, både det filosofiske og det politiske, er av essensiell betydning for å nærme seg et enda mer likestilt og inkluderende samfunn. Etter å ha jobbet med dette stoffet over lengre tid blir det imidlertid klarere og klarere for meg at feminismen må ha plass til et mer inkluderende identitetsbegrep. Feminismen er ikke til for *kvinnen* fordi hun er kvinne, men fordi hun er et *menneske* som fortjener de samme rettighetene og mulighetene som alle andre *mennesker*. Et mer inkluderende perspektiv er ikke uforenelig med politisk bevissthet, i så fall faller feminismens grunnlag, som er basert på likhet, på stengrunn.

Litteratur

- Alasuutari, Pertti (1995) *Researching culture: qualitative method and cultural studies*. London: Sage
- Baxter, Judith (2003) *Positioning Gender in Discourse*. New York: Palgrave Macmillan
- Bjørk, Nina (1998) *Under det rosa teppet*. Oslo: Gyldendal
- Bjørlo, Ragnhild Schøning (2001) *På glanset papir. – En analyse av estetikk og kvinnebilder i norske dameblader*. Hovedoppgave i medievitenskap, Institutt for Medier og Kommunikasjon, Universitetet i Oslo
- Brekke, Mona S. & Hobæk, Anette (2000) ”Den lille forskjellen. Portrettintervju i manns- og kvinneblader”, i Eide, Elisabeth (red.) *Narrespeil. Kjønn, sex og medier*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, s. 85 – 89.
- Bowden, Peta & Mummery, Jane (2009) *Understanding Feminism*. Stockfield: Acumen Publishing limited.
- Burr, Vivian (2005) *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge
- Currie, Dawn (1999) *Girl Talk*. Toronto: University of Toronto Press Incorporated
- D’Enbeau, Suzy (2009) ”Feminine and Feminist Transformation in Popular Culture” i *Feminist Media Studies* 2009/1
- Eide, Elisabeth & Lippe, Berit von der (2004) ”Kap, 11: Å lese medier med kjønnsbriller”, i kompendium, MEVIT 2336. Oslo: Unipub
- Fairclough, Norman (2008) *Kritisk diskursanalyse*. København: Hans Reitzels forlag
- Faludi, Susan (1993) *Det store tilbakeslaget*. Oslo: Aschehoug & Co.

Foucault, Michel (1995) [1976] *Seksualitetens historie, bind 1, Viljen til viten*. Oslo: Exil Forlag

Gemzöe, Lena (2002) *Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag

Genz, Stephanie & Brabon, Benjamin A (2009) *Postfeminism. Cultural Texts and Theories*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

Gill, Rosalind (2007) "Postfeminist media culture. Elements of a sensibility" i *Feminist Media Studies* 2007/10

Hermes, Joke (1995) *Reading Womens Magazines*. Cambridge: Polity

Holst, Cathrine (2009) *Hva er feminisme*. Oslo: Universitetsforlaget.

Jørgensen, Marianne Winther & Philips, Louis (2008) *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

Lorentzen, Jørgen & Mühleisen, Wenche (2006) *Kjønnsforskning. En Grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget

Lotz, Amanda D. (2006) *Redesigning Women, Television After the Network Era*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press

Macdonald, Myra (1995) *Representing Women. Myths of Femininity in the Popular Media*. London: Edward Arnold.

McRobbie, Angela (2009) *The aftermath of feminism*. London: SAGE Publications

McRobbie, Angela (2004) "Post-Feminism and popular media" i *Feminist Media Studies* 2004/3

Mühleisen, Wenche (2003) *Kjønn og sex på TV. Norske medier i postfeminismens tid*. Oslo: Universitetsforlaget

Negra, Diane (2009) *What a Girl Wants? Fantasizing the reclamation of self in postfeminism*. London: Routledge

Overvoll, Hans Petter (2005) *Menn i manneblad. En analyse av maskulinitetskonstruksjoner i menn og vi menn*. Hovedoppgave i medievitenskap, Institutt for Medier og Kommunikasjon, Universitetet i Oslo.

Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeminist agenda*. Stockholm: Atlas

Skar Stårvik, Kjersti P. (2007) *En undersøkelse om norske kvinnemagasiners moteskribenter og motestoff*. Masteroppgave i journalistikk, Institutt for Medier og Kommunikasjon, Universitetet i Oslo.

Sørensen, Kjersti Bakke (2003) *Blader til besvær? En studie av jenters lesepraksis*. Hovedfagsoppgave i sosiologi, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen.

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog & Terje Hillesund (1997, 2002) *Metodebok for mediefaget*. Bergen:Fagbokforlaget

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog & Leif Ove Larsen (2002) *Metodebok for mediefaget*. Bergen:Fagbokforlaget

West, C. & D.H. Zimmerman (1987) "Doing Gender" i *Gender and society*, 1:125-151

Wolf, Naomi (1992) *Skjønnhetsmyten*. Oslo: Tiden Norske Forlag

Avisartikler

Bitsch, Anne (23.07.2009) "Når biologi blir skjebne", *Aftenposten* [online] Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3171101.ece> [10.10.2009] Oslo: Aftenposten.

Brekke, Tone Irene og Windern Ovesen, Irene (27.04.2009) "En radikal forkjemper" Oslo: *Aftenposten*

Fuglehaug, Randi (08.03.2009) "Kvinnelige sjåvinistsvin" Oslo: *Dagsavisen*

Hill, Amelia & Wiseman, Eva (23.05.2009) "Vill sex, hard drikking og dyr mote – feminismens nye ansikt?" Oslo: *Dagbladet*

Loga, Jill M. (05.05.2005) "Den biologiske klokka", *Dagbladet* [online] Tilgjengelig: <http://www.dagbladet.no/kultur/2005/05/05/430903.html> [2010, 23. mars] Oslo: Dagbladet

Stubberød, Marte Eielsen (14.07.2004) "-Dyrk urene allianser" *Klassekampen* [online] tilgjengelig: <http://www.klassekampen.no/14972/article/item/null/-dyrk-urene-allianser> [2010, 14. april] Oslo: Klassekampen

Andre kilder

Madsö, Laila (laila@elle.no) (2010, 26.04) "spørsmål vedrørende masteroppgave" E-post til Ane Kathrine Strand (kathrinestrand@hotmail.com)

Oestmark, Sigrid Kvam (sigrid@henne.no) (2010, 22.04) "spørsmål vedrørende masteroppgave" E-post til Ane Kathrine Strand (kathrinestrand@hotmail.com)

Bladene i mitt materiale

Elle 2008/08, Oslo: Hjemmet Mortensen

Elle 2008/10, Oslo: Hjemmet Mortensen

Henne 2008/13, Oslo: Aller Media

Henne 2008/14, Oslo: Aller Media

Henne 2008/16, Oslo: Aller Media

